

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Roberta Jankauskaitė

Edukologijos magistrantūros studentė
(Vaiko teisių apsaugos vadybos specialybė)

**VAIKO TEISIŲ KONVENCINIŲ REIKALAVIMŲ PAŽEIDIMAI IR JŲ
PREVENCINĖS GALIMYBĖS ŽAISLŲ PARDUOTUVĖSE**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas (ė)
doc. dr. D. Malinauskienė

Šiauliai, 2012 m.

Darbas originalus.....Roberta Jankauskaitė
(studento parašas)

SANTRAUKA

VAIKO TEISIŲ KONVENCINIŲ REIKALAVIMŲ PAŽEIDIMAI IR JŲ PREVENCINĖS GALIMYBĖS ŽAISLŲ PARDUOTUVĖSE

Magistro darbas

Tyrimo aktualumas. Ekonominiai, kultūriniai, edukaciniai ir kt. pokyčiai mūsų visuomenėje sudaro galimybes vaikams žymiai jaunesniame amžiuje tapti vartotojais ir išbandyti pirkimo procesą, tačiau dėl fizinio ir protinio nesubrendimo jiems būtina ypatinga suaugusiųjų apsauga bei priežiūra. Todėl vaikui dažnai neleidžiama būti savarankišku veikloje, tiesiogiai susijusioje su juo – apsipirkimu žaislų parduotuvėje. Labai dažnai vaiko ir suaugusiųjų norai žaislų parduotuvėse nesutampa, o dažnai suaugę į juos net neatsižvelgia. Vadovavimasis stereotipine nuostata, kad mažas vaikas dar negali žinoti, kas jam geriau, leidžia suaugusiems iš vaikų perimti ir vaiko apsisprendimo ir dalyvavimo teisę, o toks tėvų elgesys pažeidžia vaiko teises.

Nemenką vaidmenį renkantis žaislų vaidina kita suaugusiųjų grupė - pardavėjos. Dažnai pardavėjai nelinekė „veltis“ į suaugusiojo ir vaiko konfliktus, barnius, manydami, kad jų bendravimo jie nepakeis ir kad tai neįeina į jų pareigas. Kita vertus, tam, kad pardavėjos galėtų padėti tėvams susitarti su savo vaikais, gebėtų juos konsultuoti, o su vaikais dirbti kaip su specifine klientų grupe, joms reikia turėti specialių žinių ir įgūdžių. Jos taip pat turėtų būti susipažinusios ir su Vaiko teisių konvencija, kad savo darbe nepažeistų vaiko teisių. Tačiau kaip rodo patirtis, vadovybė neorganizuoja tokių kursų arba organizuoja retai. Kiek teko pastebėti, net ir pačios žaislų parduotuvės nėra parengtos tam, kad vaikai galėtų jaustis kaip pagrindiniai, pilnateisiai klientai: nesudaryta galimybė išbandyti žaislų, pažaisti su jais, ar tiesiog smagiai praleisti laiką ir nebūtinai įsigyti žaislą.

Tyrimo objektas – vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimai ir jų prevencinės galimybės žaislų parduotuvėse.

Tyrimo tikslas – ištirti vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimus ir numatyti jų prevencines galimybes žaislų parduotuvėse.

Tyrimo metodika – darbo temai aktualios mokslinės literatūros ir vaiko teises reglamentuojančių dokumentų analizė. Parengtos dvi anketos: anketa ikimokyklinio amžiaus vaikus auginantiems tėvams ir žaislų parduotuvių pardavėjoms. Tyrime dalyvavo Lietuvos didžiųjų miestų (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys) žaislų parduotuvių pardavėjai ir Šiaulių miesto l/d. „Pupų pėdas“ ir „Eglutė“ lankančių ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvai. Apklausoje dalyvavo 80 žaislų pardavėjų ir 100 tėvų.

Atlikta anketinės apklausos analizė leidžia teigti, kad grubių vaiko teisių pažeidimų žaislų parduotuvėse neįvyksta, nors kai kurios vaiko teisės ir yra ribojamos. Dažnai neigiamą vaiko reakciją iššaukia suaugusiųjų primetamas stereotipinis požiūris, kad vaikas dar mažas ir jis nieko pats negali atlikti. Tai sunkina vaiko teisių sklaidą žaislų parduotuvėse ir formuoja atitinkamą vaiko elgesį. Todėl, galime teigti, kad tyrimo hipotezė pasitvirtino, nes tam tikrų vaiko teisių suvaržymas pažeidžia vaiko interesus žaislų parduotuvėje ir formuoja neigiamą vaiko bendravimo su suaugusiais kultūrą.

SUMMARY

Master's thesis on

THE VIOLATIONS OF THE CONVENTIONAL REQUIREMENTS ON THE RIGHTS OF THE CHILD AND THEIR PREVENTIVE OPTIONS IN TOY STORES

The relevance of the research: The economical, cultural, educational and other changes in our society have formed possibilities for children to become young consumers and try the process of purchasing considerably earlier. Because of their physical and mental immaturity, children require close supervision and protection from their parents. Hence, children are often not allowed to be independent in terms of toy-shopping activities. Frequently desires of children and parents in a toy store do not match, nor adults pay attention to wishes of their children. Stereotype that a young child does not know what is best for him allows adults to take over rights of decision and participation from the child. This violates the rights of children.

Shop-assistants also make impact in shopping decisions. They are not willing to interfere in children and adults' conflicts, because assistants presume, it would not change communication between kids and their parents. Nevertheless, conflict solving is not involved in their work duties. On the other hand, shop assistants would need special skills and knowledge to be able to serve children – a specific type of clients. Shop-assistants should also be introduced with “Children Rights Convention”, as they would not violate children rights in the work. But the practice shows that store managers do not organise that kind of classes or do, but very rarely. According to observations, even the toy shops are not adjusted for their main clients. Children do not have possibilities to try the toys, play with them or just have fun without buying.

The object of the research– the violations of the conventional requirements on the rights of the child and their preventive options in toy stores.

The aim of the research – to examine the violations of the conventional requirements on the rights of the child and provide their preventive options in toy stores.

The methodology of the research: the analysis of relevant scientific literature and documents, which regulate children rights. Two questionnaires have been prepared: a questionnaire

for the parents, who raise preschool children and a questionnaire for the toy shop-assistants. The participants of the research were toy shop-assistants of Lithuanian cities: Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys, and parents of preschool children, who attend „Pupų pėdas“ and „Eglutė“ kindergardens in Šiauliai. Overall, in the research participated 80 toy shop-assistants and 100 parents.

The conclusion of the analysis of questionnaire shows that there is no rough violation of children rights in toy stores. Although some of the children rights are being limited. The background of negative children reaction is stereotypical viewpot of their parents, which state that children are too young to make decitions and buy independently. It aggravates the dissemination of children rights in the toy stores and create appropriate children behavior. In conclusion, the hypothesis has been proved – some of the children rights are violated in the toy stores. It creates negative childen communication culture with their parents.

TURINYS

<u>SANTRAUKA.....</u>	<u>2</u>
<u>SUMMARY.....</u>	<u>4</u>
<u>IVADAS.....</u>	<u>8</u>
<u>1. TEORINIAI VAIKO TEISIŲ KONVENCINIŲ REIKALAVIMŲ PAŽEIDIMŲ PAGRINDAI IR JŲ PREVENCINĖS GALIMYBĖS ŽAISLŲ PARDUOTUVĖSE.....</u>	<u>13</u>
<u>1.1. Vaiko teisių ir pareigų samprata bei jų reikšmingumas.....</u>	<u>13</u>
<u>1.2. Vaiko teisių konvencinių reikalavimų apibrėžtis.....</u>	<u>16</u>
<u>1.3. Saugios vaikui aplinkos kūrimo principai (edukaciniu ir žaidybiniu aspektu) žaislų parduotuvėse.....</u>	<u>18</u>
<u>1.4. Vaiko psichofiziniai raidos ypatumai, įtakoiantys vaiko elgesį ir jo bendravimą žaislų parduotuvėse.....</u>	<u>20</u>
<u>1.4.2. Suaugusiojo ir vaiko kultūrų sąveikos: nusistovėję stereotipai ir galimybė juos griauti.....</u>	<u>24</u>
<u>1.4.1. Vaiko poreikiai saviraiškai ir suaugusiojo požiūris į juos.....</u>	<u>27</u>
<u>1.4.3. Žaislai ir žaidimai kaip priemonė vaiko saviraiškai ir ugdymuisi.....</u>	<u>31</u>
<u>1.5. Vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimų prevencinės galimybės žaislų parduotuvėse.....</u>	<u>33</u>
<u>2. VAIKO TEISIŲ KONVENCINIŲ REIKALAVIMŲ PAŽEIDIMŲ NUSTATYMO IR JŲ PREVENCINIŲ GALIMYBIŲ NUMATYMO ŽAISLŲ PARDUOTUVĖSE EMPIRINIS TYRIMAS.....</u>	<u>36</u>
<u>2.1. Tyrimo organizavimas ir imties charakteristika.....</u>	<u>36</u>
<u>2.2. Pardavėjų požiūrio į konvencinių vaiko teisių pažeidimus ir jų prevencines galimybes žaislų parduotuvėse tyrimo analizė.....</u>	<u>37</u>
<u>Tyrimo dalyvavusių žaislų parduotuvės pardavėjų demografinis pasiskirstymas (%) (N=67).....</u>	<u>37</u>
<u>2.3. Suaugusiųjų požiūrio į konvencinių vaiko teisių pažeidimus ir jų prevencines galimybes žaislų parduotuvėse tyrimo analizė.....</u>	<u>57</u>
<u>Tyrimo dalyvavusių tėvų demografinis pasiskirstymas (%) (N=80).....</u>	<u>57</u>
<u>IŠVADOS.....</u>	<u>78</u>
<u>REKOMENDACIJOS.....</u>	<u>81</u>
<u>LITERATŪRA.....</u>	<u>83</u>
<u>PRIEDAI.....</u>	<u>87</u>

ĮVADAS

Temos aktualumas. Vaiko teisių konvencijos (1999) preambulėje pažymėta, kad vaikas visapusiškai ir harmoningai vystytis gali tik augdamas šeimoje, jausdamas laimę, meilę ir supratimą. Todėl ir pirmuosius žmoniškumo pradus vaikai išsiugdo tik šeimoje (Aramavičiūtė V., 1978). Sėkmingam jo subrendimui ir pasirengimui, pilnaverčiam gyvenimui, svarbu, kad šeimoje būtų sudarytos tinkamos sąlygos. Vaikas turi teisę turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fizinei, protinei, dvasinei, dorovinei ir socialinei raidai. Labai svarbus suaugusiųjų požiūris į vaiką. Nuo jo priklauso ne tik jų elgesys su vaiku, bet ir jo poreikių tenkinimas, galimybė save realizuoti, todėl imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, svarbiausia užtikrinti vaiko interesus (Vaiko teisių konvencija, 2000).

Nors vaikai yra pripažįstami savarankiškais teisės subjektais, tačiau dėl savo nebrandumo dažnai negali jomis naudotis. Tuomet vaiko teises ir teisėtus interesus gina ir užtikrina tėvai. „Reikia pabrėžti, kad tėvai sunkiai įsisąmonina, kad vaikai turi savo teises ir kad į jas būtina atsižvelgti“ (Kerulienė I., 2008). Dėl to, bendraudami su vaikais neretai jas pažeidžia. Pasak A. Juodaitytės (2003), vaiko ir suaugusiojo bendravimas dažnai grindžiamas nelygiaverčiais santykiais, vaikams primetant tam tikrą socialinį neįgalumą, kas formuoja atitinkamus jo bendravimo įgūdžius. Galima teigti, kad vyrauja paternalistinis požiūris vaiko atžvilgiu, t.y. „suaugęs geriau žino, ko vaikui reikia“ (Kairienė B., Žiemienė R., 2007). Todėl, galima teigti, kad ne visose šeimose konvencinėms vaiko teisėms skiriamas pakankamas dėmesys.

Žaibiški pokyčiai (ekonominiai, kultūriniai, edukaciniai ir kt.) mūsų visuomenėje sudaro galimybes vaikams žymiai jaunesniame amžiuje tapti vartotojais ir išbandyti pirkimo procesą, tačiau dėl fizinio ir protinio nesubrendimo jiems būtina ypatinga suaugusiųjų apsauga bei priežiūra. Todėl vaikui dažnai neleidžiama būti savarankišku veikloje tiesiogiai susijusioje su juo – apsipirkimu žaislų parduotuvėje. Kadangi vaikas pagal savo amžiaus tarpsnio ypatumus savarankiškai žaislo įsigyti negali, tai dažniausiai į žaislų parduotuvę jį lydi suaugęs žmogus. Labai dažnai vaiko ir suaugusiųjų norai nesutampa, o dažnai suaugę į juos net neatsižvelgia. Kartais žaislai įsigijami be paties vaiko dalyvavimo, būna atvejų, kad perkami žaislai, kurie patinka tėvams, o ne vaikams. Vadovavimasis stereotipine nuostata, kad mažas vaikas dar negali žinoti, kas jam geriau, leidžia

suaugusiems iš vaikų perimti vaiko apsisprendimo, dalyvavimo teisę, o toks tėvų elgesys pažeidžia vaiko teises.

Nemenką vaidmenį renkantis žaislą vaidina kita suaugusiųjų grupė - pardavėjos. Kartu su mažyliais į žaislų parduotuvę atvykusius tėvus ne visada pasitinka maloniai nusiteikę – ypač tada, kai smalsumo vedami vaikai nori žaislus paimti, liesti ar juos išbandyti. Kiekvienoje neįprastoje, svetimoje vaikui situacijoje jį gali apimti stiprus jaudulys ir nebeįstengdamas suvaldyti savo emocijų vaikas gali pradėti netinkamai elgtis. Tuomet tėvai jaučiasi kalti, sutrinka, o pardavėjos ima priekaištauti, kad jie nesusitvarko su savo atžalomis, kad jie elgiasi nekultūringai ir yra neišauklėti. Dažnai pardavėjai nelinkę „veltis“ į suaugusiojo ir vaiko konfliktus, barnius, manydami, kad jų bendravimo jie nepakeis ir kad tai neįeina į jų pareigas. Vietoje to, kad pardavėjos padėtų tėvams susikalbėti su vaikais, būtų tėvų pagalbininkės ir konsultantės, o žaislo pirkimą padėtų paversti linksmu žaidimu, jos daugiau atlieka salės prižiūrėtojo ir vaiko veiklos parduotuvėje stebėtojo vaidmenį. Kita vertus, tam, kad pardavėjos galėtų padėti tėvams susitarti su savo vaikais, gebėtų juos konsultuoti, o su vaikais dirbti kaip su specifine klientų grupe, joms reikia turėti specialių žinių ir įgūdžių. Jos taip pat turėtų būti susipažinusios ir su Vaiko teisių konvencija, kad savo darbe nepažeistų vaiko teisių. Tačiau kaip rodo patirtis, vadovybė tokių kursų neorganizuoja arba organizuoja retai. Be to, tikėtina, kad ir jų metu daugiau kalbama apie pačias prekes, pelno didėjimo klausimus, o ne apie galimybę kokybiškiau bendrauti ne tik su suaugusiaisiais, bet ir su specifine grupe – vaikais. Kiek teko pastebėti, net ir pačios žaislų parduotuvės nėra parengtos tam, kad vaikai galėtų jaustis kaip pagrindiniai ir pilnateisiai klientai: nesudaryta galimybė išbandyti žaislą, pažaisti su jais, ar tiesiog smagiai praleisti laiką ir nebūtinai įsigyti žaislą. Galima teigti, kad patys žaislų parduotuvių savininkai nesuinteresuoti pritraukti daugiau klientų, suteikiant daugiau galimybių vaikams, žaislų parduotuvėje.

Žaislų parduotuvėje patirtos pamokos ilgai išlieka vaiko sąmonėje. Tai neabejotinai turi įtakos jo bendravimo įgūdžių plėtotei, formuojasi atitinkamais santykiais pagrįsta suaugusiųjų ir vaikų bendravimo kultūra, bei elgesys.

Ne tik žaislų parduotuvės pardavėjos, bet ir tėvai nėra pakankamai įsisauganinę visų vaiko teisių, o kai kurie net nežino, kas yra Vaiko teisių konvencija, o tai neleidžia vaikui įgyvendinti kai kurių jo teisių žaislų parduotuvėje. Todėl, siekiant keisti ir gerinti esamą situaciją, svarbu tyrinėti ir detalčiau analizuoti suaugusiųjų ir vaikų bendravimo ypatumus neformalioje, emociniais

išgyvenimais pagrįstoje aplinkoje – žaislų parduotuvėje. Labai svarbu informuoti tėvus, kad jie stengtųsi sudaryti kuo daugiau galimybių vaikui naudotis savo teisėmis (išsakyti savo nuomonę, būti tos veiklos, kuri tiesiogiai su juo susijusi dalyviu) ir jas įgyvendinti, ne tik namuose, bet ir viešojo vietoje – žaislų parduotuvėje.

Visi norime, kad mūsų vaikai per pasaulį eitų iškelta galva – drąsiai, ryžtingai, su pasitikėjimu, su savo asmenine nuomone, tačiau tik nuo mūsų kiekvieno asmeninio įnašo priklausys kokiais jie taps.

Temos iširtumas. Analizuojant Lietuvoje atliekamus tyrimus nepavyko rasti duomenų, kur būtų analizuojami vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimai žaislų parduotuvėse. Daugiau tyrimų atlikta analizuojant vaiko teisių pažeidimus šeimoje G. Navaitis (2003); Ž. Jonynienė (2003, 2004); I. Kerulienė (2008); S. V. Glebuviene (2010).

Problema. Apie vaikų teises nuolat kalbama, diskutuojama žiniasklaidos pranešimų, įvairių viešų renginių ir akcijų metu, tačiau dažnai vaiko teisių teigimas ne visada užtikrina vaiko teisių gerbimą ir įgyvendinimą praktikoje.

Tyrimo objektas - vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimai ir jų prevencinės galimybės žaislų parduotuvėse.

Tyrimo hipotezė. Tikėtina, kad vaiko teisių suvaržymas žaislų parduotuvėse formuoja neigiamą vaiko bendravimo su suaugusiaisiais kultūrą, kuri pažeidžia vaiko interesus.

Tyrimo tikslas. Ištirti vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimus ir numatyti jų prevencines galimybes žaislų parduotuvėse.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) Išnagrinėti mokslinę literatūrą analizuojama tema;
- 2) Nustatyti teorinius vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimus vaiko teisių kontekste;
- 3) Ištirti ir išanalizuoti tėvų ir žaislų pardavėjų nuomones apie vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimus ir jų prevencines galimybes žaislų parduotuvėse;
- 4) Apibendrinti tyrimų rezultatus, pateikti išvadas ir rekomendacijas.

Metodologinis pagrindimas. Rašant darbą vadovautasi keliomis filosofinėmis metodologinėmis nuostatomis, kurias tikslinga aptarti plačiau:

- **Į vaiką orientuota ugdymo paradigma.** Ši paradigma siejama su vaiko prigimtimi: siekiama sudaryti kuo palankesnes sąlygas vaiko vidinių galių plėtotei ir saviraiškai, keliant tikslą ugdyti laisvą, kūrybingą asmenybę. Skatinamas vaiko aktyvumas, bet tuo pačiu ugdomas ir atsakomybės prisiėmimas (Žvirdauskas D., 2010).
- **Individualistinė pedagogika** – pabrėžiamos vaiko teisės, o vaikas pastatomas ant to paties laiptelio, kaip ir suaugusieji. „Su vaiku reikia elgtis kaip su pačiu savimi, rodyti jam tą patį santūrumą, jautrumą pasitikėjimą“. Nė vienas vaiko pasisakymas negali būti užgniaužtas, „jei jis nedaro žalos pačiam vaikui arba kitiems“. Vaikas turi būti auklėjamas ne tik kaip kiti visuomenės nariai, bet pirmiausia turi būti ugdomos jo individualios savybės (Ušeckienė L., 2003).
- **Humanistinė pedagogika** – ši teorija remiasi A. Maslow pasiūlyta žmogaus poreikių hierarchija, kurios viršūnėje – saviaktualizacijos siekis. Asmenybė siekdama savirealizacijos nuolat auga ir vystosi. Šia idėja pagrįstu ugdymu norima padėti ugdytiniams suvokti ir patenkinti savo poreikius, taip skatinant jų asmenybės tapsmą, įsijausti į jų padėtį, nuoširdžiai ir atvirai su jais bendrauti (Bitinas, 2000).

Tyrimo metodai:

- **teoriniai:** darbo temai aktualios mokslinės literatūros ir vaiko teises reglamentuojančių dokumentų analizė;
- **empiriniai:** anketinė apklausa;
- **statistiniai:** matematinės statistikos metodais atlikta tyrimo duomenų analizė. Duomenys apdoroti naudojant statistinį (programų) paketą socialiniams mokslams SPSS-PC 16.0. Naudojantis šia programa buvo apskaičiuoti dažniai D, procentai (%), bei panaudotas Chi – kvadrato kriterijus homogeniškumui (amžiaus ir išsilavinimo aspektu) tikrinti. Skirtumas laikomas statistškai reikšmingu, jeigu $p \leq 0,05$. Tyrimo duomenys grafiškai apipavidalinti kompiuterine programa Microsoft Office Excel 2003.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimo respondentais buvo pasirinkti didžiųjų Lietuvos miestų (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys) žaislų parduotuvių pardavėjai ir dviejų Šiaulių

miesto l/d „Pupų pėdas“ ir „Eglutė“ lankančių ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvai. Buvo išdalinta 80 anketų žaislų pardavėjoms ir 100 anketų tėvams.

Tyrimo etapai.

- *Pirmas etapas* – atlikta mokslinės literatūros, nagrinėjama tema ir vaiko teises reglamentuojančių dokumentų, analizė (2011 m. spalio mėn. – 2012 m. sausio mėn.).
- *Antras etapas* – tyrimo instrumento parengimas, t.y. klausimyno sudarymas (2012 m. kovo mėn.).
- *Trečias etapas* – atlikta tyrimo duomenų analizė (2012 m. balandžio mėn.)

Darbo naujumas. Tyrimas yra naujas ir reikšmingas. Atlikto tyrimo duomenys leidžia nustatyti pagrindinius vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimus žaislų parduotuvėse, kas yra nauja ir netyrinėta praktikoje. Pateikta duomenų analizė atskleidžia vaiko teisių konvencinių reikalavimų prevencines galimybes žaislų parduotuvėse, kuriomis galės naudotis ne tik tėvai ir vaikai, žaislų parduotuvės darbuotojai, bet ir jų savininkai, bei vaiko teisių apsaugos vadybos ar kiti su vaikų ugdymu susiję specialistai.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, dvi dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 8 priedai. Darbe pateikiama 5 lentelės, 29 paveikslai. Darbo apimtis 85 puslapiai.

1. TEORINIAI VAIKO TEISIŲ KONVENCINIŲ REIKALAVIMŲ PAŽEIDIMŲ PAGRINDAI IR JŲ PREVENCINĖS GALIMYBĖS ŽAISLŲ PARDUOTUVĖSE

1.1. Vaiko teisių ir pareigų samprata bei jų reikšmingumas

Žmogaus gyvenimas yra nuolatinis virsmas, todėl ir požiūris į vaikus, kaip į pilnaverčius ir pilnateisius žmones ne visais laikais buvo toks, koks yra šiandien. Vaikai buvo suvokiami kaip maži suaugusieji, antrarūšiai žmonės. Dar 19 a. jie neturėjo jokių teisių, daug dirbo ir buvo visiškai priklausomi nuo suaugusiųjų ir jų valios. Tik 20 a. pradžioje pradėta viešai kalbėti apie tai, kad vaikai yra labiausiai pažeidžiama visuomenės dalis ir kad jiems reikalinga ypatinga apsauga.

Pasak G. Babachinaitės (1996) viskas, ką gyvendamas žmogus patiria gera ir bloga fizine, dvasine ir materialine prasme, kokioje užterštoje aplinkoje jis gyvena – visi teigiami ir neigiami potyriai genetinio ir socialinio paveldimumo keliu yra perduodami būsimiems palikuonims, t.y. kelių kartų gyvenimo kokybė kuria situaciją dar kelioms kartoms į priekį, todėl plačią prasme vaiko teisių problema yra permanentinė.

Siaurąja prasme vaiko teisių ribos taip pat nėra griežtai apibrėžtos. Vaiko teisių konvencijoje (2000) (toliau – Konvencija) vaiku laikomas kiekvienas, gimęs laiku ar anksčiau laiko, bet įstengęs išgyventi, kūdikis. Aukštutinė vaiko teisių riba nėra vienodai griežtai apibrėžta ir teisėje, tačiau yra nustatytas pagrindinis vaiko amžiaus ribos kriterijus. Tiek dabartinėje Lietuvos teisėje, tiek ir Konvencijoje vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 – os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau (Babachinaitė G., 1996).

Esminiai pokyčiai įvykę vaiko teisių srityje pavertė vaikus visaverčiais savo teisių subjektais, turinčiais savarankiškas teises. Tačiau dėl psichologinio ir fizinio nebrandumo vaikai dažnai negali arba nesugeba pasinaudoti savo teisėmis ir ginti savo interesų, todėl jiems reikalinga ypatinga apsauga ir priežiūra, teisinė apsauga iki gimimo ir po jo.

„Amžiaus tarpsnis, kai formuojasi asmenybės pagrindai ir kai asmenybė intensyviai fiziškai ir psichiškai vystosi, yra svarbiausias žmogaus gyvenime“ (Babachinaitė G., 1996, p. 19). Todėl įstatymais ir kitomis priemonėmis vaikui turi būti sudarytos galimybės sveikai ir normaliai vystytis fiziškai, protiška, doroviškai, dvasiškai ir dalyvauti visuomenės gyvenime (Babachinaitė G., 1996, p.19). Šeima - pagrindinis faktorius nulemiantis ne tik vaiko socializaciją, bet ir jo teisių realizavimą

(Sagatys G., 2006). Visų pirma, šeimoje turi būti sudaryta galimybė formuotis vaiko asmenybei visapusiškai ir progresyviai, užtikrinant jo interesus. Vaikų teisės ir teisėti interesai turi būti atstovaujami ir ginami tėvų, teisėtų globėjų, jeigu jų nėra – kompetetingų institucijų (Sagatys G., 2006). Tačiau mūsų šalyje praktiškai ne visais atvejais paisoma vaiko teisių.

Kadangi tėvai yra pagrindinis vaiko apsaugos, ugdymo ir globos šaltinis tai, pirmiausia, jie ir yra atsakingi už savo vaikus. Jiems tenka didžiulė atsakomybė už vaiko teisių ir interesų užtikrinimą šeimoje, kuris garantuotų reikalingų vaikui poreikių patenkinimą, reikalingą darniam asmenybės vystymuisi. Ypač aktualu suvokti, kad vaikas yra autonomiška asmenybė turinti jam priklausančias teises. Tačiau dalis tėvų sunkiai įsisąmonina, kad ypatingai ikimokyklinio amžiaus vaikai turi savo teises, todėl dažnai jas pažeidžia.

Daugeliu atvejų tam tikrus vaikų teisių ir teisėtų interesų pažeidimus lemia suaugusiųjų elgesys, bendravimo su vaiku kultūra. Lietuvos Respublikos (toliau LR) vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2010 m. ir 2011 m. ataskaitose minima, kad labai dažnai vaiko teises ir teisėtus interesus pažeidžia vaiko šeimos nariai netinkamai įgyvendindami savo valdžią. Daug pažeidimų nustatyta dėl smurto vaiko atžvilgiu panaudojimo šeimoje. Nors 2011 m. buvo priimtas LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, kuriuo siekiama ginti asmenis nuo smurto artimoje aplinkoje, tačiau įstatymas, kuris uždraustų fizinio, psichologinio ar kitokio smurto naudojimą vaikų atžvilgiu, įstatymiškai priimtas nebuvo. Šiuo metu galiojančiuose teisės aktuose įtvirtintos nuostatos dėl smurto draudimo nėra pakankamos, kad apsaugoti vaikus nuo smurto, ypatingai fizinių bausmių auklėjant, naudojimo (Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2012). Fizinės bausmės yra pasaulinė problema, egzistuojanti visose pasaulio valstybėse, tačiau reikėtų atkreipti dėmesį ir į kitas problemas. Svarbu analizuoti priežastis dėl kurių tėvai naudoja fizinį smurtą. Dažnai taip pasielgti juos įtakoja ir atitinkamas vaiko elgesys. Tėvų teisė ir pareiga auklėti savo vaikus, todėl jų vaikų elgesys priklauso ir nuo jų auklėjimo.

„Ugdyti (is) pareigos ir atsakomybės jausmą yra tiek pat svarbu, kaip ir žinoti savo teises“ (Sakalauskas G., 2000). Todėl, kaip bebūtų, kiekviena teisė neatsiejama susijusi su pareiga. Jei atliksime savo pareigas, kitų žmonių teisės nebus pažeidžiamos. Pagrindines vaiko pareigas apibrėžia LR Vaiko teisių Apsaugos Pagrindų Įstatymas. Vaikas privalo gerbti tėvus ir šeimos narius bei jiems padėti. Jis taip pat privalo gerbti pedagogus, kitus suaugusiuosius, nepažeisti jų teisių ir teisėtų interesų. Vaiko pareiga laikytis priimtų elgesio normų, auklėjimo įstaigose, viešose

vietose ir t.t., gerbti ir tausoti kultūros ir istorijos vertybes, gamtą, visuomenės ir privačią nuosavybę. Vaikas turi būti ugdomas atlikti pareigas ir pats atsakyti už savo poelgius šeimoje, mokymo bei auklėjimo įstaigose, darbe, socialinėje aplinkoje (LR Vaiko teisių Apsaugos Pagrindų Įstatymas, 1996, 48 str.). Tėvų teisių ir pareigų svarba nustatyta ir LR Konstitucijoje (1992, 38 str., 6 dalis), kur nustatyta, kad tėvai turi teisę ir pareigą auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti. Už drausmės pažeidimus tėvai ar teisėti vaiko atstovai gali atitinkamai drausminti savo nuožiūra, tačiau negali naudoti fizinio, psichologinio vaiko kankinimo, kitokio žiauraus elgesio, taip pat ir vaiko garbės ir orumo žeminimo (LR Vaiko teisių Apsaugos Pagrindų Įstatymas, 1996, 49str.). Vaikas turi būti mokomas lavintis atsakomybės jausmą ne tik dėl savęs paties, bet ir dėl kitų vaikų, suaugusiųjų ir visuomenės. Mokydami vaikus atlikti pareigas, tėvai suteikia galimybę vaikui užaugti sveiku, laisvu ir geru žmogumi, gerbiančiu kitus. Labai svarbu, kad vaiko teisės būtų pripažįstamos bendraujant su suaugusiaisiais, nes tarp jų turi vykti bendradarbiavimas pagrįstas pagarba vienas kitam (Bubelienė D., Sakalauskaitė T., 2007).

„Per pastarąjį šimtmetį daugelyje šalių vaikai įgyjo juridinį statusą, apibūdinantį juos kaip asmenis, turinčius savo teises. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija yra to įrodymas. Ši konvencija reikalinga visiems, nes vien tik jos buvimas skatina visas bendruomenes rimtai pažvelgti į tą ateitį, kurios jos liki savo vaikams. Tačiau tik nuo mūsų priklauso ar šios konvencijos idėjos taps būtimi“ (Gauthier L., 2001, p. 9). Požiūris į vaiko teises Lietuvoje keičiasi teigiama linkme. Svarbu suvokti, kad vaikas yra autonomiška asmenybė, turinti minties ir žodžio laisvę, teisę išreikšti savo nuomonę, teisę į laisvą apsisprendimą, poilsį ir laisvalaikį, saviraišką ir saviugdą ir pan. Vaikas nėra nei tėvų, nei kieno nors kito nuosavybė, jis yra asmuo, kurį reikia gerbti lygiateisiškai. Tėvų pareiga padėti jam tokiu tapti (Bubelienė D., Sakalauskaitė T., 2007).

Apibendrinant, galima teigti, kad nors vaikas ir yra pripažintas aktyviu teisės subjektu, kuris privalo naudotis savo teisėmis, labai dažnai tėvai nežino arba nesuvokia savo vaiko teisių ir jas pažeidžia. Be to, tėvai negali bausti ar kitaip kaltinti vaiko dėl jo elgesio, nes jis priklauso nuo jų auklėjimo. Siekiant užtikrinti vaiko teises, svarbu jas žinoti. Todėl tėvai privalo susipažinti su Konvencija, kurioje išsamiai ir aiškiai apibrėžtos vaiko teisės, bei asmenys ir valstybės, kurie (-ios) yra įpareigoti jas gerbti ir garantuoti vaikui.

1.2. Vaiko teisių konvencinių reikalavimų apibrėžtis

Žmonija privalo duoti vaikui visa, ką ji turi geriausia, teigiama pirmame tarptautiniame vaiko teisių dokumente – Ženevos vaiko teisių deklaracijoje (1924). Ši nuostata tapo tarsi kertiniu akmeniu, ant kurio buvo imta statyti vaiko teisių apsaugos sistemą. Vaiko teisių konvencijoje (1989) ši mintis buvo plėtojama plačiau ir užtikrinčiau.

„Žmonių bendrija, giliai suvokusi, kad tai, ką vaikas gauna iš jį supančio pasaulio, jam gražins ir savo gyvenime vadovausis vaikystėje nustatytais principais, nuo vaiko ignoravimo ir išnaudojimo perėjo prie pagarbos vaiko asmenybei, ypatingos jo teisių apsaugos“ (Sakalauskas G., 2000). Išsamiai parengtos ir priimtos vaiko teisės buvo 1989 m. Vaiko teisių konvencijoje, kuri dabar unikali tuo, kad apima labai platų ir išsamų žmogaus teisių spektrą – vaiko pilietines ir politines, ekonomines, socialines bei kultūrinės teises. Visos Konvencijos teisės gali būti grupuojamos į tokias kategorijas: *vaiko apsaugą, aprūpinimą, dalyvavimą ir propagavimą* (Socialinis darbas ir vaiko teisės, 2008). Lietuvos Respublika ratifikuodama Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją taip pat įsipareigojo imtis visų priemonių, kad būtų ginamos pagrindinės vaiko teisių grupės:

1) **Aprūpinimas** – apima pagrindinę vaikų teisę išgyventi ir jų teisę į visapusišką raidą (Vaiko teisių konvencija, 2000). Tai reiškia pripažinimą, kad geriausia vaikams yra su savo tėvais, bet valstybė privalo padėti kai reikia, ir suteikti globą, kai tėvai nenori ar negali patenkinti savo vaikų poreikių. Todėl valstybė turi sukurti tinkamas ekonomines ir socialines sąlygas, sudaryti galimybes tėvams ir globėjams, kaip to reikalauja Konvencija, tinkamai pasirūpinti vaiku. Už pagalbą atliekant tėvystės ir motinystės pareigas atsakinga valstybė, pasitelkianti ir skatinanti visas kitas visuomenės institucijas: teisine, socialine, sveikatos apsaugos, švietimo, kultūros ir religines bendruomenes ar kitas nevyriausybinės organizacijas (Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija, 2003);

2) **Apsauga** – apima teisę augti savo šeimoje ir gauti profesionalią pagalbą, taip pat teisę būti apsaugotam nuo socialinio ir individualaus smurto (Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija, 2003). Valstybė privalo apsaugoti vaiką nuo jo tėvų ar kitų asmenų, netinkamo elgesio ir sukurti reikalingas socialines programas, neleidžiančias įsigalėti piktnaudžiavimui ir netinkamam elgesiui su vaiku (priežiūros nebuvimas, nerūpestingas, grubus, orumą žeminantis elgesys, išnaudojimas ir kt.) (Vaiko teisių konvencija, 2000);

3) **Dalyvavimas** – apima teisę veikti, išreikšti savo nuomonę ir daryti įtaką sprendimams šeimoje ir visuomenėje individualiai ir kolektyviai, sukuriant vaikui socialinę erdvę jo aktyviam dalyvavimui (Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija, 2003). Vaikas turi būti pripažįstamas kaip individualus asmuo su nuomonėmis, jausmais ir besivystančiais gebėjimais. Visi vaikai turi teisę išreikšti savo požiūrius (būti išklaustyti), ir jie turi būti priimami rimtai visuose reikaluose, kurie turi įtakos jų gyvenimui (Vaiko teisių konvencija, 2000). Taip pat turi būti gerbiamos jo teisės į minties, sąžinės ir religijos laisvę, teisė į poilsį ir laisvalaikį, teisė dalyvauti žaidynėse, ir jo amžių atitinkančiuose renginiuose, laisvai dalyvauti kultūriniame gyvenime ir kurti meno kūrinius. Valstybės dalyvės taip pat pripažįsta vaiko teisę laisvai dalyvauti draugijose ir taikiuose susirinkimuose (Vaiko teisių konvencija, 2000);

4) **Propagavimas** – apima visas valstybės dalyves tinkamais ir veiksmingais būdais plačiai informuoti apie Konvencijos principus ir nuostatas tiek suaugusiuosius, tiek vaikus (Vaiko teisių konvencija, 2000). Visos teisės yra bereikšmės jei piliečiai nežino, kad jas turi, todėl ir būtina plačiai skleisti šią informaciją (Socialinis darbas ir vaiko teisės, 2008).

Visos minėtosios teisės didžiąja dalimi papildo viena kitą. Be to, jos yra garantuojamos visiems vaikams be išimties.

Apibendrinant, galima teigti, kad vaikų teisės išsamiai apibrėžtos dokumentuose ir teisės aktuose, kurie gina ir užtikrina vaiko teises, tačiau kaip rodo praktinė patirtis vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimų vis dar pasitaiko. Svarbiausias veiksnys, kuris padėtų užtikrinti vaiko teises yra šeima ir jos aplinka, bei požiūris į vaiką (Navaitis G., 1998). Tik šeimoje vaikas gali sėkmingai augti ir vystytis, todėl turi būti vykdoma ir atitinkama vyriausybės politika, kuri padėtų ugdyti vaiką ekonomine ir socialine prasme stabilioje šeimos aplinkoje, kurioje tėvai gerbtų ir saugotų vaikų teises. Nuo šeimoje ir kitoje vaiką supančioje aplinkoje esančių sąlygų, priklauso vaikų padėties stabilumas, sveikata ir jų saugumas.

1.3. Saugios vaikui aplinkos kūrimo principai (edukaciniu ir žaidybiniu aspektu) žaislų parduotuvėse

Žmogaus kaip asmenybės ištakos glūdi jo vaikystėje. Stebėdamas ir mokydamasis vaikas pamažu suvokia, kas yra aplinka ir kaip joje galima ar reikėtų elgtis (Sakalauskas G., 2000). Kadangi šeima yra pirmoji vaiko bendruomenė, iš kurios jis daugiausiai išmoksta, tėvai turi stengtis, kad vaiką supanti aplinka būtų ne tik saugi, bet ir ugdanti, bei patenkinanti pagrindinius jo poreikius. Švari ir saugi aplinka turi didelį poveikį vaiko sveikatai, tačiau ne mažiau svarbi ir psichosocialinė aplinka, t.y. vaikas jį supančioje aplinkoje turėtų jausti meilę, pagarbą, supratimą iš suaugusiųjų (Adaškevičienė E., 1999).

Kaip teigia J. Pikūnas, A. Palujanskienė (2001), tiek mokomosios, tiek auklėjamosios aplinkos sukūrimas ikimokykliniame amžiuje iš esmės nulemia vėlesnių intelektinių, socialinių ir emocinių galių įgijimo sėkmingumą. Todėl tiek saugios ir patogios, tiek žaidybinės aplinkos sukūrimas, bendradarbiavimas su vaiku lemia sėkmingą vaiko vystymąsi. Siekiant sukurti žaidybinę, edukaaciškai vertingą aplinką būtina naudoti žaislus, nes jie skatinti vaiką žaisti, o žaidimas labai reikšmingas vaiko ugdymuisi. Dažniausiai žaislo kelias prasideda žaislų parduotuvėse.

Šiandieninės žaislų parduotuvės pilnos įvairiausių žaislų, todėl tinkamą žaislą išsirinkti išties sunku. Vaikams nėra svarbu ar žaislas yra saugus, ar jis atitinka jo amžių, iš kokios medžiagos jis pagamintas ir pan. Vaiką patraukia žaislo išvaizda, dažnai jį patraukia ir žaislo populiarumas tarp draugų. Pamatęs gausybę žaislų parduotuvėse vaikas sutrinka. Sutrinka ne tik vaikai, bet ir suaugusieji. Jiems taip pat sunku išrinkti vaikams žaislą, nes jų kriterijai žaislams skiriasi nuo vaikų. Tėvams svarbu ar žaislas saugus, kokiam amžiui skirtas, kokios jo ugdomosios savybės, neretai svarbu ir žaislo kaina. Todėl labai dažnai žaislų parduotuvės lieka neigiama vaikų ir suaugusiųjų bendravimo vieta, kurioje dažnai net kyla konfliktai tarp vaikų ir suaugusiųjų. Dažnai bendraudami tėvai pažeidžia vaiko teises, o tai turi įtakos vaikui kaip besiformuojančiai asmenybei. Dažnai vaiko elgesys priklauso ir nuo parduotuvės aplinkos.

Šiandieninei vartotojiškumu pagrįstai visuomenei darosi vis sunkiau rasti vietą, kur būtų galima ne tik apsipirkti, bet ir smagiai pabūti ir net pažaisiti su mažaisiais savo šeimos nariais. Retai galima rasti tokių parduotuvių Lietuvoje, tačiau jų galima aptikti užsienio miestuose. Šios parduotuvės visomis išgalėmis stengiasi įtikti savo lankytojui ir pirkėjui. Vaiką jie laiko pagrindiniu klientu ir tai akivaizdu stebint parduotuvės aplinką. Įkurtos specialios žaidimų vietos, teminės sritys berniukams ir mergaitėms, kur žaislus jie gali ne tik paliesti, bet ir išbandyti, o svarbiausia – pažaisiti

ir išsirinkti patį mylimiausią. Tokioje aplinkoje žaisdamas vaikas gali lengviau socializuotis su kitais suaugusiais, o ir tėvai gali labiau atsipalaiduoti ir pamiršti apie skubantį laiką.

Didžiausia žaislų parduotuvė Europoje yra Londono mieste. Šiandien „Hamleys“ parduotuvė įsikūrusi 7 – nių aukštų pastate, kiekviename iš jų veikia įvairios ekspozijos ir virtualios parodos. Kiekviename aukšte vaikus pasitinka pardavėjai, įkūnyjantys tam tikrą personažą. Jie ne tik prižiūri parduotuvės tvarką, bet ir žaidžia su vaikais, pataria tėvams, stengiasi kiekvieną lankytoją įtraukti į veiklą. Natūralu, kad tokioje parduotuvėje stebinami ne tik vaikai, bet ir jų tėvai (žr. 1 Priedas).

Lyginant šią parduotuvę su Lietuvoje įsikūrusiomis parduotuvėmis dižiausiose miestuose matomas ryškus skirtumas. „Hamleys“ parduotuvę per metus aplanko apie 5 mln. lankytojų, nes ji įsikūrusi viename dažniausiai lankomų Europos miestų. Sulaukdami tiek klientų ir gaudami atitinkamas pajamas, šios parduotuvės savininkai yra suinteruosuoti pritraukti kuo daugiau „mažųjų“ klientų, o kartu su jais ir tėvelių. Tikėtina, kad jie turi vaiko psichologiją išmanančių specialistų, kurie atitinkamai organizuoja ir kuria tokią parduotuvės aplinką, kuri trauktų vaikus.

Mūsų šalies žaislų parduotuvės negali viso to pasiūlyti. Tačiau visgi, matydami tokią kitų šalių patirtį, kai kuriuos pavyzdžius galėtų pabandyti pritaikyti sau. Jie galėtų pasistengti įgyvendinti bent pagrindinius aplinkos kūrimo principus, atsižvelgdami į vaiko poreikius, norus. Žaislų parduotuvėje jie galėtų suteikti galimybę ne tik išbandyti žaislus, bet ir pažaisiti su jais. Patalpa turėtų būti pakankamai erdvi, kad vaikai galėtų joje laisvai „veikti“. Žinoma, ji turi būti saugi, kad vaikas galėtų „veikti“ savarankiškai, tačiau stebimas suaugusiųjų. Reikėtų pagalvoti ir apie vietą suaugusiesiems, kurie laukdami, kol jų vaikas pažais, galėtų praleisti laiką domėdamiesi žaislų naujovėmis, informacija apie juos ir pan. Atitinkamai turėtų elgtis ir žaislų parduotuvėje dirbančios pardavėjos, juk jos bendrauja su specifine grupe – vaikais. Galbūt, reikėtų atkreipti dėmesį į jų aprangą. Vaikus pritrauktų pardavėjos, įkūnijančios tam tikrus pasakų herojus, filmų personažus. Be to, parduotuvių savininkai turėtų pagalvoti apie specialius kursus, kurie padėtų pardavėjoms geriau bendrauti su vaikais, nes kaip rodo praktinė patirtis, ne visos yra pasirengę ir moka atlikti konsultančių, gebančių dirbti su specifine grupe – vaikais, ir tėvais vaidmenį. Dėl šių ir daugelio kitų priežasčių, žaislų įsigyjimą, iš pažiūros tokį malonų dalyką, neretai lydi neigiamos emocijos.

Apibendrinant, galima teigti, kad vaiko elgesys žaislų parduotuvėje priklauso ne tik nuo parduotuvės aplinkos. Dažnai vaiko teisių pažeidimus arba netinkamą vaiko elgesį sukelia atitinkamas suaugusiųjų elgesys. „Nors vaikas ir yra pripažintas aktyviu savo teisėmis

besinaudojančiu subjektu, tačiau jo teisės galima įgyvendinti tik tada, kai patys tėvai atlieka savo teises ir pareigas. Tėvų teisės ir pareigos yra siejamos su jų atsakomybe už vaiko gerovę, atsižvelgiant į jo interesus. Galima teigti, kad vaiko teisių įgyvendinimo srityje (bent jau ankstyvosios vaikystės laikotarpiu) vyrauja paternalistinis požiūris į vaiko teises, gerovę, lūkesčius, poreikius ir kt., t.y. „suaugęs geriau žino, ko vaikui reikia“ (Kairienė B., Žiemienė R., 2007, Nr. 6(2)). Atsižvelgiant į tai, kad vaikas dėl savo asmenybės ypatumų negeba pasinaudoti savo teisėmis, atsiranda išskirtinis tėvų autoritetas ir galia valdyti situaciją. Taip „valdydami“ savo vaiką tėvai dažnai nesuteikia jam galimybės savarankiškai spręsti ir veikti. Tai atitinkamai veikia vaiką. Todėl siekiant išvengti konfliktinių situacijų ar netinkamo vaikų elgesio žaislų parduotuvėse būtina labiau atsižvelgti į patį vaiką, jo norus. Be to, svarbu žinoti jo psichofizinius raidos ypatumus, kurie neišvengiamai turi įtakos jo bendravimui ir elgesiui su suaugusiais žaislų parduotuvėse.

1.4. Vaiko psichofiziniai raidos ypatumai, įtakoiantys vaiko elgesį ir jo bendravimą žaislų parduotuvėse

Kaip teigia H. Filipčiuk (1991), pažinti kitą žmogų nelengva, net ir tada, kai tas kitas žmogus mūsų nuo gimimo globojamas – mūsų vaikas. Norint pažinti jo psichofizines ypatybes reikia didelių pastangų ir tik sistemingas vaiko pažinimas padės jį tinkamai auklėti.

Taigi vienas iš veiksnių, turinčių įtakos vaiko ir suaugusiojo bendravimui - vaiko psichofiziniai raidos ypatumai. Nežinodami jų, suaugusieji gali nesuprasti kai kurių savo vaiko poelgių ir dažnai negali organizuoti vaiko veiklos taip, kad ji skatintų vaiko vystymąsi.

R. Žukauskienės (2002) teigimu, žmogaus raida prasideda nuo pat jo gimimo. Ji gali būti skirstoma į tris pagrindines sferas: *fizinę* (vaiko augimas ir kūno pakitimai, motoriniai sugebėjimai ir kt.), *pažintinę* (visi protiniai sugebėjimai, padedantys įgyti žinių) ir *psichosocialinę* (apimančią emocijas, moralę bei tarpusavio ryšius su kitais žmonėmis). Kiekvienos asmenybės raida tam tikrame amžiaus tarpsnyje turi atitinkamų pakitimų, kurie ir skiria amžiaus tarpsnius vieną nuo kito.

Kiekviena asmenybė yra individuali. Vaiko kaip asmenybės rengimas gyvenimui priklauso nuo įvairių aplinkos sąlygų. Viena svarbiausių – šeima, kurioje yra ugdomas vaikas. Galima teigti, kad vaiko elgesys priklauso nuo šeimos, kurioje jis auga.

Kaip teigia A. Gučas (1990), be suaugusiųjų pagalbos vaikas negalėtų užaugti ir tapti visuomenės nariu. Tėvai ir visuomenė siekia, kad vaikai augtų sveiki tiek fiziškai, tiek dvasiškai. Jiems taip pat svarbu, kad vaikai sugebėtų spręsti jų amžių atitinkančius uždavinius, sugebėtų spręsti žmonių tarpusavio santykius ir mokėtų juos tinkamai vertinti. Nuo to, kaip yra ugdomas vaikas priklauso jo elgesys tiek šeimoje, tiek visuomenėje.

„Vienas dinamiškiausių žmogaus gyvenimo tarpinių – pirmoji ankstyvoji vaikystė arba ikimokykliniai metai“ (M. Pileckaitė – Markovienė, 2004, p. 7).

A. Gučo (1990) teigimu, šiame amžiaus tarpsnyje įvyksta labai daug permainų. Viena jų – laisvas judėjimas, kuris turi labai didelę reikšmę, nes vaikas gali savarankiškai, suaugusiojo nepadedamas, keisti padėtį erdvėje, pats priartėti prie tų daiktų, kuriuos mato ir kurie jį koku nors būdu sudomina. Kadangi vaikas pamažu darosi vis savarankiškesnis, tai jis ir siekia veikti kaip savarankiška asmenybė: nori „pats“ pasiimti, paduoti ir pan. Jei suaugusieji neleidžia jam to padaryti, bent iš dalies, gali kilti nesutarimai ir pyktis, be to neugdomas vaiko savarankiškumas.

Ikimokyklinio amžiaus vaikas beveik visą laiką praleidžia žaisdamas. Pirmieji jo žaidimai yra susiję būtent su sensomotoriniu judėjimu. Todėl tokia jo veikla vadinama funkcinio žaidimu, nes per jį vaikas lavina savo judesius. Judėjimas jam leidžia pažinti tuos aplinkinius daiktus, kurie jį kuo nors patraukia. Kadangi šio amžiaus vaikams būdingas biologinis poreikis aktyviai judėti, veikti, tai tėvams kartais sukelia tam tikrų nepatogumų, ypač viešoje vietoje. Vos spėjus tėvams nusisukti, jų trimetis (-ė) atsiduria visai kitoje vietoje nei, kad jį paliko tėvai. Būdamas žaislų parduotuvėje vaikas jau gebėtų pats pasiimti žaislą, kuris jį koku nors būdu sudomina, tačiau tokia galimybė dažniausiai jam nesuteikiama. Kadangi vaiko judėjimo mechanizmas dar nėra tobulas, vaiką gali lydėti nesėkmės: paimtas žaislas gali kristi iš rankų ir pan. Žaislų parduotuvės darbuotojai gali būti nepatenkinti tokio vaiko elgesiu ir gali kaltinti suaugusiuosius, kad jie leidžia vaikui daryti ką jis nori.

Kitas svarbus ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimas – tobulėjanti kalba bei intelektiniai procesai. Ž. Pjažė įrodė, kad vaikas nėra mažas suaugęs, kuris tiesiog mažiau žino, blogiau supranta įvykius ir visą supantį pasaulį negu suaugęs žmogus, kad vaikui būdinga ypatinga mąstymo logika, kuri skiriasi nuo suaugusiojo logikos, tačiau dažnai suaugę to nesuprasdami ar nepastebėdami visiškai nesupranta savo vaiko. Todėl šiuo laikotarpiu jiems sunkiau susikalbėti su vaikais. Kiekvienam yra tekę pastebėti situaciją kai vaikas parduotuvėje kviečia tėvelius prieiti prie žaislų,

tačiau tėvai neretai nesiklauso ką sako jų vaikai, nes žino, kad vaikas prašys nupirkti žaislą. Juk galima su vaiku ramiai apžiūrėti žaislus, pakalbėti apie juos ir paaiškinti vaikui kodėl žaislo vaikui visgi nepirksime. Vaikas gal ir nebus laimingas, kad tėvai jam nenupirko žaislo, tačiau jam bus paaiškinta kodėl. Nieko vaikui nepaaiškinę laikome jį sau „nelygiu“ („vaikas mažas, jis nesupras“), o nekreipdami į jį dėmesio galime sukelti jo pyktį ir nepasitenkinimą.

Anot R. Žukauskienės (2002), jau būdamas dviejų metų vaikas pradeda mąstyti susikurtais vaizdiniais, jis sugeba apsimesti, mėgdžioti ankščiau stebėtą žmonių elgesį. Tai vaikui leidžia plėsti žaidimų turinį, rinktis sudėtingesnius vaidmenis bei žaislus. Tad stebėdami vaiko amžiaus tarpsnių vystymosi ypatumus gebėsime vaiko žaidimams parinkti tinkamų priemonių, t.y. žaislų. Vaikui šiame amžiaus tarpsnyje nėra svarbu turėti begalę žaislų, jam svarbu, kad žaislai turėtų daugiau funkcijų. Pasak L. Vygotskio, žaidžiančiam vaikui vieni daiktai gali tapti kitais, o tai skatina jo vaizduotę. „Vaikui pradėjus simboliškai mąstyti, balto audeklo gabalas gali tapti puikiu gydytojo chalatu, pagaliukas rankoje – švirkštu, popieriaus skiautelė – vaistais, o lėlė ar kantrus senelis – ligoniu“ (R. Žukauskienė, 2002, p. 163). Įvaldęs simbolinį mąstymą vaikas labai greitai išmoksta naujų žodžių. Simbolinis mąstymas yra daug sudėtingesnis, tačiau jis leidžia efektyviau sąveikauti su aplinka. Išlavėjęs vaizduotei vaikui nebereikia remtis artimiausiais daiktais. Būdamas artimiausioje aplinkoje vaikas nori geriau ją pažinti, įsilieti į ją ir aktyviai joje dalyvauti. Tačiau kartais daug savo norų jis negali patenkinti, nes jam nesuteikiama tokia galimybė.

„Vaiko mąstymo raida susijusi su jo kalbos tobulėjimu“ (A. Gučas, 1990, p. 137). Ž. Pjažė paskelbė, kad daugelis jaunesnių kaip 6 – 7 metų vaikų sakomų sakinių yra egocentriški. Vaikai nesugeba išklausti kalbančiojo, tačiau patys kalba kito asmens akivaizdoje. Egocentrinė kalba yra monologinė. Vaikas kalba sau nekreipdamas į kitus dėmesio. Tai turėtų žinoti suaugusieji, kurie nesupranta šitokio vaikų elgesio. Dažnai taip atsitinka ir žaislų parduotuvėse, kai tėvai kalba su vaikais, tačiau jie jų nesiklauso. Tėvai galvoja, kad vaikas specialiai jų neklauso, tačiau taip nėra. Jei tėvai bendrauja su vaiku, moko jį kaip reikia elgtis ir bendrauti viešojoje vietoje, vaikas pamažu išmoksta pereiti nuo egocentrinės kalbos prie socializuotos.

A. Gučo (1990) teigimu, labai intensyviai auga vaiko aktyvusis žodynas. Vaikas naujus žodžius kuria savarankiškai. Kiek žodžių vaikas žino, supranta ir vartoja, priklauso nuo socialinės aplinkos, kalbinės atmosferos, kurioje jis auga. Suprantama, kad vaiko aktyvusis žodynas priklauso nuo tėvų, kurie bendraudami su savo vaiku turtina jo žodyną. Turtingesnis vaiko žodynas leidžia

vaikui pasakyti, išreikšti daugiau savo minčių, poreikių ir emocijų. Tai praturtina tėvų ir vaikų bendravimą. Tobulėjant vaiko kalbai vaikui lengviau atsiminti praeitį, įsivaizduoti ateitį. Vaikas geba geriau orientuotis dabartyje, pradeda formuluoti naujas sąvokas. Labai dažnai vaikas žino daugiau nei gali pasakyti, kaip teigia R. Žukauskienė (2002), mąstymas aplenkia kalbos tobulėjimą.

Mąstymas turi didelę įtaką vaiko vystymuisi, tačiau didelę reikšmę vaikų gyvenime turi ir jausmai. Vaikas gali išgyventi baimės, pykčio, džiaugsmo ir kitas emocijas dėl įvairių sąlygų. Vaiko jausmai nors ir stiprūs, tačiau dar labai nestabilūs, dažnai priklauso nuo situacijos. Dažniausiai vaiko elgesį nulemia jausmai, kurie dažnai susiję su pergyvenimais, aplinkinio gyvenimo ypatumais. Neįprastoje, svetimoje vaikui, situacijoje vaiką gali apimti stiprus jaudulys. Jaudulys vaiką apima ir tokioje aplinkoje, kuri jam kelia daug emocijų ir nebūtinai neigiamų. Geriausias pavyzdys - vaiko elgesys žaislų paruošimo metu. Vaikas mato didžiulį žaislų pasirinkimą ir jis sutrinka jei tėvai nepildo jo reikalavimų, ima reikšti savo emocijas. Tačiau pamažu vaikas išmoksta iki tam tikro laipsnio susilaikyti nuo audringų, stiprių jausmų reiškimo, jei jis yra mokomas ir jei suaugę kreipia dėmesį į tokį jo elgesį. Tiek pyktį tiek džiaugsmą vaikas gali reikšti labai emocionaliai ir tėvų prašymas netriukšmauti ir nepykti vaiko nenuramins, ypač viešojoje vietoje. Valdyti savo emocijas vaikas turi būti mokomas visų pirma namuose, savo šeimoje. Reikėtų žinoti, kad vaikas jausmus reiškia nuoširdžiai, nevalingai, o svarbiausia – daug audringiau negu suaugęs žmogus. Vaiko jausmai labai greitai išliepsnoja, tačiau taip pat greitai gali ir užgesti. Dažnai tai priklauso ir nuo pačių suaugusiųjų elgesio su vaikais. Jei tėvai nereaguoja į vaiko emocijas vaikas nesimokys jų valdyti. Svarbiausias vaiko jausmų šaltinis yra jo tarpusavio santykiai su kitais žmonėmis, todėl kuo švelnesnė aplinka, tuo geriau ir saugiau vaikas joje jaučiasi, patiria emocinę gerovę, pasitiki. Toks tikslingas vaikų auklėjimas formuoja moralinius vaikų jausmus.

Atsiradus emocionaliam požiūriui į save iškyla naujas poreikis – siekimas atlikti suaugusiųjų reikalavimus ir būti pripažintam. Abejingas suaugusiojo požiūris į vaiką labai mažina jo socialinį aktyvumą. Psichologo E. Karmazos (2010) teigimu, dažnai tėvai neatskiria sąvokų: bendravimas ir kontrolė. Bendravimas tai ne kai vaiką klausama ar jie pavalgę, ar paruošę pamokas, kaip jiems sekėsi mokykloje. Bendravimas tai kai mes tampame lygiu su vaiku ir klausiamo ką jis veikia, kaip jam sekasi ir pan.

Anot A. Gučo (1990), augdamas tarp žmonių vaikas įgyja naujų psichologinių bruožų. Vaikas išmoksta gero elgesio formų ir pamažu tampa visuomenės nariu. Suaugusieji, keldami vaikui vis

didesnius reikalavimus, laipsniškai formuoja asmenybę. Vaikas pradeda suvokti ne tik aplinkinį pasaulį, bet ir save. Išmokęs elgesio taisykles šeimoje vaikas puikiai mokės jas pritaikyti visuomenėje, t.y. ir viešojo vietoje.

Visos minėtos ikimokyklinukų elgesio ypatybės daugiau ar mažiau išryškėja žaidimo metu. Daugelis raidos psichologų teigia, kad norėdami pažinti vaikus, mes turime stebėti, kaip jie bendrauja žaisdami. Žaidimas – tai tarsi socialinių santykių mokykla, kurioje formuojasi vaiko asmenybė. Sėkminga vaiko raida labai priklauso nuo suaugusiojo požiūrio į vaiko auklėjimą. Ikimokyklinio amžiaus vaikai yra labai imlūs, jų psichika plastiška ir lanksti. Todėl nereikėtų laikytis nuomonės, kad vaikai maži ir nieko nesupranta. Vaikai protingi, tik jų amžiuje būdinga savita mąstymo forma, kuri nėra tokia kaip suaugusiojo. Daugiau dėmesio skirdami jų amžiaus tarpsnių ypatumams suaugusieji suprastų kaip vaikai skiriasi nuo jų ir bendrautų su savo vaikais kitaip, nes žinotų, kad tam tikras vaikų elgesys ir mąstymas, kuris dažnai yra nepriimtinas suaugusiesiems yra natūralus tam tikrame amžiaus tarpsnyje. Tai žinodami ir atitinkamai bendraudami su vaikais, suaugusieji elgtųsi prevenciškai ir tikrai išvengtų daugelio vaiko teisių pažeidimų. Siekiant gerinti vaikų ir suaugusiųjų bendravimą taip pat labai svarbu, kad suaugusieji atsikratytų vaikams jų pačių „primestų“ stereotipų, apie kuriuos detaliau kalbama sekančioje darbo dalyje.

1.4.2. Suaugusiojo ir vaiko kultūrų sąveikos: nusistovėję stereotipai ir galimybė juos griauti

„Socializacija vaikystėje – tai procesas ir rezultatas, kai aktyviomis vaiko pastangomis įsisavinama socialinė patirtis, kurią jis perima aktyviai sąveikaudamas su socialine aplinka, iš pradžių tik ją domėdamasis, vėliau ją stebėdamas, o dar vėliau tiesiogiai sąveikaudamas su ja. Iš pradžių patirtis yra tik atgaminama, o vėliau interpretuojama ir savitai transformuojama“ (A. Juodaitytė, 2003, p. 77). Žmogaus socializacija prasideda dar jam negimus, tai liudija įvairūs tyrimų duomenys. Vaikas tampa socialiniu individu, nes jau nuo pirmųjų savo gyvenimo dienų jis būna tarp žmonių ir socializuojasi su jais. Kiekviename amžiaus tarpsnyje socializacija vyksta nevienodai, didelę įtaką jos formavimuisi turi socialinė aplinka ir žmogaus vieta joje. Ypač aktyviai socializavimas reiškiasi ankstyvojoje vaikystėje, nes vaikas vis dar nesavarankiškas. Šiuo

laikotarpiu jis imlus aplinkai ir jos poveikiui. Perimdamas aplinkos poveikius stengiasi tobulinti savo esmingąsias galias (J. Vaitkevičius, 1995). Todėl, būtina laiku, dar ikimokykliniame amžiuje, įsigilinti į socializacijos procesų kokybę.

Kadangi ikimokyklinio amžiaus vaikas vis dar nesavarankiškas jis yra visapusiškai priklausomas nuo jį supančių suaugusiųjų ir visiškai pasiduoda jų valiai. Jam tenka prisitaikyti prie aplinkos ir elgtis taip kaip elgiasi kiti jį supantys suaugusieji. Ankstyvajame amžiaus tarpsnyje vaikas išmoksta ir perima svarbiausius socialinius įpročius ir įgūdžius. Augant kinta jo vaidmenys ir jų atlikimas. „Nuo visiško atsidavimo ir paklusnumo suaugusiesiems vaikas pereina prie kitos, aktyvios veiklos „aš pats“ (J. Vaitkevičius, 1995, p. 22).

Štai čia susiduriama su stereotipiniu suaugusiųjų požiūriu į vaiką – jis nieko pats negali, todėl suaugęs visada turi jam padėti, o neretai už jį daug ką ir padaryti, jis nieko nežino, tik suaugę gali geriausiai žinoti ko reikia vaikui. Kaip teigia Z. ir N. Nekrasovos (2008) „Aš pats!“ - reiškia naujos asmenybės gimimą, ir toji asmenybė pradeda savarankiškai tvarkyti savo gyvenimą. Šis amžiaus tarpsnis sunkus ne tik tėvams, bet ir pačiam vaikui, jam – tai įtemptas ir sunkus laikotarpis. Vaikas labai pasitiki savo jėgomis, viską nori pasiekti pats ir tuo pat metu jam reikalinga suaugusiojo pagalba. Vienintelė taisyklė, kurios turėtų laikytis suaugusieji, tai elgtis su juo pagarbiai ir leisti jam ugdytis savarankiškumą. Vaikai – tai žmonės su turtingu jausmų pasauliu, kurie šiuo laikotarpiu yra itin suaktyvėję, tačiau dažnai suaugę nežinodami vaiko amžiaus tarpsnių ypatumų šito nesupranta (Nekrasovos Z. N., 2008).

Palaipsniui vaiko socializacija pereina į sudėtingesnę periodą. Ji tampa kur kas prasmingesnė. Vaikas paklūsta suaugusiųjų autoritetui, tačiau jau ir pats pradeda formuoti savo siekius, skirti kas gera kas bloga, supranta teisių ir pareigų sąvokas bei pradeda įsisamoninti socialines vertybes, jei tėvai jam padeda (Vaitkevičius J., 1995). Būtina šiame laikotarpyje vaikams nurodyti reikalavimų turinį ir motyvaciją, nustatyti normas ir taisykles, kurių laikytis turėtų ir patys tėvai (A. Juodaitytė, 2003). Dažnai tėvų elgesys yra nenuoseklus: vaikas yra be reikalo baramas arba į jį nekreipiama dėmesio, ginčijamasi be priežasties ir pan. Gali susiformuoti negatyvi emocinio bendravimo su tėvais patirtis. Netinkami santykiai tarp tėvų ir vaikų gali išprovokuoti užsispyrimą, nenorą paklusti suaugusiesiems. Taip atsitinka kai tėvai nevertina bendravimo su vaiku, kai vaikas yra tik tėvų reikalavimų tenkinimo objektas. „Būtina sąlyga: reikia bendrauti su vaiku kaip su visaverčiu

žmogumi ir parodyti kad jis vertas pagarbos“(A. Juodaitytė, 2003, p.110). Taip reikia elgtis ir tada kai jo poelgis yra netinkamas.

D. Archard (1993) savo knygoje, remdamasis vieno garsiausių filosofų Dž. Loko samprotavimais apie tėvų įtaką vaikams, teigia, kad vaikai neturi jokių teisių ir kad jie yra visiškai priklausomi nuo tėvų. Tai dar vienas iš stereotipinių požiūrių, kad vaikas neturi jokių teisių. Tačiau, kaip žinia, šiandieninėje visuomenėje vaikas turi daug teisių, kurios įtvirtintos ir vaikų teises atstovaujančiuose, reglamentuojančiuose dokumentuose. Svarbiausia, kad vaikas turi prigimtine teisę. Viena iš jų - teisė išsakyti savo nuomonę.

Nors, pasak A. Landsbergienės (2010), šiandieninis vaikų auklėjimas įgavo labai liberalias formas, vis dėl to labai svarbu vaiką mokyti atsakomybės už savo poelgius. Tėvų atsakomybė šiame amžiaus tarpsnyje yra labai didelė, nes šiuo laikotarpiu susiformavę socialiniai vaizdiniai išlieka visą gyvenimą. Labai reikšminga yra ir šeimos sudėtis, nes tėvai ir šeima yra svarbiausi vaiko socializavimo veiksniai. Nuo aplinkos, kuri vyrauja šeimoje priklauso kaip formosis mažojo asmenybė (J. Vaitkevičius, 1995). Galimi du jo socializacijos tipai: „socializacija „dalyvaujant“ ir „socializacija „slopinant“. Pirmasis tipas atsidėkoja vaikui už gerą elgesį, suteikia vaikui laisvę išbandyti įvairiausių dalykus ir iširti pasaulį pačiam. Šiam tipui teikiami visi prioritetai, nes vaikas aktyvus socializacijos dalyvis, jam sudaromos visos sąlygos savarankiškai veikti. Antrasis tipas pabrėžia paklusnumą, pagarbą autoritetui ir išorinę kontrolę. Bendraujant į vaiką žiūrima šiek tiek iš aukšto, dažnai komanduojama arba pasirenkami tokie teiginiai, kurie slopina vaiko norą į juos atsakyti. Vaikui nesudaromos sąlygos veikti savarankiškai, nes jo elgesys kontroliuojamas (A. Juodaitytė, 2003). Suaugęs žmogus turėtų būti tarsi vaiko sėkmės ir saugumo garantas, kuris vaiką palaiko ir nukreipia tinkama linkme, o ne kontroliuoja jo elgesį.

Socializacija negali būti suprantama kaip mechaninis procesas, kurio metu vaikas perima visa tai, ką jam siūlo suaugusysis. Vaikams suaugę žmonės reikalingi tam, kad galėtų mokyti vaikus bendravimo ir padėtų jiems modeliuoti tą elgesį, kurio iš jų suaugę labiausiai laukia ir tikisi. Socialinis asmenybės tapsmas ugdyme turi būti reikšmingas vaikui, o ne suaugusiajam. Sėkminga socializacija vadinama tokia, kai vaikui suteikiama daugiau laisvės ir savarankiškumo. Dažnai vaikui yra jau paruošti tam tikri elgesio pavyzdžiai ir vaikui reikia juos išmokyti. Taip vaiko laisvė yra ribojama ir reikšmingi tampa ne vaiko, o suaugusiojo norai ir siekiai (A. Juodaitytė, 2003).

„Vaikas - protinga būtybė, tačiau suaugusiesiems dažniausiai jis yra tik „mažas vaikas“, „socialiai nesavarankiškas vaikas“ (A. Juodaitytė, 2003, p. 77). Vaikai nėra miniatiūrinės mūsų kopijos, todėl reikia atsikratyti šito stereotipo siekiant gerinti tarpusavio bendravimą. Tačiau suaugusieji dažnai tai pamiršta ir bendrauja su vaiku remdamiesi suaugusiojo protu, užmiršdami, kad vaikai mąsto ne taip kaip jie.

Suaugę turi padėti vaikams atrasti savo vietą pasaulyje. Vaikai yra drąsūs, priešingai nei suaugusieji, jie neturi tam tikrų susidarytų stereotipų, šablonų ar apribojimų, todėl neįmanomų dalykų jiems nėra. Suaugusiojo žmogaus elgesys dažnai suvaržytas ir nenatūralus, apribotas įpročiais ir taisyklėmis, kurie dažnai yra primesti ir priešingi žmogaus prigimčiai. Suaugę dažnai riboja save, baiminasi ir abejoja. Nereikėtų stengtis primesti vaikams tų stereotipų, kurie mus pačius suvaržė ir nebeleidžia būti tokiais, kokie gimėme. Derėtų leisti vaikams tenkinti tuos poreikius, kurie yra jiems būtini siekiant tapti savarankišku visuomenėje ir suteikti daugiau laisvės jų teisių sklaidai. Suaugusiųjų vaidmuo - stebėti ir nukreipti vaikus tinkama linkme, kad vaikai neperžengtų ribų tenkindami savo poreikius ir naudodamiesi savo teisėmis nepamirštų atlikti pareigų.

1.4.1. Vaiko poreikiai saviraiškai ir suaugusiojo požiūris į juos

Žmogaus poreikiai yra susiję su jo gyvenimo ciklu. Skirtingais augimo etapais skiriasi ir poreikiai. Mažiems vaikams ypatingai aktualūs fiziologiniai, t.y. žemesnieji poreikiai.

H. A. Maslow (2006) pateikė poreikių piramidę, kurioje yra išskiriami 5 svarbiausi poreikių lygmenys:

- **Fiziologiniai poreikiai.** Vaikui yra svarbus miegas, maitinimasis, aktyvumas, poilsis. Atsižvelgiant į tai, vaikas turi būti aprūpinamas žaislais, kurie lavintų jo kūno judesius (motoriką, lokomocijos formas) ir žaidimais, kurie būtų judrūs, kad vaikas mokytųsi taisyklių, kurių reikia laikytis jame ir kur būtų ugdomas jo drausmingumas bei organizuotumas;
- **Saugumo poreikiai** - tai emocinio ir fizinio saugumo, stabilumo, tvarkos, normų poreikiai. Kad vaikas jaustųsi saugus jam reikalingas emociškai stabilus suaugęs žmogus, kuris būtų

šalia jo. Vaiko saugumą taip pat kuria aiškios ribos ir taisyklės, kurių dėka jis gali orientuotis santykyje su kitais žmonėmis bei supančia aplinka. Todėl, svarbu užtikrinti, kad jį supanti aplinka būtų tiek emociškai tiek fiziškai saugi;

- **Socialiniai poreikiai** - tai bendravimo, prisirišimo, draugystės, meilės poreikiai. Socialiniai poreikiai svarbūs ugdant pasitikėjimą savimi, savivertę, valią, atsakomybę. Žmonių tarpusavio santykius vaikas atvaizduoja socialiniuose žaidimuose. Žaisdamas su kitais jis tampa draugiškas, aktyvus, be to, išryškėja jo poreikis „būti tokiu pat kaip suaugęs žmogus“, todėl vaikui reikalingi žaislai (jų pakaitalai), kurie savo forma ir funkcijomis atitiktų suaugusiųjų naudojamus daiktus. Manipuliuodamas šiais žaislais vaikas jausis kaip suaugęs. Socialiniai žaislai ir žaidimai skatina intelektualinę, emocinę ir socialinę raidą. Todėl labai svarbu, kad suaugusieji tinkamai bendrautų su vaikais kiekvienoje, o ypač emociniais išgyvenimais paremtoje situacijoje;
- **Pagarbos poreikiai** - tai pagarbos, pripažinimo, įvertinimo, savigarbos, asmeninių pasiekimų poreikiai. Vaikui labai svarbu, kad suaugęs žmogus jį gerbtų. Suaugę turi žiūrėti į vaiką kaip į vientisą asmenybę, turinčią savo teises ir pareigas. Jie turi jį gerbti, išklaudyti. Labai svarbu, kad suaugusieji atsargiai naudotų kritiką ir pagyrimus;
- **Savirealizacijos poreikiai** - tai savo galimybių realizavimo, kūrybingumo, asmenybės augimo poreikiai. Tai poreikis būti tuo, kuo žmogus privalo būti pagal savo prigimtį. Vaiko savirealizacijai reikalinga erdvė, kuri būtų sudaryta taip, kad vaikas galėtų joje veikti visapusiškai (Grinevičienė N., 1999). Kiekvienas vaikas yra individualus, todėl skirtingi vaikai tuos pačius žaislus gali panaudoti visiškai skirtingai, priklausomai nuo jų poreikio. Žaislai žaidimams suteikia tam tikrą formą, vaizdą, nulemia jų pobūdį, turinį, paskatina pasiimti sau atitinkamą vaidmenį, atlikti savitus veiksmus, sukelia įvairius išgyvenimus, skatina vienokius ar kitokius interesus, kurie aktyvina vaiką, plečia jo akiratį, lavina kūrybinę vaizduotę, todėl ugdomas vaiko kūrybiškumas. Svarbu, kad tėvai neslopintų vaiko kūrybiškumo savo nuolatiniiais pagyrimais ar kritika. Svarbiau būtų išklaudyti vaiką – ką jis ketino padaryti, kas pavyko, kas nepavyko, kas, paties manymu, galėtų būti geriau. Tokie

pasakymai vaikui suteikia informaciją, kad mums svarbu, ką ir kaip jis daro, kad pastebime, kaip jis stengiasi (Dodge D. T., Colker L. J. C., Heroman C. (2007)).

„Vaikystė turi būti graži ir harmoninga, kad joje įgyta patirtis taptų vaikams atrama tolesniam gyvenimui“ (Nitsch C., Schelling C., 1999, p. 5). Gimusio vaiko poreikius reikia nuolat tenkinti, kad jis suvoktų išgyvensiąs ir galėtų pasikliauti bei pasitikėti savo aplinka. To siekia ir mamos, ir tėčiai apgaubdami vaikus meile, švelnumu. Visa tai reikalinga, kad vaikas galėtų vystytis visapusiškai. Kai vaikas jau fiziškai sutvirtėjęs, vaikščioja, bėgioja, kalba ir jau turi šiek tiek patirties pamažu ryškėja jo savarankiškumas, kuris pasireiškia sudėtingesnės veiklos reikalavimais („Aš noriu“, „Aš nenoriu“). Poreikis viską daryti pačiam nuolat didėja, o mokėjimų, žinių ir įgūdžių stokoja. Dėl to vaikai ima dažniau neigti suaugusiųjų reikalavimus ir dažniau užsispiria. Ypač didelis užsispyrimo pasireiškimas būna trečiaisiais vaiko gyvenimo metais. Dažnai šis laikotarpis vadinamas trečiųjų metų krize. Kaip teigia J. ir L. Friel (2000), dėmesys vaiko poreikiams turėtų būti saikingas, o kai kurie norai neturėtų būti tuojau tenkinami. Vaikas turi žinoti du dalykus: kad gyvena kaip atskiras individas šalia jį auginančių žmonių ir kad ne visada gali gauti ko nori. Daugumai tėvų sunku rasti pusiausvyrą tarp „per daug“ ir „per mažai“. Vaiko auklėjimas neturi būti paremtas vien meile, švelnumu, parama, kantrybe. Jame turi būti aiškiai nustatytos leistino elgesio ribos, be to svarbu, kad būtų ugdomas savarankiškumas (C. Nitsch, C. von Schelling, 1999). Labai svarbi suaugusiųjų pozicija: ar suaugę/tėvai tenkina visus vaiko poreikius ar prieš tenkindami nustato vaikui ribas. J ir L. Friel (2000) teigimu, vaikai auga daug laimingesni kai jiems pasakyta, kas galima, ir kai yra reikalavimų visuma. Pvz. *„Penkiametis turi mokėti užsivarstyti batus, dienos pabaigoje susirinkti žaislus, ko nors norėdamas turi būti kantrus, o ne pulti į isteriją, kad noras būtų patenkintas“*. Tačiau jei vaikas yra verčiamas nuolat vykdyti suaugusiųjų valią, nuolat konfliktuoti su jais, tai gali pasidaryti pastoviomis jo savybėmis. Tėvai turėtų būti kūrybiški reikalaujami iš mažųjų užsispyrėlių paklusnumo. Vienas iš būdų sudominti vaiką kita veikla, užbėgti už akių konfliktams, pergaltoti ar reikalavimai ne per griežti vaikui, o galbūt jie visai nekeliami, ir vaikui viskas leidžiama. Jei vaiko elgesys yra labai reguliuojamas draudimais („Negalima“, „Nelipk“, „Neimk“ ir pan.), jis priešinsis. Bet jei vaikui viskas leidžiama, jis irgi priešinsis, išgirdęs bet kokį reikalavimą. Per griežti tėvų reikalavimai sukels daug nesutarimų, slopins vaiko aktyvumą, savarankiškumą, o visiška laisvė, nors ir skatins kūrybiškumą, bet labai apsunkins valios ugdymą.

Y. Lamontagne (1997) teigimu, tėvai pamiršta, kad dažniausiai vaikai įvaldo aplinką mokydami laikytis tam tikrų taisyklių. Net jei ir dabar vaikas nesilaikys tam tikrų taisyklių, kai jis užaugs, jis turės paklusti toms taisyklėms ir normoms, kurios yra priimtose visuomenėje. Todėl svarbu vaiką supažindinti su paprastomis taisyklėmis ir jas labai tiksliai apibrėžti, kad vaikas nesuprastų jų neteisingai. Svarbu žinoti, kad kuo daugiau bus taisyklių, tuo mažiau bus jų paisoma. Svarbu apgalvoti, kas bus už taisyklių laikymąsi ir pažeidimus. Visa tai žinodamas vaikas supras, kad egzistuoja struktūros, visų priimtose taisyklės, įstatymai, ir kai jis užaugs, jam bus lengviau prisitaikyti prie aplinkos. Svarbu vaiką išmokyti paisyti elgesio normų ir viešoje vietoje. Vaikas žino, kad taisyklės galima išbandyti ir tų taisyklių bandymas viešoje vietoje tėvams sukelia daug nemalonumų. Vaikai ima prašyti to, ko tėvai neketino pirkti, o tėvams labai sunku atlaikyti „uraganišką“ vaiko pyktį. Pvz. „Tai, kad parduotuvėje negalima imti iš lentynų žaislus ar saldumynus iš eilės ir dėti juos į vėžimėlį, mažylis žino, nes mama yra ne kartą sakiusi. Tačiau jis tai pat žino, kad taisyklės galima išbandyti“ (C. Nitsch, C. Von Scelling, 1999). Vaikas kupinas jausmų – tiek gerų, tiek blogų, kurių jis dar nepajėgia kontroliuoti. Nesugebėdamas suvaldyti savo norų, vaikas vis tiek siekia juos įgyvendinti bet kokia kaina. Tačiau šitoks vaikų elgesys yra dažnas. Tėvai, turi padėti savo vaikams suprasti save ir išmokyti valdyti savo pyktį ir nusivylimą, kai negaunama to, ko norima. Dar prieš būsimą išvyką į viešąją vietą, žaislų parduotuvę reikėtų pakalbėti su vaiku: papasakoti, ką ruošiamasi daryti, kokio elgesio tikimasi iš vaiko. Labai svarbu pasiūlyti galimybę pačiam vaikui nuspręsti, ko jis norėtų, leisti pačiam išsirinkti daiktą ar pan. Vaikams kaip ir suaugusiems labai svarbu jausti savo svarbumą, vertę, jie nori būti suaugusiųjų partneriais. Svarbu, kad suaugę tvirtai laikytųsi savo nuomonės ir jos nekeistų, mokėtų savo vaikui pasakyti tvirtą „ne“. Vaikas turi suprasti, kad „ne“ jis girdės nepriklausomai nuo to, kaip garsiai rėks, spardysis ar grius ant žemės bei kitaip nepaisys elgesio normų. Aišku, kad tėvai jokia būdu neturi peržengti drausminimo ribų.

Daugelis vaikų psichologų teigia, kad pagrindinė ikimokyklinuko veikla – žaidimas. Žaidimas tai veikla, kai vaikas ne tik žaidžia, bet ir mokosi, visapusiškai vystosi, tenkina savo poreikius. Žaisdamas vaikas perima patirtį iš suaugusiųjų ir pamažu mokosi tapti asmenybe, visuomenės dalimi. Žaisdamas ir žaidime naudodamas žaislus vaikas atlieka tokius pat veiksmus, kokius atlieka suaugusieji. Žaislai ir žaidimai leidžia vaikui save išreikšti, atlikti tai ką vaikas mato darant suaugusiuosius, žaidimo metu naudojant žaislus kaip realių daiktų pakaitalus.

1.4.3. Žaislai ir žaidimai kaip priemonė vaiko saviraiškai ir ugdymuisi

Kai kurie autoriai (Edenhammar ir Wahlund, 1997; Gučas 1994; Pikūnas, Palujanskienė, 2001; Grinevičienė, 2004) žaidimą apibūdina kaip ypatingą vaikų gyvenimo reiškinių, būtiną asmenybės raidos sąlygą ir pan. Anot E. Blatman (2000), atėjęs į pasaulį vaikas trokšta pažinti pasaulį ir mokytis gyventi jame. Vaikas patiria išpūdžius, kurie yra nekontroliuojami ir apima visą jo kūną. Reaguodamas į juos vaikas žaidžia ir mėgdžioja įsijausdamas į gyvenimą. Žaidimas tai veikla, kuri padeda vaikus ne tik auklėti, bet ir mokyti, perteikti žmonių veiklos patirtį. Kad žaidimas būtų realesnis jame reikalingas žaislas. Žaidime jis yra tam tikras etalonas daiktų, kurių paskirtį vaikas turi sužinoti ir išmokti įvairiausių veiksmų. Žaislas vaiko veiksmus padaro realiais ir ugdo jį tiek dvasiškai, tiek fiziškai. „Žaislas – bet koks gaminyš ar medžiaga, sukonstruotas arba aiškiai skirtas žaisti vaikams iki 14 metų amžiaus“ (Lietuvos higienos norma, 1999). Žaislai gali būti įvairiausi, bet turi atitikti tam tikrus reikalavimus. Kaip teigia psichologė N. Norvilė (2009), šių dienų žaislų parduotuvėse gausu skirtingų grupių žaislų. Mados dizaineriams ėmus kurti vardinius žaislus, jie tarsi įgavo kitokį statusą, dėl kurio ir tapo dar labiau perkami. Galima teigti, kad tokie žaislai tapo tėvų įgeidžiu, o ne vaikų poreikių tenkinimu. Atsirado labai daug „baisių“ žaislų, kuriais gamintojai siekia sukelti vaiko emocijas ir šie žaislai žalingi vaikui. Labai svarbus tėvų požiūris į žaislus. Kas vis dėl to rūpi jiems: žaislų mada, funkcionalumas ar edukacija. Visgi svarbiausia turėtų būti žaislo edukacija. Tačiau ne mažiau svarbu ir saugumas. Tėvai pirkdami žaislą vaikui nori, kad jis būtų gražus, spalvingas, patrauklus, todėl kartais pamiršta atkreipti dėmesį į jiems keliamus saugumo, edukacinius reikalavimus. Norint nudžiuginti vaiką saugiu ir kokybišku žaislu, jie turi žinoti, kad nuo 2011 m. buvo sugriežtinti tam tikri žaislų saugos reikalavimai. Naujoji direktyva užtikrina, kad nekokybiški ir pavojingi žaislai nepatektų į Europos Sąjungos rinką. Įsigaliojus naujoms žaislų saugos taisyklėms nustatyti griežčiausi pasaulyje saugos reikalavimai. Tačiau galimybė įsigyti nesaugų arba edukaciškai menkavertį žaislą vis dar galima. Šiandieninėse parduotuvėse gausybė importuotų žaislų, todėl tėvai turi pasirinkti protingai ir nuspręsti, koks žaislas jų vaikui bus tinkamiausias ir saugiausias. Prieš perkant/renkant žaislą vaikui, tėvai turi žinoti keletą pagrindinių taisyklių:

- 1) Reikia pirkti žaislus pažymėtus ženklu ES (ES reikalauja, kad gaminant žaislus būtų laikomasi tam tikrų reikalavimų);

- 2) Rinktis žaislus pažymėtus CE (CE rodo, kad gamintojas laikosi keliamų reikalavimų);
- 3) Atkreipti dėmesį, ar nėra smulkių detalių, ar žaislas tvirtas ir ar nesuluš vien užlipus;
- 4) Vengti plastikinių žaislų. Dažniausiai juose naudojamos cheminės medžiagos (jei nusprendžiama pirkti tokį žaislą, reikia ieškoti informacijos apie jame esančias chemines medžiagas arba tiesiog pauostyti žaislą. Jei jaučiamas nemalonus plastiko kvapas patariama tokių žaislų nenaudoti ir nepirkti bent iki 3 m. vaikams);
- 5) Atkreipti dėmesį į žaislo garantiją (Baltijos aplinkos forumas (2005)).

Psichologės N. Norvilės (2009), teigimu, lavinamieji žaidimai vaikams naudingi visais jų raidos etapais. Be to, tai vienas lengviausių būdų tėvams mokyti savo vaiką bendravimo įgūdžių. Vaikui reikalingi ir lavinamieji žaislai. Ypač jie reikšmingi ankstyvajame amžiuje, kai vaikas tik ruošiasi aktyviai veikti jį supančioje aplinkoje. Šiek tiek vėliau, svarbiausią vietą vaikų žaidimuose atlieka kūrybiniai žaislai. Vaiko vaizduotė išlavėjusi ir leidžia vaikui įvairias priemones paversti tais daiktais (žaislais), kurie jam tuo momentu yra reikalingi. Tokio amžiaus vaikams reikalingi vertingi ir beverčiai žaislai. Tam pritaria ir psichologai ir daugelis tėvų. Svarbiausia, kad žaislai būtų mieli patiems vaikams. Labai svarbią vietą užima tėvų bendravimas su vaiku. Svarbu ar tėvai įsiklauso į vaiko nuomonę kai jis žaidžia ir ar neatima iš vaiko šio malonumo. Svarbu, kad tėvai mokėtų žaisti su vaiku, pasiūlyti įvairesnių žaidimo elementų. Norint tinkamai parinkti žaislą, svarbu žinoti savo vaiko psichologiją ir jo žaidimų esmę. Pats žaislas pasak A. Gučo (1994) turi būti paprastas, o svarbiausia – patvarus, nes patvarus žaislas saugo mažylį nuo nusiminimo ir baimės. Todėl būtina žinoti dar keletą reikalavimų apie žaislus:

- 1) Pirkdami atsižvelkite kokio amžiaus vaikui skirtas žaislas;
- 2) Visada galvokite kokia jo nauda ir ar atitiks vaiko raidą;
- 3) Žaislai turi turėti papildomų funkcijų;
- 4) Vaikui reikalingi žaislai iš „gyvenimo“.

Žaislas reikalingas tam, kad žaidimas įgautų prasmę. Jo reikšmė žaidime yra labai svarbi. Tai turėtų atsiminti kiekvienas suaugęs žmogus ir pasirūpinti, kad jo vaikas turėtų žaidimui tinkamų,

reikalavimus atitinkančių žaislų. Labai svarbus tėvų noras būti, žaisti kartu su vaiku. Tik bendraudami ir žaisdami kartu jie gali žinoti, kokių žaislų reikia vaikui.

„Žaidimas leidžia vaikui vystytis socialiai, fiziškai ir intelektualiai, ugdo jo jausmus“ (K. Edenhammar, C. Wahlund, 1997, 5 psl.). Todėl ir žaidžiant su žaislais plėtojamos visos vaiko raidos sritys: socialinė ir emocinė, fizinė raida, pažinimo raida, kalbos raida. Žaisdami vaikai suvokia savo ir kitų jausmus, gerai vystosi protiniai sugebėjimai. Vaikai gilina žinias, sugebėjimus. Tobulinamas mąstymas, smalsumas. Viskas ką vaikai įgyja žaisdami, vysto jų tolimesnius sugebėjimus. Svarbu, kad vaikai turėtų šiek tiek daugiau laisvės. Nuo mažens vaikams yra kartojama ko negalima daryti: „Nespausk mygtuko, nelipk ten, nebėk“ ir pan., o patys daro viską, ko negalima mažiesiems. Todėl dažnai vaikai nepajunta visos, juos supančios aplinkos. Svarbu, kad vaiko pojūčiai, anot E. Blatman (2000), vystytųsi tinkamai, kad jie būtų veikiami, skatinami ir teiktų peno bei impulsų.

„Žaidimas, sumaniai vadovaujamas suaugusiojo, lyg burtų lazdele pamojus, tingų vaiką gali „paversti“ darbščiu, „nežiniuką“ – žinančiu, nemokantį - „moksliuku“, „pasyvų“ – gyvybingu, judriu, trykštančiu gyvenimo džiaugsmu“ (N. Grinevičienė, 2006, 4 psl.). Žaidimas lavina ir džiugina vaiką, daro jį laimingą, o tuo pačiu moko ir ruošia jį tolimesniam gyvenimui, bei įsiliejimui į visuomenę. Žaidimų pasaulis ypatingas vaikui, nes jis vaikui artimesnis už realųjį. Jis padeda vaikui pasijusti stipriu, drąsiu ir dideliu, nes jame vaikas gali būti kuo panorėjęs (gydytoju, kosmonautu ir pan.), kurdamas sau patinkančius vaidmenis. Žaisdamas vaikas formuojasi kaip asmenybė, o kad susiformuotų iniciatyvi ir smalsi asmenybė tiek žaidimas tiek žaislas turi atitikti vaiko psichines ir fizines amžiaus ypatybes. Tai turėtų žinoti kiekvienas pedagogas bei kiekvienas vaiką mylintis žmogus.

1.5. Vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimų prevencinės galimybės žaislų parduotuvėse

Tarptautinių žodžių žodyne (2005) žodis *Prevencija* suprantamas, kaip išankstinis kelio užkirtimas, užbėgimas už akių, ypač teisės normų pažeidimui (Tarptautinis žodžių žodynas, 2005, p. 600).

Siekiant išvengti vaiko teisių konvencinių pažeidimų žaislų parduotuvėse, svarbu elgtis prevenciškai, t.y. pradėti nuo bendravimo, tarpusavio santykių su vaiku gerinimo. Visi vaiko teisių pažeidimai daugiau ar mažiau yra veikiami bendravimo. Žaislų parduotuvėse patirtos bendravimo pamokos ilgai išlieka vaiko sąmonėje. Tai gali turėti įtakos vaiko bendravimo įgūdžių plėtotei, jo elgesiui, bendravimo kultūrai su suaugusiais. Siekiant užtikrinti vaiko teises žaislų parduotuvėse, svarbu tyrinėti ir detaliau analizuoti bendravimo ypatumus neformalioje, emociniais išgyvenimais pagrįstoje aplinkoje, t.y. žaislų parduotuvėje. Be to svarbu, kad suaugusiųjų ir vaiko tarpusavio bendravimas vyktų užtikrinant abipusį pareigų ir teisių gerbimą. Sėkmingas vaiko vystymasis ir pagarba grįsti tarpusavio santykiai vyks tada, kai tėvai mokės tinkamai auklėti vaikus ir su jais bendrauti. Todėl ne tik vaiko teisių žinojimas, bet ir pareigų skiepyjimas jau ankstyvoje vaikystėje gali nulemti tolimesnę vaiko raidą, jo bendravimą ir elgesį viešojoje vietoje.

Atitinkamų prevencinių priemonių turėtų imtis ir žaislų pardavėjos, bei savininkai, kurie suinteresuoti pelno didėjimu. Pardavėjos turėtų reikalauti darbdavių, kad būtų organizuojami kursai padėsiantys pagerinti bendravimą ne tik su suaugusiais, bet ir su specifine grupe – vaikais. Svarbu, kad jos pačios aktyviau domėtųsi šiais klausimais. Aišku, dažnai tai priklauso nuo darbdavių skatinimo. Parduotuvių savininkai turėtų labiau vertinti vaikus, kaip pagrindinius klientus ir didesnę dėmesį skirti būtent jų aptarnavimo kokybei. Galbūt, priimant darbuotojus reikėtų kaip kriterijų įsivesti ir pasirengimą dirbti su vaikais. Svarbu, kad būtų sudaryta daugiau galimybių vaikams veikti parduotuvėje: ne tik paliesti žaislus, bet ir juos išbandyti žaidžiant. Vertėtų pagalvoti apie informacinių priemonių (lankstinukų, plakatų ir pan.) pateikimą suaugusiesiems žaislų parduotuvėse. Juose pateikiant daugiau informacijos ne tik apie jų parduotuvėje parduodamus žaislus, jiems taikomus saugumo, edukacinius reikalavimus (praturtinant informaciją pedagogų, psichologų konkrečiais patarimais), bet ir apie atitinkamą suaugusiųjų elgesio poziciją gerinant bendravimą su vaikais. Siekiant taikyti prevenciją konvenciniams vaiko teisių pažeidimams žaislų parduotuvėse svarbu inicijuoti tyrimus, kurie pagrįstų vaikų, kaip specifinės parduotuvių klientų grupės aptarnavimo kokybės svarbą. Už vaiko teises ir jų propagavimą atsakingos institucijos turėtų kurti ir vykdyti specialias tėvų ir žaislų parduotuvės darbuotojų švietimo programas, kuriose būtų mokoma pozityvaus, tarpusavio pagarba paremto, bendravimo/bendradarbiavimo užtikrinant konvencines vaiko teises.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimų žaislų parduotuvėse prevencinės galimybės šiuo metu yra ribotos, nes atliekant anketinę apklausą paaiškėjo, kad ne visos žaislų pardavėjos žino kas yra Vaiko teisių konvencija ir kokios idėjos joje yra skelbiamos. Nors jos vaiko teises laiko svarbiomis, tačiau praktiškai jas naudoja nedaugelis.

2. VAIKO TEISIŲ KONVENCINIŲ REIKALAVIMŲ PAŽEIDIMŲ NUSTATYMO IR JŲ PREVENCINIŲ GALIMYBIŲ NUMATYMO ŽAISLŲ PARDUOTUVĖSE EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo organizavimas ir imties charakteristika

Tyrimu siekta nustatyti vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimus ir numatyti jų prevencines galimybes žaislų parduotuvėse. Tyrimas atliktas apklausos raštu metodu, klausimynas sudarytas remiantis teorinės literatūros analize, praktine darbo patirtimi bei autorės rengtu bakalauro baigiamuoju darbu. Parengtos dvi anketos: anketa žaislų parduotuvių pardavėjoms (žr. 2 Priedas) ir anketa ikimokyklinio amžiaus vaikus auginantiems tėvams (žr. 3 Priedas).

Anketos, skirtos vaikų žaislų parduotuvių pardavėjoms, struktūra: anketos įvadinėje dalyje pateikiami klausimai, kuriais siekiama išsiaiškinti tiriamųjų demografinius duomenis (pardavėjų darbovietę, amžių, lytį, išsilavinimą, specialybę, darbo stažą, bei žinias apie Vaiko teisių konvenciją, jos idėjų taikymą darbe). Toliau anketoje pateikiami kiti klausimų informaciniai blokai, kuriais siekiama nustatyti vaiko teisių pažeidimus bei galimas tu pažeidimų prevencines priemones. Laikantis panašios logikos tokia anketa buvo sudaryta ir ikimokyklinio amžiaus vaikų tėveliams.

Tyrimo atlikimo laikas. 2012 – 03 mėn., 2012 – 04 mėn.

Tyrimo vieta. Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai ir Panevėžys pasirinkti pagal geografinį principą: siekiant apklausti įvairiuose Lietuvos vietovėse dirbančius žaislų parduotuvės pardavėjus.

Tiriamųjų imtis. Vaikų žaislų parduotuvių (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje) pardavėjai (N=67). Buvo išdalinta 80 anketų, iš jų grįžo 67, t.y. 83,8 %.

Šiaulių miesto l/d „Pupų pėdas“ ir „Eglutė“ ikimokyklinių grupių vaikų tėveliai (N = 80). Tyrime dalyvavo Lietuvos miestų žaislų parduotuvių įsikūrusių Vilniuje (19%), Kaune (12%), Klaipėdoje (28%), Šiauliuose (31%) ir Panevėžyje (10%) pardavėjai. Buvo išdalinta 100 anketų, iš jų grįžo 80, t.y. 80 %.

Tyrimo duomenys apdoroti naudojant statistinį (programų) paketą socialiniams mokslams SPSS-PC 16.0 for Windows. Naudojantis šia programa buvo apskaičiuoti dažniai D, procentai (%), bei panaudotas Chi – kvadrato kriterijus homogeniškumui (amžiaus ir išsilavinimo

aspektu) tikrinti. Skirtumas laikomas statistiškai reikšmingu, jeigu $p \leq 0,05$. Tyrimo duomenys grafiškai apipavidalinti kompiuterine programa Microsoft Office Excel 2003.

2.2. Pardavėjų požiūrio į konvencinių vaiko teisių pažeidimus ir jų prevencines galimybes žaislų parduotuvėse tyrimo analizė

1 lentelė

Tyrimo dalyvavusių žaislų parduotuvės pardavėjų demografinis pasiskirstymas (%) (N=67)

Pasiskirstymas pagal miestą				
Vilnius	Kaunas	Klaipėda	Šiauliai	Panevėžys
19%	12%	28%	31%	10%
Pasiskirstymas pagal vietą, kurioje įsikūrusi darbovietė				
Parduotuvė įsikūrusi dideliame prekybos centre			Parduotuvė įsikūrusi miesto centre	
85,1 %			14,9 %	
Pasiskirstymas pagal lytį				
Moterys			Vyrai	
95,5 %			4,5 %	
Pasiskirstymas pagal amžių				
18 – 25 metai	26 – 35 metai	36 – 45 metai	46 – 50 metai	
22,3 %	43,2 %	25,3 %	9,2 %	
Pasiskirstymas pagal išsilavinimą				
Vidurinis	Profes./spec. vidurinis	Aukštesnysis ne universitetinis	Aukštasis universitetinis	
4,5 %	23,9%	56,7%	14,9 %	
Pasiskirstymas pagal specialybę				
Specialybė susijusi su prekyba (pardavėja, kasininkė, konsultantė)	Specialybė susijusi su pedagogika (psichologija, pradinis ugdymas)	Specialybė susijusi su vadyba (būhalterija, apskaita, administravimas)	Kita (kineziterapija, kirpėja, virėja, turizmas, siuvėja, etnologija, aplinkosauga, menotyra, visažistė, ergoterapija)	
32,5 %	11,6 %	32,5 %	23,3 %	
P. S. Neatsakyti klausimai į skaičiavimus neįtraukti				
Pasiskirstymas pagal darbo stažą				
1 – 2 metai	3 – 4 metai		5 ir daugiau metų	
70,1 %	14,9 %		14,9 %	

Darbuotojų pasiskirstymas pagal amžių rodo, kad žaislų parduotuvėse dirba pakankamai jauni 26 – 35 metų žmonės. Jie sudaro 43,2% visų apklaustųjų. Galima teigti, kad tokio amžiaus žmonėms prisitaikyti lengviau, jie imlesni, nepervargę, yra labiau linkę priimti naujoves, prisitaikyti, todėl savo klientams gali būti paslaugesni, o vaikams, kurie neretai yra laikomi specifine grupe, ir su kuriais reikia elgtis atitinkamai, būti kantrūs ir nuoširdesni. Net 95,5% apklaustųjų – moterys. Tai įrodo, kad vyrams tokia darbovietė vis dar nepriimtina. Jų, pagal tyrimo duomenis, žaislų parduotuvėse dirba tik 4,5%. 56,7 % apklaustųjų yra įgyję aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą, o aukštąjį išsilavinimą turi 14,9 %. Tai rodo, kad vis daugiau žmonių siekia įgyti aukštesnį išsilavinimą. Tikėtina, kad ir darbdaviai norėdami įdarbinti asmenį į žaislų parduotuvę atsižvelgia į išsilavinimą, nors parduotuvėse dirba ir 23,9 % turinčių prof./spec. vidurinį išsilavinimą. Galima daryti prielaidą, kad apklaustieji neturintys aukštojo/aukštesniojo išsilavinimo neturi ir tam tikrų žinių reikalingų net tik ir kaip pardavėjui, bet ir kaip konsultantui, padedančiam ne tik išsirinkti prekę, bet ir atitinkamai bendrauti su suaugusiaisiais, o ypač su vaikais. Dauguma apklaustųjų (32,5%), yra baigę specialybę susijusią su prekyba arba specialybę, susijusią su vadyba. Tai rodo, kad pardavėjai turintys šias specialybes turi pakankamai žinių susijusių su prekių pardavimu, konsultavimu, organizavimu ir pan., bet galima teigti, kad bendravimo įgūdžių su vaikais, kaip su specifine grupe jiems trūksta.

Daugelis (70,1 %) apklaustųjų žaislų parduotuvėje dirba 1 – 2 metus. Dirbdami tokį trumpą laiką jie neturi patirties reikalingos žaislų parduotuvėje, tačiau galbūt dirbdami trumpesnę laiką jie dar nėra suirę ar pavargę. 14,9 % apklaustųjų dirba 5 ir daugiau metų. Šie darbuotojai jau turi tam tikrą darbo patirtį ir tikėtina iškilusias problemas moka spręsti greitai, nes turi patirties šioje srityje.

41,8 % apklaustų pardavėjų žino, kas yra Vaiko teisių konvencija ir 11,4 % iš jų naudojami jos skelbiamomis idėjomis darbo metu, tačiau 21,3 % naudojami tik kartais. Net 20,9% apklaustųjų nežino, kas yra Vaiko teisių konvencija ir 37,3 % yra tik girdėję. Tai rodo, kad darbovietėje nėra akcentuojamos vaikų teisės, todėl tikėtina, kad pardavėjos neturi tam tikrų žinių ir įgūdžių reikalingų bendraujant su specifine pirkėjų grupe – vaikais.

Tyrimo duomenys parodė, kad dalis žaislų parduotuvės pardavėjų žino, kas yra Vaiko teisių konvencija ir mažesnė dalis naudojami jos skelbiamomis idėjomis darbo metu. Todėl buvo svarbu išsiaiškinti, kurias vaiko teises žaislų pardavėjai priskiria kategorijoms „*labai svarbu*“ arba „*svarbu*“ (žr. 2 lent.).

2 lentelė

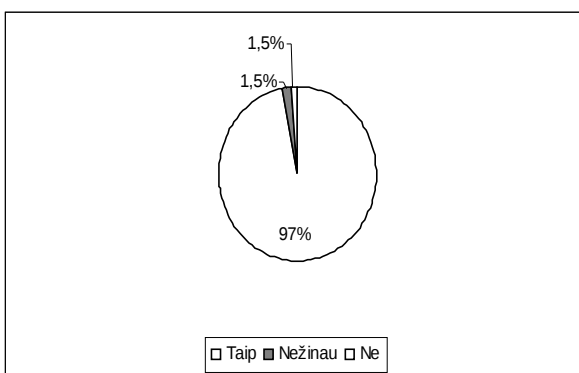
Žaislų pardavėjų nuomonė pagal Vaiko teisių svarbumo kategorijas (%) (N=67)

	Labai svarbu	Svarbu	Gana svarbu	Nesvarbu
Teisingas (vaiko poreikius ir interesus atitinkantis) suaugusiųjų elgesys vaiko atžvilgiu	58,2%	37,3%	4,5%	0%
Pagarba vaiko nuomonei	31,3%	53,7%	14,9%	0%
Fizinis (saugi aplinka tiek fiziškai tiek emociškai) saugumas	67,2%	26,9%	6%	0%
Emocinis (jausmų) saugumas	56,7%	32,8%	10,4%	0%
Teisė į laisvalaikį, poilsį ir žaidimus	32,8%	55,2%	10,4%	1,5%
Teisė gauti atitinkamą informaciją apie vaiką	47,8%	41,8%	9%	1,5%
Vaiko dalyvavimas sprendžiant klausimus susijusius su juo, vaiko nuomonės išsklausymas	38,8%	44,8%	14,9%	1,5%

Iš 2 lentelėje pateiktų duomenų matome, kad pardavėjoms *labai svarbu* fizinis saugumas (67,2%), teisingas suaugusiųjų elgesys vaiko atžvilgiu (58,2%), teisė gauti atitinkamą informaciją

apie vaiką (47,8%). Pagal kategoriją *svarbu* pirmenybė teikiama teisei į laisvalaikį, poilsį ir žaidimus (55,2%), pagarbai vaiko nuomonei (53,7%), vaiko dalyvavimui sprendžiant klausimus susijusius su juo/vaiko nuomonės išklausymui (44,8%). Galima teigti, kad jos minėtąsias vaiko teises laiko svarbiomis, tačiau negalima teigti, kad jos yra įgyvendinamos ir praktikoje.

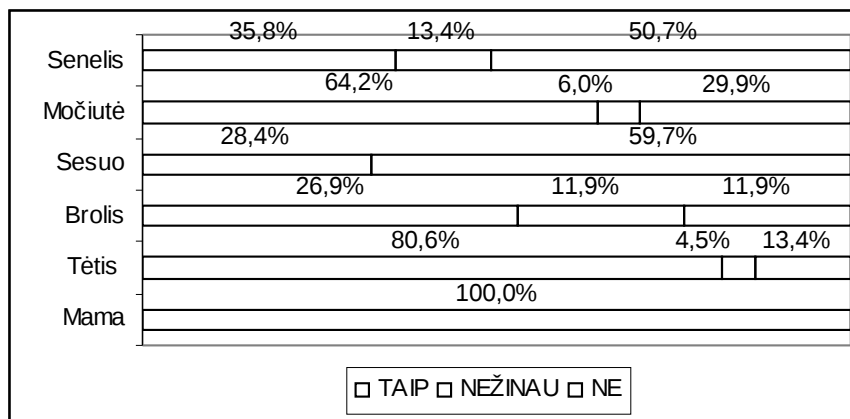
Analizuojant tyrime dalyvavusių pardavėjų imtį, pastebėta, kad didžioji dalis tyrime dalyvavusių pardavėjų susiję su prekybininko arba vadybininko specialybe. Tikėtina, kad mokantis prekybos ar vadybos, dėmesys vaikams, kaip specifinei klientų grupei nėra skiriamas arba jis yra minimalus. Kaip žinia, darbas su vaikais reikalauja specialaus pasirengimo, kurio stygių pardavėjos galėtų bent iš dalies kompensuoti lankydamos specialius kursus, seminarus. Kaip atskleidė tyrimo duomenys, 53% pardavėjų yra dalyvavę darbovietės organizuojamuose kursuose daugiau nei vieną kartą, 31% vieną kartą, 16% nėra dalyvavę (žr. 4 Priedas). Tačiau, teigti, kad juose mokoma bendravimo su vaikais kaip su specifine grupe, negalime. Žaislų parduotuvėje kyla įvairių situacijų, kai daugiau ar mažiau vaiko teisės gali būti ir pažeidžiamos, o žinių ir įgūdžių stokoja, tiek iš pardavėjų tiek iš kitų vaiką supančių suaugusiųjų pusės. Todėl reikalingi kursai, seminarai, kurie padėtų žaislų pardavėjoms suprasti vaiką ir mokėti su juo bendrauti nepažeidžiant jo teisių. Jei žaislų parduotuvėje bus sudaryta tokia aplinka, ne tik suaugusieji, bet ir vaikai jausis gerai, gaus pagalbą kokios jiems reikia, be to tikėtina, kad į šią parduotuvę jie sugrįš vėliau ir parekomenduos ją savo giminėms, draugams ir pažįstamiems. Šiuo metu žaislų pardavėjos informacijos reikalingos dirbant žaislų parduotuvėje, kaip jos teigia, gauna darbo vietoje (67,2%). Daugiau nei pusė apklaustųjų ieško informacijos internete (53,7%). Mažesnioji dalis naudojami darbo praktika (47,8%) (žr. 5 Priedas). Tačiau negalime laikyti šito informacija, tai tik įgūdžiai, kuriuos pardavėjos įgauna dirbdamos, tačiau sprendimo būdų jos nežino. Tai tik įrodo, kad nedaugelis pardavėjų yra susipažinusios su galimais konfliktų tarp vaikų ir suaugusiųjų sprendimo būdais, neišmano vaiko psichologijos, o kaip vėliau ir atskleista tyrime, nemano, kad į jų pareigas turi įeiti šeimos tarpusavio santykių sprendimas. Sekantys tyrimo duomenys užfiksuoti 1 paveiksle iliustruoja, kad nesutarimų arba konfliktinių situacijų jų darbe tikrai pasitaiko dažnai.

1 pav. Suaugusiųjų ir vaikų nesutarimai žaislų parduotuvėje (%) (N = 67)

Kaip rodo tyrimo duomenys, didžiąjai daliai tyrime dalyvavusių žaislų parduotuvės pardavėjų (97%) yra tekę stebėti nesutarimų tarp suaugusiųjų ir vaikų. Tai rodo, kad žaislų parduotuvėse vaiko jausmai suaktyvėja ir emocijas jam sulaikyti labai sunku. Dažnai suaugusieji nekreipia dėmesio į vaiko norus, vadovaujasi tuo, kad patys žino ko reikia jų vaikui. Neleidžia jam dalyvauti veikloje susijusioje su juo, nemoko vaiko nuo mažens išsakyti savo nuomonę, bendradarbiauti. Tokiu būdu vaiko teisės ir yra pažeidžiamos.

Kadangi vaikas pats vienas į žaislų parduotuvę nekeliauja jį visuomet lydi suaugusieji. Todėl tyrimu siekta išsiaiškinti, kuris suaugusysis vis dėl to skiria vaikui daugiausiai laiko ir kuris, galima teigti, su juo daugiausia bendrauja žaislų parduotuvėje bei perteikia elgesio normas (žr. 2 pav.).

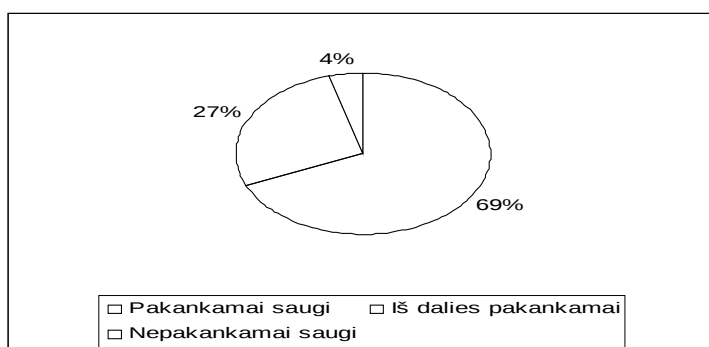
2 pav. Asmuo, kuris pirkti/rinktis žaislą kartu su vaiku į žaislų parduotuvę ateina dažniausiai (%) (N = 67)

Vaiką į žaislų parduotuvę dažniausiai lydi mama (100%). Tai įrodo, kad daugelyje šeimų mama yra atsakinga už vaikų auklėjimą, priežiūrą. Galima daryti prielaidą, kad mama yra tas žmogus, kuris praleidžia daugiausia laiko su vaiku ir formuoja vaiką kaip asmenybę (moko vaiką jo teisių ir pareigų, tinkamo elgesio normų). Kaip teigia Edenhammar K., Wahlund C. (1997) mama vaikui yra ypatinga. Juos sieja stiprūs emociniai ryšiai ir būtent mama teikia vaikui didelę reikšmę.

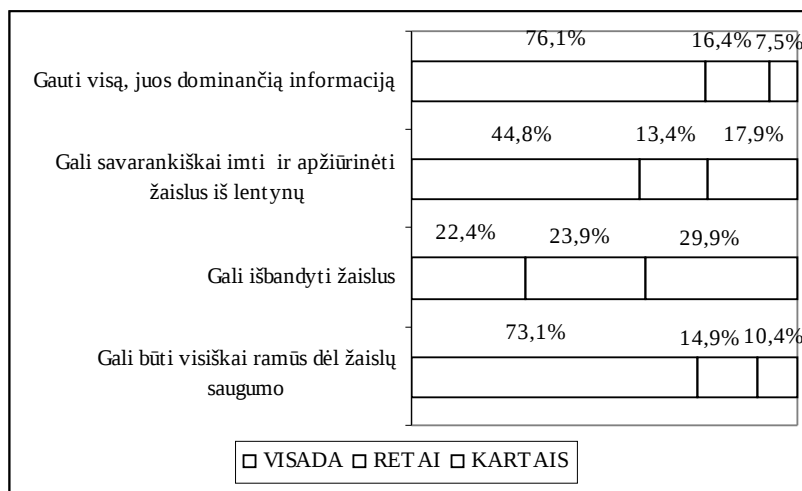
Dažnai vaiką lydi ir močiutė (64,2%), tai antras žmogus po mamos, kuris gali skirti vaikui daugiau laiko ir dėmesio nei kiti šeimos nariai. Seneliai, tikėtina, gali vaikui parodyti daugiau savo meilės ir dėmesio – nupirkdami žaislą ir taip lepindami savo anūkus. Tačiau vaikas turi būti ne tik lepinamas, bet ir ugdomas. Be to jis turi paisyti ir elgesio normų viešojoje vietoje. Tėtis (80,6%) taip pat pakankamai dažnai lydi vaiką į žaislų parduotuvę. Todėl tiek jis, tiek mama yra ir turi būti atsakingiausi auklėjant vaiką, nes vaikas visų pirma turi būti ugdomas šeimoje. Jei vaikas bus mokomas tinkamo elgesio normų artimiausių žmonių rate, tai tikėtina, kad ir viešojoje vietoje (žaislų parduotuvėje) vaikas elgsis kultūringai ir nebus jokių nesutarimų ar konfliktinių situacijų.

Labai svarbu, kad suaugusieji žaislų parduotuvėje auklėtų savo vaikus elgtis tinkamai, mokytų juos pasakyti savo nuomonę, dalyvauti renkantis žaislą ir bendradarbiauti. Tačiau svarbu ne tik bendravimas, bet ir saugumas (saugios aplinkos vaikui užtikrinimas, saugių žaislų pasiūla ir t.t.), todėl žaislų pardavėjų klausėme kaip jos įvertintų savo parduotuvės aplinkos saugumą vaikams (žr. 3 pav.).

3 pav. Žaislų pardavėjų nuomonė apie jų parduotuvės aplinkos saugumą vaikams (%)
(N=67)

Kaip teigia, 69% apklaustųjų parduotuvė yra pakankamai saugi, o 27% teigė, kad ji iš dalies saugi. Tačiau remiantis praktine patirtimi, galima teigti, kad ne visos žaislų parduotuvės yra saugios ir pritaikytos vaikams (tikimybė einant užkliūti už gausybės žaislų, lentynų išdėstymas neprieinamas vaikams ir pan.). Kiek teko pastebėti, daugelyje parduotuvių aplinka sukurta tik vykdyti prekybą. Lyginant su kitų šalių žaislų parduotuvėmis, mūsų parduotuvėse sudarytos tik minimalios galimybės vaikams, kaip pagrindiniams klientams. Svarbi ne tik parduotuvės aplinka, bet ir žaislų saugumas, todėl išsiaiškinome pardavėjų požiūrį į jų siūlomų prekių prieinamumą (žr. 4 pav.).

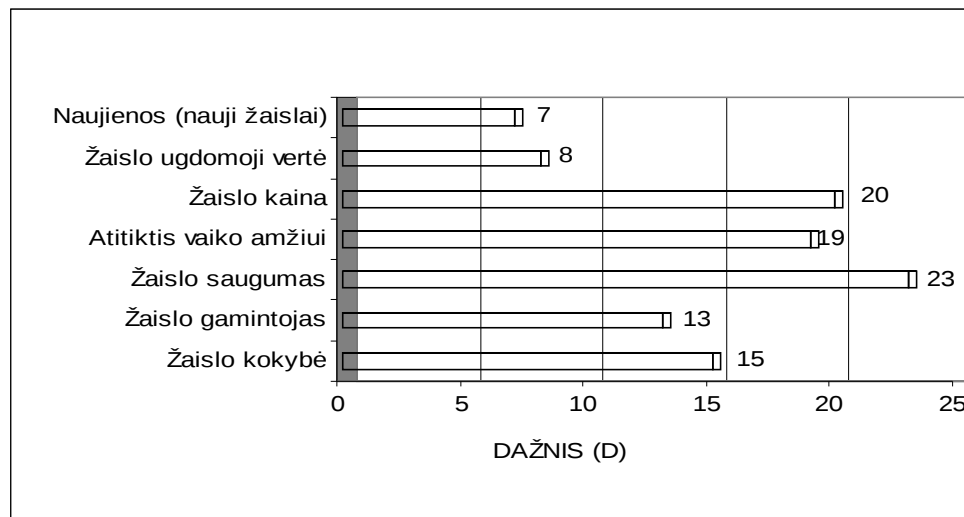

4 pav. Prekių prieinamumas ir saugumas (%) (N=67)

Pasak pardavėjų (73,1 %) tiek vaikai tiek suaugusieji gali būti visiškai ramūs dėl žaislų saugumo, tačiau kaip rodo patirtis kartkartėmis pasirodo grėsmingos reklamos apie parduotuvėse pasirodžiusius nesaugius žaislus. Todėl 10,4% teigia, kad tėvai ir vaikai gali būti ramūs kartais. Kad būtų visiškai ramūs tėvai gali informacijos apie saugius žaislus ieškoti internetinėse svetainėse. Viena jų – VNMPPI (Valstybinė ne maisto produktų inspekcija), kuri savo tinklalapyje paskelbia nesaugius produktus, daiktus, taip pat ir žaislus. 76,1% pardavėjų teigia, kad tėvai gali gauti visą juos dominančią informaciją, o vaikai gali savarankiškai imti ir apžiūrinėti žaislus iš lentynų (44,8%). Tačiau galimybė išbandyti žaislus nėra didelė (22,4%), o ir informacijos reikalingos tėvams pardavėjos suteikia ne visuomet.

Suaugusieji stengdamiesi užtikrinti, kad jų vaikai gautų saugius, kokybiškus, jų amžių atitinkančius žaislus, gana dažnai kreipiasi į žaislų pardavėjus tikėdamiesi gauti informaciją

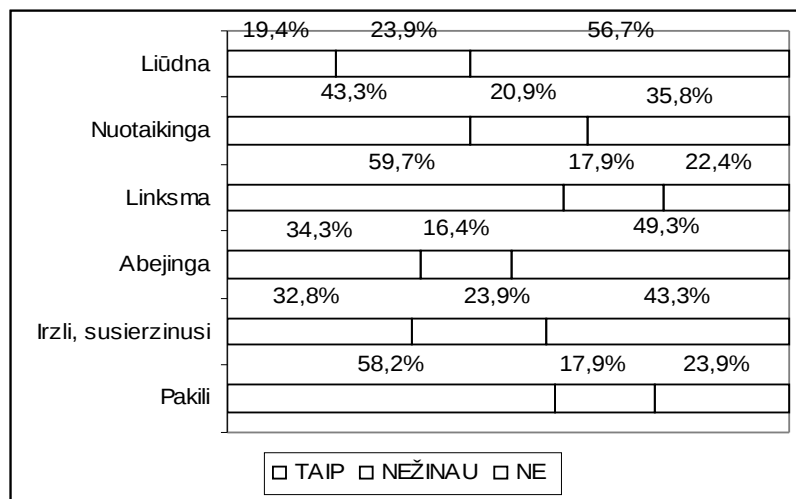
rūpimais klausimais. Todėl, toliau tyrime aiškintasi, kokie yra dažniausiai suaugusiųjų užduodami klausimai (žr. 5 pav.).

5 pav. **Dažniausiai suaugusiųjų užduodami klausimai (D) (N=67)**

Kaip parodė tyrimo duomenys, dažniausiai pateikiami klausimai, susiję su žaislo saugumu (D=23), žaislo kaina (D=20), atitikmeniu vaiko amžiui (D=19) (žr. 6 Priedas). Suaugusiesiems svarbu, kad žaislas būtų saugus. Saugus žaislas - nekenksmingas, atitinkantis tam tikrus reikalavimus. Tai vieni svarbiausių žaislo kriterijų, kuriais vadovaujasi tėvai/suaugusieji pirkdami žaislus savo vaikams. Dar vienas kriterijus, į kurį dažniausiai atsižvelgia tėvai, pirkdami žaislą savo vaikui – žaislo kaina. Negalima teigti, kad pigus žaislas gali būti prastas ar nekokybiškas. Ne visada vaikui yra reikalingi brangiausi žaislai ar jų gausa. Svarbiausia vaikui suaugusiųjų buvimas šalia. Kaip teigia daugelis vaiko psichologų pagrindinė vaiko veikla – žaidimas. Žaislas vaikui reikalingas, kad žaidimas įgautų prasmę. Todėl svarbu, kad vaikas turėtų ne tik saugių žaislų, bet ir tinkamų jo žaidimui žaislų. Kaip rodo tyrimo duomenys nedidelė dalis tėvų domisi žaislo ugdomąja verte (D=8). Galima daryti prielaidą, kad tėvai per daug nesigilina į savo vaiko vystymąsi, tik stengiasi parūpinti saugių, atitinkančių jų pajamas ir vaiko amžių, žaislų. Tik nedidelė dalis tėvų domisi ar tas žaislas bus įdomus vaikui, ar atitiks jo poreikius. Nesidomėdami savo vaiko žaidimais ir žaislais, kurie reikalingi, kad vaiko žaidimas įgautų prasmę, tėvai negali aprūpinti vaiko tinkamais žaislais. Todėl, jei jie nebendrauja su vaiku, neklausia jo nuomonės, kokie jam žaislai patinka, kokių jis nori,

gali sulaukti ir atitinkamo vaiko elgesio. Labai svarbu, kad tėvai žinotų, jog tam tikras jų elgesys, nesupratimas, kodėl vaikas taip elgiasi, gali sukelti kai kuriuos vaiko teisių pažeidimus. Vienas iš veiksmų įtakojančių vaikų atitinkamą elgesį yra ir suaugusiųjų nuotaika atėjus į žaislų parduotuvę (žr. 6 pav.).

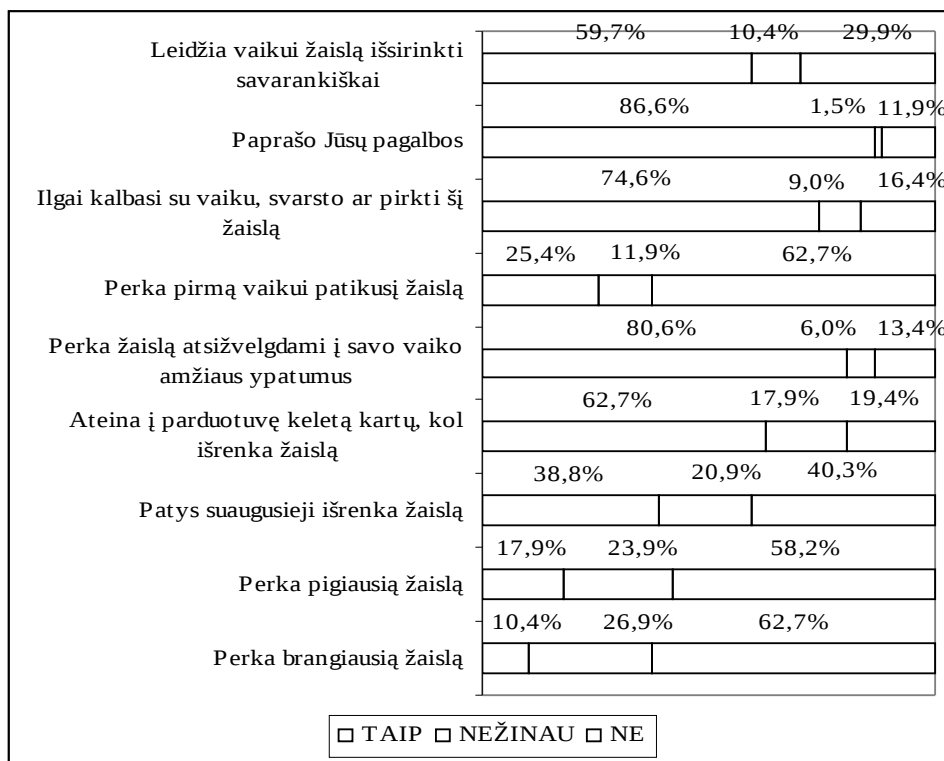

6 pav. Suaugusiųjų nuotaika atėjus į žaislų parduotuvę (%) (N = 67)

Kaip rodo tyrimo duomenys, dažniausiai suaugusiųjų nuotaika atėjus į žaislų parduotuvę būna teigiama, t.y. linksma (59,7%), pakili (58,2%), nuotaikinga (43,3%). Analizuojant šį klausimą *amžiaus aspektu* nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp jaunų (18 – 35) ir vyresnių (36 – 50) tėvų. Kaip parodė statistinė duomenų analizė jauni tėvai dažniau būna geresnės nuotaikos nei vyresni ($p < 0,036$). Tai rodo, kad žaislo pirkimas (ypatingai jauniems tėvams) yra pakilus, malonus aktas, kad tėvai noriai eina su vaiku į žaislų parduotuvę, kaip vietą, kurioje rengiamasi pamaloninti savo vaiką, patirti gerų emocijų. Savo rodomu pavyzdžiu tėvai kelia vaikams džiugias emocijas. Kaip teigia A. Juodaitytė (2003), vaikas yra priklausomas nuo suaugusiųjų ir elgiasi taip, kaip jie. Todėl pakili, linksma nuotaika vaikui taip pat kelia teigiamas emocijas. Tėvai žino, kad nupirkę žaislą padarys vaiką laimingą, džiugiu. Tačiau žaislų parduotuvės darbuotojoms (97%), yra tekę pastebėti tam tikrą nesutarimą tarp vaikų ir suaugusiųjų, todėl galima daryti prielaidą, kad suaugusiųjų nuotaika keičiasi pabuvus žaislų parduotuvėje. Tai rodo ir nustatyti reikšmingi statistiniai skirtumai tėvų amžiaus aspektu, pastebėta, kad jaunesni tėvai yra labiau susierzinę ir irzlesni, nei vyresni. Galima, daryti prielaidą, kad jauni tėvai dažniau linkę keisti savo nuotaiką, o

vyresni tėvai išlieka ramūs, nes turi daugiau kantrybės, patirties. Tėvai nesusitardami su vaiku dėl žaislų pirkimo pradeda konfliktuoti ir nesutarti. Galima tik spėlioti apie tokio pasikeitimo priežastis: gal tėvai nebuvo su vaiku iš anksto aptarę elgesį žaislų parduotuvėje, nebuvo sutarę kokių žaislų nepirks, o gal neįsiklausė į vaiko nuomonę ir neleido jam dalyvauti žaislo pirkime.

Labai svarbu kaip suaugusieji elgiasi su vaiku žaislų parduotuvėje: ar išklauso jo nuomonę, ar stengiasi vis dėl to „primesti“ savąją. Toliau siekta išsiaiškinti, koks tėvų elgysys vis dėlto įtakoja atitinkamą vaiko elgesį ir galimus vaiko teisių pažeidimus (žr. 7 pav.).

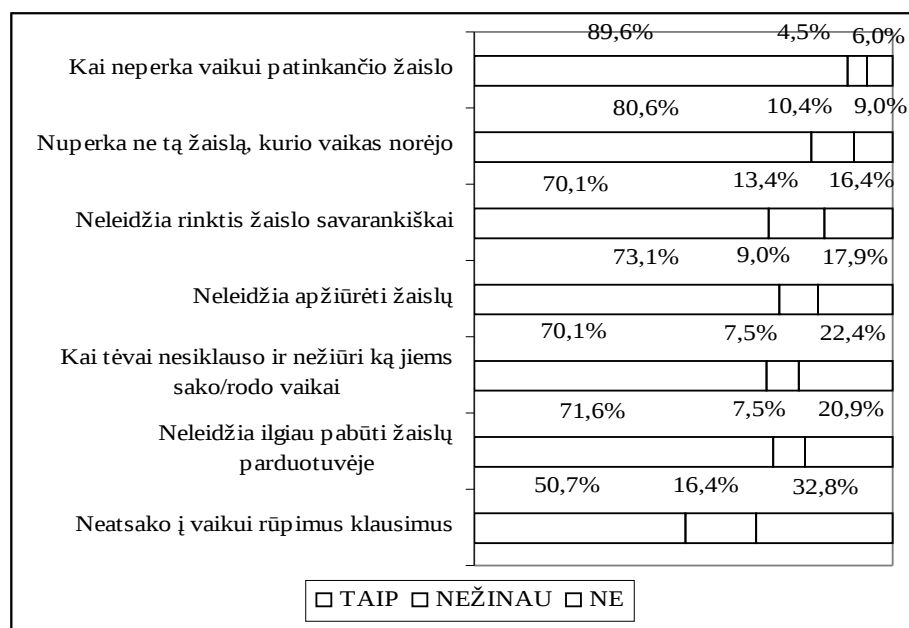

7 pav. Tėvų veiksmai, elgysys renkantis žaislą kartu su vaiku (%) (N = 67)

Kaip rodo tyrimo duomenys, didžiausia dalis tėvų pirmiausia prašo pardavėjų pagalbos (86,6%). Galima daryti prielaidą, kad tėvams trūksta žinių apie žaislus, todėl jie labiau pasikliauja darbuotojais, kurie išmano savo darbą. Didelė dalis tėvų perka žaislą atsižvelgdami į vaiko amžių (80,6%). Pardavėjos taip pat nurodė, kad tėvai pirkdami/rinkdami žaislą kartu su vaiku ilgai kalbasi su juo, svarsto ar pirkti numatytą žaislą (74,6%). Tai rodo, kad tėvams rūpi jų vaiko nuomonė ir jie yra linkę ją išklausyti. 59,7% tėvų leidžia vaikui išsirinkti žaislą savarankiškai, tokiu būdu leidžia

vaikui mokytis būti savarankišku, nes žino, kaip vaikui tai svarbu. Tačiau suteikdami visišką laisvę tėvai gali neugdyti vaiko valios. Vaikas gali priprasti gauti tai, ko prašo ir po to vaiką atkalbėti gali būti neįmanoma. Pasak psichologės R. Vikūnienės (2008), vaikui turi būti suteikiama teisė rinktis, išsakyti savo nuomonę jį liečiančiu klausimu. Y. Lamontagne (1997) teigimu, tėvai pamiršta, kad vaikai geriau įvaldo aplinką kai laikosi tam tikrų taisyklių. Todėl viešojoje vietoje rekomenduojama nusistatyti tam tikras elgesio taisykles. Tik tuomet vaikas bus ugdomas įsilieti į visuomenę ir tapti savarankiška, mokančia priimti ir daryti sprendimus, asmenybe.

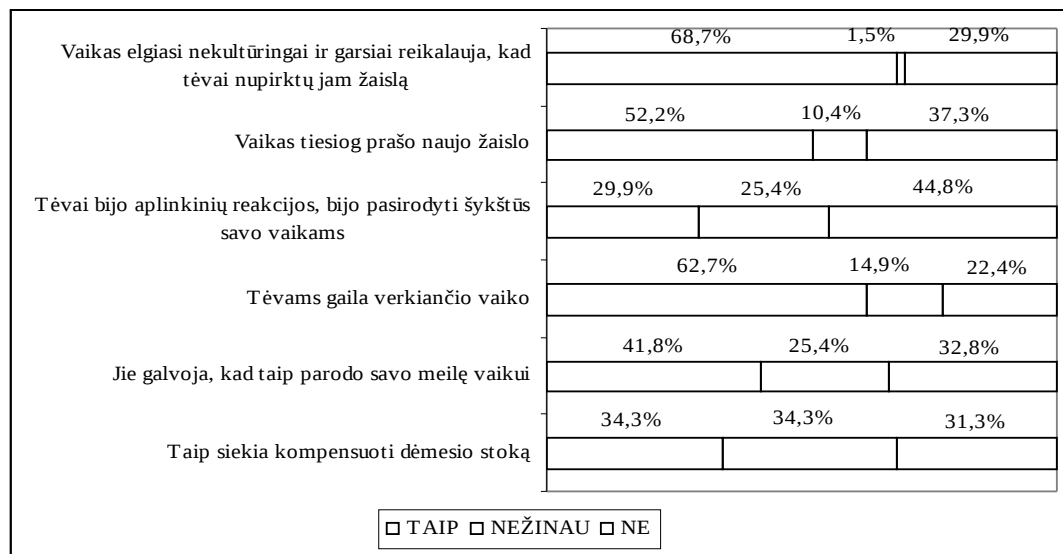
Trečdalis tėvų (38,8%) žaislą vaikui išrenka patys savarankiškai. Rinkdami žaislus savarankiškai tėvai tarsi atstumia savo vaikus ir ignoruoja juos, jų poreikius. Su žaislu žais vaikas ir jis turėtų būti pagrindinis dalyvis renkantis žaislą, o suaugusieji turi vaikui tik patarti, pasakyti tinkamas tas žaislas ar ne. Galima daryti prielaidą, kad tėvai geriau žino kokio žaislo reikia jų vaikui. Jiems gali būti svarbu žaislo kokybė, saugumas, kaina ir pan. Kriterijai žaislams gali būti įvairiausi priklausomai nuo tėvų žinių apie žaislus ir vaikų amžiaus. Tačiau labai svarbu, kad pirkdami/rinkdami žaislą kartu su vaiku tėvai vis dėl to išklausytų savo vaiko poreikius ir atsižvelgtų į jo nuomonę. Kad bendravimas būtų abipusis ir teigiamas būtina sąlyga – bendrauti su vaiku kaip su lygiaverčiu, turinčiu teisių žmogumi ir parodyti kad jis vertas pagarbos (Juodaitytė A., 2003). Kad vaikas jaustųsi lygiavertis, turintis savo teises svarbu, kad suaugusieji atsižvelgtų į vaiko norus, nes juos ignoruodami tėvai neretai sukelia neigiamas vaiko emocijas. Dėl to, kyla įvairūs pykčiai, nesutarimai ar net konfliktai tarp suaugusiųjų ir vaiko. Norėta išsiaiškinti, kokios svarbiausios tų nesutarimų priežastys (žr. 8 pav.).

8 pav. Priežastys dėl kurių vaikai nebesiklauso tėvų ir pradeda reikšti neigiamas emocijas (%) (N =67)

Pagrindinė priežastis, kuri lemia tam tikrą vaiko elgesį kyla tada, kai tėvai (89,6%) neperka vaikui patinkančio žaislo. Galima daryti prielaidą, kad žaislo tėvai neperka dėl daugelio dalykų: kainos, vaiko amžiaus ir pan. Vaiką žaislas dažniausiai patraukia savo spalvingumu, didelėmis formomis. Tėvai pirkdami žaislą turi jau iš anksto susidarytus tam tikrus kriterijus, kurių laikosi. Dėl šių priežasčių neretai kyla konfliktai tarp suaugusiųjų ir vaikų dėl žaislų pirkimo. 80,6% tėvų nuperka ne tą žaislą, kurio norėjo vaikas ir tai skiriama kaip dar viena priežastis, dėl kurios vaikai ima neklausyti tėvų ir reikšti neigiamas emocijas. Atlikus statistinę analizę *amžiaus aspektu*, išryškėjo, jog jauni tėvai (18 – 35) dažniau nuperka ne tą žaislą, kurio norėjo vaikas ($p < 0,029$). Galima daryti prielaidą, kad jie neturi kantrybės ilgai rinktis žaislą, galbūt jie neturi laiko, o gal tiesiog nemano, kad vaikas turi teisę išsakyti ir pareikšti savo nuomonę jį liečiančiu klausimu. Dar viena priežastis dėl kurios kyla pykčiai tai, kad tėvai neleidžia vaikui išbandyti žaislų (73,1%%). Galima teigti, kad tėvai bijo, nes vaikai gali sulaužyti žaislus, gali užsinorėti, kad nupirktų. Galimybė išbandyti žaislus žaislų parduotuvėse Lietuvoje dar nėra realizuojama, nors užsienio šalyse tai vyksta jau senai.

Tolimesniu tyrimu siekėme išsiaiškinti ar visos, žaislų pardavėjų pastebėtos, vaiko neklausymo priežastys yra pagrindinės, dėl kurių vaikas ima reikšti neigiamas emocijas. Siekta išsiaiškinti, koks vaiko elgesys „priverčia“ tėvus „nusileisti“ savo vaikams ir greitai pildyti vaiko norus (žr. 9 pav.).

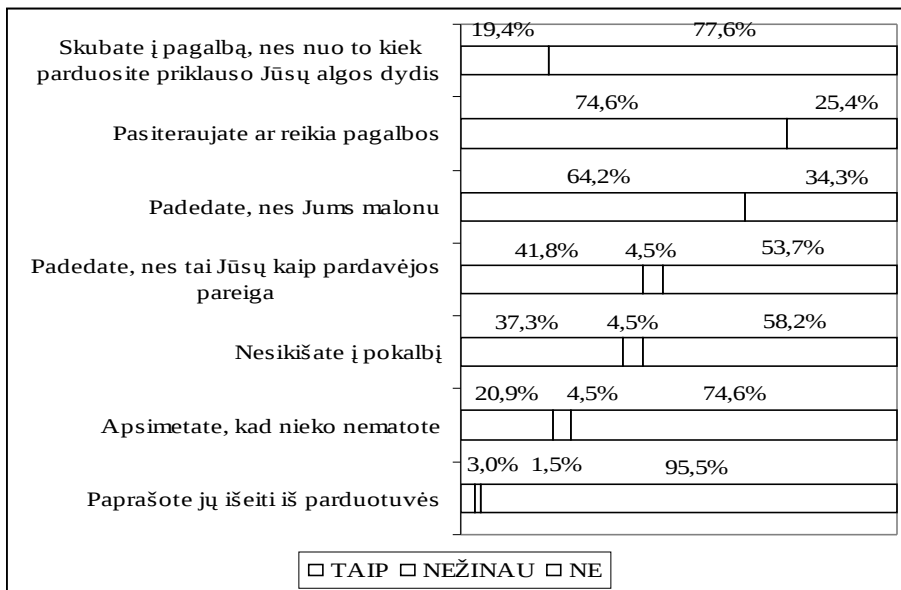
9 pav. Priežastys, dėl kurių tėvai greitai pildo vaiko norus perkant žaislą (%) (N = 67)

Pagrindinė priežastis dėl kurios tėvai skuba pildyti vaiko norus – vaiko nekultūringas elgesys žaislų parduotuvėje (68,7%). Galvodami, kad nupirkę žaislą vaiką nuramins, tėvai daro didžiulę klaidą. Žaislo paskirtis neturi būti vaiko raminimas, tačiau dažnai tėvai žaislą perka, kad išvengtų kaltės jausmo. 62,7% tėvų greitai pildo vaikų norus, nes jiems gaila verkiančio vaiko, o 52,2% tėvų nuperka žaislą kai vaikas tiesiog prašo naujo žaislo. Galima teigti, kad tokie tėvai yra pasiturintys arba tokie, kurie neranda laiko savo vaikui. Jie gali pirkti tiek žaislų, kiek reikalauja jų vaikas, tačiau žaislų gausybė vaiko neugdo, jei į tą ugdymą neįsijungia tėvai. Yra ir tokių tėvų (42,8%), kurie nupirkdami vaikui žaislą, kai jis jo reikalauja mano, kad taip parodo meilę savo vaikui, bei kompensuoja dėmesio stoką jam. Tačiau vaikui svarbūs ne žaislai, o jo tarpusavio santykiai su suaugusiais, kurie jį supa. Juk vaikui svarbiausia tėvų dėmesys, bendravimas, o ne žaislų gausybė, kuri niekada neatstos tėvų meilės. Be to, dėl netinkamo vaiko elgesio dažniausiai klatinami vaikai. Tačiau tik nuo tėvų priklauso kaip elgsis jų vaikas.

Žaislų parduotuvėje svarbu ne tik suaugusiųjų ir vaiko bendravimas ir bendradarbiavimas nepažeidžiant vaiko teisių. Labai svarbu žaislų pardavėjų elgesys, požiūris į vaiką ir į žaislų

parduotuvėje kylančius vaikų ir suaugusiųjų konfliktus, barnius. Todėl tyrimu siekta išsiaiškinti, kokią pagalbą stengiasi suteikti žaislų parduotuvės pardavėjos, matydamos nesutarimus tarp suaugusiųjų ir vaiko (žr. 10 pav.).

10 pav. Žaislų pardavėjų elgesys, matant vaikų ir suaugusiųjų tarpusavio nesutarimus (%) (N=67)

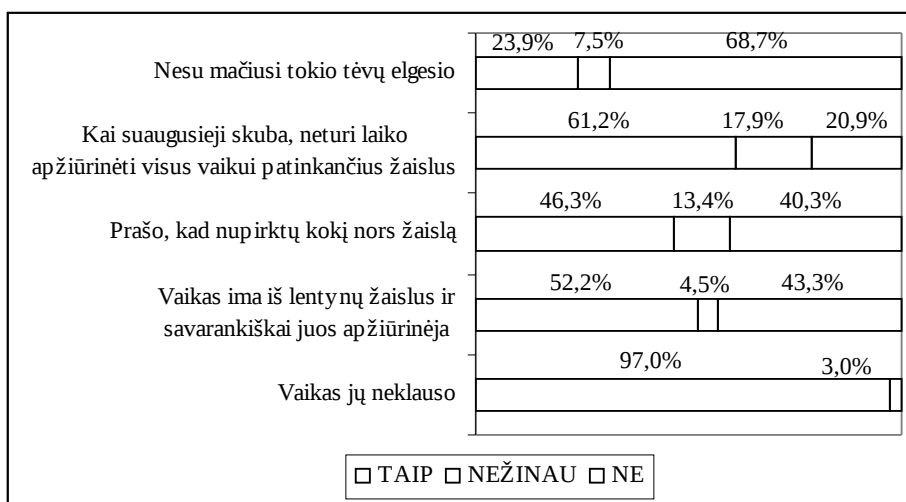
Kaip rodo tyrimo duomenys, 74,6% pardavėjų pamačiusių, kad tarp vaikų ir suaugusiųjų iškilo tam tikrų nesutarimų, pasiteirauja ar reikia pagalbos. Pardavėjoms svarbu, kad klientai būtų patenkinti, be to svarbu, kad tam tikri konfliktai/nesutarimai tarp jų negąsdintų kitų klientų. Pardavėjos (64,2%) stengiasi padėti tėvams ir vaikams tokiose situacijose, nes taip elgtis yra tiesiog malonu. 41,8% jų padeda, nes tai yra jų darbinės funkcijos, be to, tai padarius galima tikėtis, kad bus nupirktą prekė. Jos atsakingos už klientų aptarnavimą ir stengiasi, kad jie jaustųsi kuo maloniau ir tai jas įpareigoja.

Dalis pardavėjų (37,3%) visai nesikiša į vaikų ir suaugusiųjų pokalbį. Todėl, galima daryti prielaidą, kad joms tiesiog neįdomu arba jos nenori įsivelti į konfliktą, kas rodo jų, kaip pardavėjų, menką profesionalumą. 77,6% pardavėjų neskuba tėvams ir vaikams į pagalbą, nes nenori „veltis“ į konfliktą. Atliekant tyrimą pardavėjos teigė, kad „kištis“ į tėvų ir vaikų iškilusią konfliktinę situaciją tikrai nėra pardavėjų pareiga. Jų manymu, jos gali ir turi spręsti iškilusias konfliktines situacijas su klientu, bet tikrai ne šeimos konfliktus. Tačiau toks jų požiūris tik įrodo, kad vaiko jos nelaiko

pagrindiniu klientu ir nemato prasmės jam padėti, kai suaugusieji elgiasi su juo netinkamai arba tiesiog nesutaria.

Pardavėjos daugiau ar mažiau atlieka savo funkcijas. Tačiau konfliktinių situacijų spręsti jos nelinkusios. Galima daryti prielaidą, kad joms nemalonu „kištis“ į svetimus barnius, arba joms trūksta žinių kaip tokioje situacijoje padėti abejoms pusėms, nes visų pirma, nežino kaip bendrauti su vaiku, kai jis atitinkamai elgiasi, nors 74,6% iš jų mato tuos nesutarimus.

Viena iš priežasčių, dėl kurių pardavėjos gali nenorėti „kištis“ į vaiko ir suaugusiojo konfliktą, gali būti ir suaugusiųjų naudojamas „pakeltas“ balso tonas. Jis gali gąsdinti ne tik vaiką, bet ir priversti nemaloniai jaustis žaislų parduotuvės darbuotojus. Todėl tyrimu siekta išsiaiškinti, kada būtent tėvai naudoja „pakeltą“ balso toną prieš savo vaikus (žr. 11 pav.).

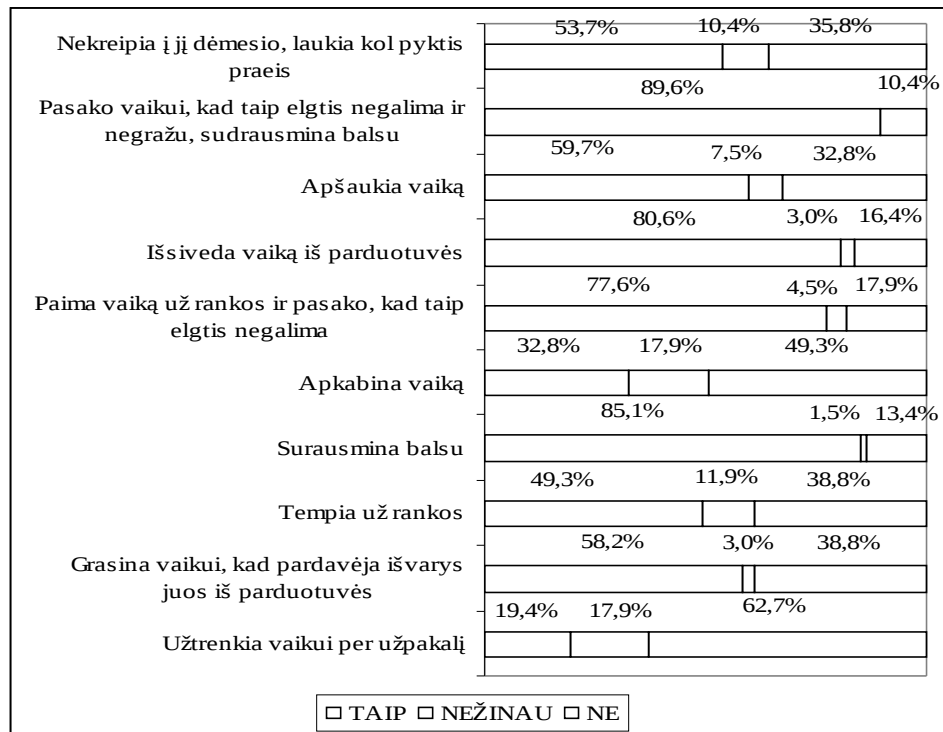
11 pav. **Priežastys dėl kurių, tėvai su vaikais bendrauja „pakeltu“ balso tonu žaislų parduotuvėje (%) (N = 67)**

Dažniausiai „pakeltu“ balso tonu tėvai bendrauja su vaikais, kai jie jų neklauso (97%). Analizuojant šį klausimą *amžiaus aspektu* nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai. Pastebėta, kad jauni tėvai (18 – 35) pakeltą balso toną naudoja dažniau kai vaikas jų neklauso ($p < 0,022$). Galima teigti, kad jie turi mažiau kantrybės ir patirties bendraujant su vaikais, nei vyresnio amžiaus tėvai. Galima daryti prielaidą, kad su vaikais pakeltu balso tonu taip pat bendraujama ir namie, ir jie yra pripratę prie tokio tėvų tono, todėl ir viešoje vietoje į malonius tėvų raginimus elgtis „gražiai“ vaikai neatsako. Dar viena svarbi priežastis dėl kurios tėvai (74%) „pakelia“ balso toną, kai vaikai ima iš lentynų žaislus ir savarankiškai juos apžiūrinėja. Tai vertinant vaiko amžiaus tarpsnio

ypatumų aspektu, galima būtų teigti, kad tai normali vaiko reakcija, kad jis taip siekia tyrinėti aplinkos daiktus, kurie yra patrauklūs, spalvingi ir t.t. Mažų vaikų santykis su suaugusiųjų pasaulio normomis prisodrintu pasauliu yra labai ribotas, jie dar tik mokosi susiorientuoti „galima – negalima“, „leistina-neleistina“ normose, vaikų emocinės savireguliacijos galimybės dar labai menkos. Ir jei žaislas padėtas jiems prieinamoje vietoje, sveikas vaikas būtinai išreikš poreikį jį paliesti, palaikyti rankose, išbandyti. Neretai tėvai neįvertina šios vaikų ypatybės ir parduotuvėje juos ima auklėti, gąsdinti „piktais policininkais“, „piktomis pardavėjomis“, galimybėmis būti išvartytais iš parduotuvės. Kartais prie to prisideda ir pardavėjos. Suaugę turėtų kaip tik padėti vaikui patenkinti smalsumą, tačiau tai nereiškia, kad tai turi vykti besąlygiškai.

Pardavėjos pastebi, kad kai vaikas prašo nupirkti jam žaislą, daugelis tėvų (68%) atsako „pakeltu“ balso tonu. Tada kyla klausimas, o kokių tikslų atėjo į parduotuvę? Tokia tėvų reakcija leidžia manyti, kad suaugę nemoka arba nenori maloniai bendrauti su vaiku, patys yra suirzę ir savo problemas netiesiogiai perkelia vaikui. Vaiko teisių pažeidimus būtent ir gali sukelti tėvų, nesugebėjimas spręsti savo asmeninių problemų, tarpusavio santykių (Navaitis G., 2003). Į tokių tėvų atsaką vaikas gali reaguoti įvairiai: gali pasipilti ašaros, isterijos priepuoliai ir pan., tačiau šito galima išvengti. Tinkamas tėvų bendravimas su vaiku gali sušvelninti jo emocijų suaktyvėjimą tam tikrų situacijų metu. Labai svarbu, kad tėvai žinotų koks jų elgesys gali sukelti netinkamą elgesį vaiko atžvilgiu.

Labai svarbus suaugusiųjų tolimesnis elgesys po konflikto su vaiku. Svarbu, kad suaugusieji mokėtų vaiką nuraminti, priglauti jį prie savęs ar kitaip jį paguosti. Todėl tyrimu siekta išsiaiškinti kaip dažniausiai pasielgia tėvai tokioje situacijoje (žr. 12 pav.).

12 pav. Tėvų elgsenys, kai vaikas elgiasi netinkamai (%) (N = 67)

Dažniausiai tėvai (89,6%) pasako vaikui, kad taip elgtis jis negali ir tai yra negražu, sudrausmina balsu (85,1%), 80,6% tėvų vaiką išsiveda iš žaislų parduotuvės, nes, galima teigti, kad tik taip jie gali nuraminti savo vaiką ar jį sudrausminti. Be to, galima teigti, kad tėvai bijo aplinkinių reakcijos ir jiems, galbūt, nepatogu, kai jų vaikas ima reikšti savo emocijas visu garsu viduryje žaislų parduotuvės. Pardavėjoms teko pastebėti atvejų, kai suaugusieji grasina (58,2%) vaikui, kad jį išvarys iš parduotuvės, tempia vaiką už rankos (49,3%), užuot vaiką apkabinę, nes pardavėjų teigimu tai daro tik (32,8%) tėvų.

Kaip bebūtų vaikas dėl savo asmenybės ypatumų negeba apginti savo interesų, todėl bet kuriuo atveju, suaugę - tiek vaiką lydintys asmenys, tiek ir pardavėjos šiuo atveju - turi visada būti greta vaiko ir pasirengę padėti jam. Todėl toliau siekta išsiaiškinti, kokios informacijos/paslaugų visgi trūksta žaislų parduotuvės pardavėjoms (žr. 13 pav.).

Darbuotojams reikalingi kursai, padėsiantys spręsti parduotuvėje kilsius konfliktus	76,1%	1,5%	22,4%
Parduotuvėje reikalingi iškabinti plakatai, lankstinukai ir kitos informacinės priemonės	29,9%	14,9%	55,2%
Reikalingas papildomas darbuotojas, kuris atliktų psichologo vaidmenį, kai tėvai nesutaria su vaikais	17,9%	13,4%	68,7%
☐ TAIP ☐ NEŽINAU ☐ NE			

13 pav. **Pardavėjų pasiūlymai, kaip gerinti vaikų, suaugusiųjų bendravimą žaislų parduotuvėje (%) (N = 67)**

Kaip rodo tyrimo duomenys, net 95% apklaustųjų pardavėjų teigia, kad joms reikalingi kursai, kurie padėtų spręsti žaislų parduotuvėje kylančius konfliktus tarp suaugusiųjų ir vaikų. Jos mielai dalyvautų tokio pobūdžio kursuose, tačiau jie nėra organizuojami arba organizuojami retai. Tai rodo, kad pardavėjų rengimas nėra orientuotas į klientų specifiką. Jos daugiau žino apie pačią prekę, bet ne apie klientą, kuriam skirta ta prekė. Svarbu pastebėti tai, kad pardavėjos tokių kompetencijų stygių jaučia, suvokia darbo su klientu specifikos išmanymo svarbą. Didelė dalis jų mano, kad pačios galėtų pagerinti situaciją ir visai nėra būtinas papildomas darbuotojas, atliekantis psichologo vaidmenį. Nedidelė dalis apklausoje dalyvavusių pardavėjų mano, kad pagelbėtų specialūs plakatai, stendai parduotuvėse. Beje, aplankytose parduotuvėse jų pastebėti neteko.

Nors pardavėjoms informacijos ir trūksta, tačiau jos vis tiek randa kompromisus ir sprendimus, stengiasi padėti klientams. Todėl toliau siekta išsiaiškinti, ar pardavėjoms būtų naudinga informacija susijusi su vaiko teisėmis, bei pagalba siekiant jas užtikrinti ir galimybė jas įvykdyti (žr. 3 lent.).

3 lentelė

Pardavėjų nuomonė apie galimybę gauti papildomos informacijos, reikalingos dirbant žaislų parduotuvėje (%) (N=67)

	Taip, pakankamai	Taip, bet ne pakankamai	Sunku pasakyti	Ne
Ar jums reikalinga informacija apie vaikų teises?	20,9%	32,8%	32,8%	13,4%

Ar vaiko teisių išmanymas padėtų Jums geriau bendrauti su vaikais ir suaugusiais?	11,9%	23,9%	47,8%	16,4%
Ar Jums būtų reikalingos vaikų teisių apsaugos specialisto rekomendacijos vaikų teisių klausimais?	7,5%	29,9%	38,8%	23,9%
Ar svarbu, kad vaikui būtų suteikiama daugiau savarankiškumo žaislų parduotuvėje?	13,4%	31,3%	31,3%	23,9%
Ar būtų naudinga įkurti žaidimo aikštes žaislų parduotuvėje, kur vaikai galėtų išbandyti žaislus?	32,8%	17,9%	28,4%	20,9%

Pardavėjos nežino, ar joms reikalinga informacija apie vaikų teises (32,8%). Joms (47,8%) sunku pasakyti, ar vaiko teisių išmanymas padėtų joms bendraujant su vaikais ir jų tėvais žaislų parduotuvėje. Tikėtina, kad darbdaviai dėl ribotų finansinių galimybių ar dėl ekonominės situacijos, nėra suinteresuoti kelti jų kvalifikaciją, organizuoti kursus, kur būtų kalbama ne tik apie prekių pardavimus, klientų aptarnavimą, bet ir apie bendravimą su specifine klientų grupe – vaikais. Jie yra pagrindiniai klientai, todėl žaislų pardavėjai tiesiogiai bendraudami su jais turi turėti žinių. Vaiko teisių specialisto rekomendacijos joms taip pat nėra reikalingos. Joms sunku pasakyti, ar tai turėtų naudoti (38,8%), nors 29,9% mano, kad tai būtų naudinga. Didesnis savarankiškumo vaikui suteikimas žaislų parduotuvėje taip pat nevertinamas teigiamai. Pardavėjoms sunku pasakyti (31,3%), tačiau dalis mano, kad šiek tiek daugiau savarankiškumo visgi reikėtų suteikti. O apie žaidimų aikštelių įkūrimą žaislų parduotuvėje 32,8% mano teigiamai, nes čia vaikai galėtų išbandyti žaislus ir galbūt rečiau kiltų konfliktinių situacijų. Tačiau nors žaislų pardavėjos ir sutiktų gauti minėtą informaciją vaiko, kaip svarbiausio tos informacijos gavėjo, nelaiko. Joms svarbiausia yra kliento aptarnavimas (53,7%), žaislų saugumas (41,8%) ir tik po to bendravimas su vaikais (32,8%). O informacija apie vaiko teises joms mažiausiai reikalinga (žr. 7 Priedas).

Apibendrinant, pardavėjų požiūris į vaiko teisių pažeidimus ir jų prevencines galimybes žaislų parduotuvėje tyrimo duomenis, nebuvo pastebėta sunkių vaiko teisių konvecinių reikalavimų pažeidimų. Tačiau, kaip minėjo žaislų parduotuvės pardavėjos, labai dažnai pasitaiko įvairių nesutarimų ir konfliktinių situacijų tarp suaugusiųjų ir vaikų. Vaiko teisių įgyvendinimas žaislų parduotuvėje kartais ribojamas tam tikromis bausmėmis: vaikas kartais būna apšaukiamas, baramas. Kartais ignoruojama jo nuomonė, stengiantis primesti savąją, be to vaikui ne visada suteikiama galimybė dalyvauti veikloje susijusioje su juo. Ypatingai ankstyvosios vaikystės laikotarpiu vyrauja paternalistinis požiūris į vaiko teises, jo gerovę, lūkesčius ir kita, t.y. „suaugęs geriau žino, ko reikia vaikui“, todėl dažnai jis stengiasi viską atlikti už vaiką. Požiūris į vaiką yra esminis veiksnys,

tiesiogiai susijęs su vaiku, jo poreikių patenkinimu, galimybe save realizuoti (Kairienė B., Žiemiene R., 2007).

Žaislų parduotuvės pardavėjoms buvo suteikta galimybė pareikšti savo pastebėjimus, pasisakymus. Daugelis jų teigė, kad „kištis“ į tėvų ir vaikų iškilusią konfliktinę situaciją tikrai nėra jų pareiga. Jų pareiga spręsti iškilusias situacijas su klientu, bet tikrai ne šeimos konfliktus. Tai tik atskleidžia, kad pardavėjos vaiko kaip pagrindinio kliento nesuvokia ir nežino, kad atitinkamas suaugusiųjų elgesys gali būti laikomas vaiko teisių pažeidimu ir jų pareiga turėtų būti stengtis apsaugoti vaiką, elgtis prevenciškai tokioje situacijoje. Taip pat, daugelis pardavėjų užsiminė, kad vaikai dažniausiai būna labai savarankiški, laisvi, bet tuo pačiu ir neišauklėti, neatsakingi, nes nežino savo pareigų. Jų nuomone, dažniau kalbama apie vaiko teises nei apie pareigas. Kaip skelbiama LR Vaiko teisių Apsaugos Pagrindų Įstatyme, 1996, 48 str.) vaikas turi būti ugdomas atlikti pareigas ir pats atsakyti už savo poelgius šeimoje, mokymo bei auklėjimo įstaigose, darbe, socialinėje aplinkoje. Tėvų teisė ir pareiga yra auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti (LR Konstitucijoje, 1992, 38 str.). Tėvų pareiga yra auklėti vaikus, todėl negalime vaikų kaltinti, kad jie daugiau žino apie savo teises, nei apie pareigas.

Ne tik šeima turi formuotis atitinkamą požiūrį į vaiką, labai svarbus žaislų parduotuvių savininkų požiūris. Galima daryti prielaidą, kad parduotuvių savininkai dar nesuvokia vaikų kaip išskirtinės klientų grupės ir kad suaugusiems taikomi bendravimo ir aptarnavimo šablonai nėra tinkami bendraujant su vaikais. Todėl nėra organizuojami kursai, kurių metu būtų kalbama apie vaiką, kaip pagrindinį jų klientą. Lyginant su užsienio šalių patirtimi, pati parduotuvės aplinka taip pat nėra visiškai pritaikyta vaikams kaip pagrindiniams, ir tuo pačiu specifiniams, vartotojams.

Siekiant pagerinti esamą situaciją, būtina sudaryti sąlygas vaikui žaislų parduotuvėje jaustis savarankiškesniu ir pilnateisiu vartotoju, nes žaislų parduotuvės prekės yra skirtos būtent jam. Svarbu keisti ir bendravimo žaislų parduotuvėje tarp skirtingų suinteresuotų grupių situaciją pirmiausia įsigilinant į vaiko, kaip specifinės visuomenės nario, kultūros ypatumus. Nežinodami jų, sunku suprasti vaiko poreikius ir jo elgesio modelius, o jis pats dar per mažas, kad galėtų suprasti suaugusių žmonių sugalvotas etikos normas ir jų laikytis. Todėl dažnai, gali būti ir yra pažeidžiamos kai kurios vaiko teisės.

**2.3. Suaugusiųjų požiūrio į konvencinių vaiko teisių pažeidimus ir jų prevencines galimybes
žaislų parduotuvėse tyrimo analizė**

4 lentelė

Tyrime dalyvavusių tėvų demografinis pasiskirstymas (%) (N=80)

Pasiskirstymas pagal lytį				
Moterys		Vyrai		
89,2%		10,8%		
Pasiskirstymas pagal amžių				
18 – 25 metai	26 – 35 metai	36 – 45 metai	46 – 50 metai	
4 %	58 %	38 %	0 %	
Vaiko amžius				
1 – 3 metai	3 – 5 metai		5 – 7 metai	
12,2 %	56, 8%		31,1 %	
Pasiskirstymas pagal išsilavinimą				
Pagrindinis	Vidurinis	Profes./spec. Vidurinis	Aukštesnysis ne universitetinis	Aukštasis universitetinis
1,4 %	9,5 %	20,3 %	21,6 %	47,3 %
Pasiskirstymas pagal specialybę				
Specialybė susijusi su prekyba (pardavėja, kasininkė, konsultantė)	Specialybė susijusi su pedagogika (psichologija, pradinis ugdymas)	Specialybė susijusi su vadyba (buhalterija, apskaita, administravimas)	Kita (siuvėja, virėja, bendrosios praktikos slaugytoja, vaistininkė, inžinierius, mezgėja) 12,2 %	
9,5 %	31,1 %	28,4 %		
P. S. Neatsakyti klausimai į skaičiavimus neįtraukti				
Pasiskirstymas pagal socialinį statusą				
Dirbantis (-i)	Bedarbis (-ė)		Kita (motinystės atostogos, studentė)	
71,6 %	23 %		5,4 %	

Tėvų pasiskirtymas pagal lytį rodo, kad dauguma apklaustųjų yra moterys (89,2%). Vyrų sudaro 10,8%. Galima teigti, kad moterys labiau suinteresuotos vaiko auklėjimu arba jos tiesiog daugiau laiko praleidžia su vaiku. Tyrimo duomenys atskleidė, kad ikimokyklinio amžiaus vaikus daugiausia augina jauni 26 – 35 metų žmonės. Jie sudaro 58% apklaustųjų. Daugiausiai tiriamųjų augina 3 – 5 metų amžiaus vaikus (56,8%). Pakankamai didelė dalis tėvų turi aukštąjį išsilavinimą (47,3%), taip pat aukštesnįjį (21,6%) ir prof./spec. vidurinį (20,3%) išsilavinimus. Be to, trečdalis yra įgyję specialybę susijusią su pedagogika (31,1%), todėl galima teigti, kad jie turėtų būti susipažinę ir su vaiko psichologija, galbūt ir vaiko teisėmis. Tikėtina, kad turintys pedagoginį išsilavinimą tėvai turi daugiau žinių apie vaiką, todėl stengiasi jas panaudoti jo ugdyme. Dauguma tėvų yra dirbantys 71,6%. Galima teigti, kad šie tėvai gaudami atlyginimą gali išlaikyti savo vaiką ir garantuoti jam tokias sąlygas, kokios numatytos vaiką atsovaujančiuose dokumentuose. Kita vertus, dirbantys tėvai turi mažiau laiko, todėl jei jie nesistengia to kompensuoti, tai gali turėti įtakos vaiko ugdymuisi, jo bendravimo įgūdžių plėtotei, tarpusavio santykių formavimuisi ir pan.

Kadangi nemaža dalis tėvų yra įgyję pedagoginio profilio specialybes, buvo tikėtasi, kad jie turi ir daugiau informacijos susijusios su vaiku, jo ugdymu (si) ir pan. Todėl, buvo išsiaiškinta, kokias vaiko teises jie priskiria prie kategorijų „labai svarbu“ ir „svarbu“ (žr. 5 lent.).

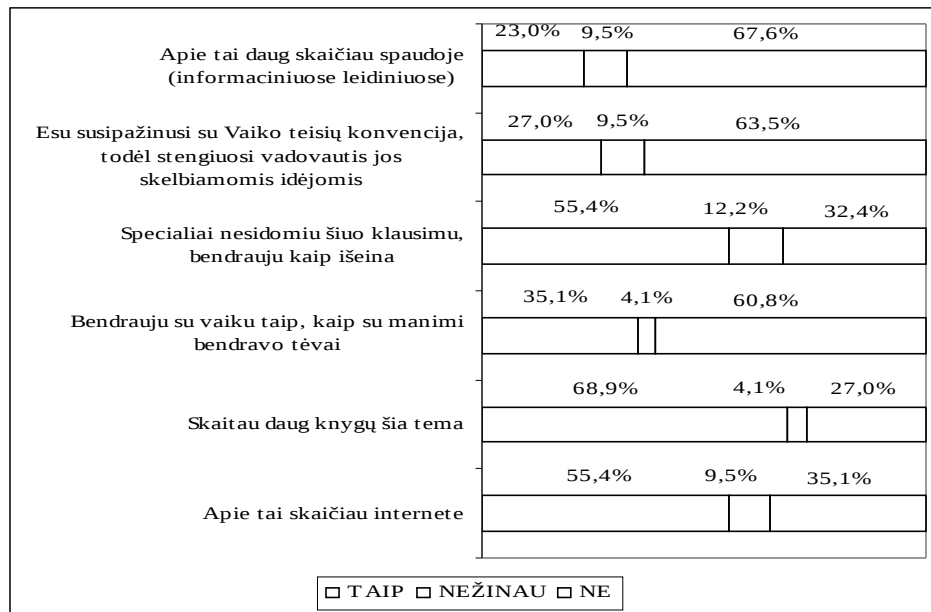
5 lentelė

Tėvų nuomonė pagal vaiko teisių svarbumo kategorijas (%) (N=80)

	Labai svarbu	Svarbu	Gana svarbu	Nesvarbu
Teisingas (vaiko poreikius ir interesus atitinkantis) suaugusiųjų elgesys vaiko atžvilgiu	70,3 %	25,7 %	2,7 %	1,4 %
Pagarba vaiko nuomonei	40,5 %	52,7 %	6,8 %	0 %
Fizinis (saugi aplinka tiek fiziškai tiek emociškai) saugumas	75,7 %	21,6 %	2,7 %	0 %
Emocinis (jausmų) saugumas	66,2 %	29,7 %	4,1 %	0 %
Teisė į laisvalaikį, poilsį ir žaidimus	48,6 %	44,6 %	6,8 %	0 %
Teisė gauti atitinkamą informaciją apie vaiką	58,1 %	39,2 %	2,7 %	0 %
Vaiko dalyvavimas sprendžiant klausimus susijusius su juo, vaiko nuomonės išklauskymas	36,5 %	45,9 %	16,2 %	1,4 %

Iš 5 lentelėje pateiktų duomenų matome, kad tėvams svarbios visos vaiko teisės. Tačiau *labai svarbu* fizinis saugumas (75,7%), teisingas jų elgesys vaiko atžvilgiu (70,3%), emocinis saugumas (66,7%), teisė gauti atitinkamą informaciją apie vaiką (58,1%) bei teisė į laisvalaikį, poilsį ir žaidimus (48,6%). Pagal kategoriją *svarbu* pirmenybė teikiama tokioms teisėms kaip: pagarba vaiko nuomonei (52,7%), vaiko dalyvavimas sprendžiant su juo susijusius klausimus ir vaiko nuomonės išklauskymas (45,9%). Galima teigti, kad pirmiausia tėvams rūpi vaiko fizinis ir emocinis saugumas, o tik vėliau svarbu, kad būtų paisoma jo nuomonės ir leidžiama dalyvauti veikloje tiesiogiai susijusioje su juo. Analizuojant šį klausimą tėvų turimo *išsilavinimo aspektu* nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai. Turintys aukštąjį išsilavinimą tėvai kaip svarbiausią nurodė vaiko teisę į laisvalaikį, poilsį ir žaidimus ($p < 0,023$). Galima teigti, kad tėvai žino ir supranta kokią įtaką vaiko ugdymuisi turi tinkamas laisvalaikis, poilsis ir atitinkami žaidimai, todėl jiems tai ir yra labai svarbi teisė.

Kadangi ikimokyklinio amžiaus vaikai yra priklausomi nuo tėvų ir į žaislų parduotuvę dažniausiai ateina jų lydimi (kitų suaugusiųjų), tai tiesioginis bendravimas ir bendradarbiavimas intensyviai ir vyksta tarp šių grupių. Dėl to, tyrimo imtį neatsitiktinai ir sudarė ikimokyklinio amžiaus vaikus auginantys tėvai. Labai svarbu, kad suaugusieji tinkamai bendrautų su vaikais ir nepažeistų jų teisių. Svarbu, kad ne tik namie, bet ir viešoje vietoje vaikas nuo mažens būtų mokomas elgtis tinkamai. Tačiau, kaip rodo pardavėjų tyrimo duomenys, nesutarimų įvyksta, o jų atsiradimo priežastis gali būti ir suaugusiųjų žinių stoka apie vaiko amžiaus vystymosi tarpnsiu, vaiko psichologiją ir pan. Siekta išsiaiškinti, iš kur suaugusieji semiasi informacijos reikalingos bendraujant su vaikais, siekiant užtikrinti jų teises. Tyrimo duomenys užfiksuoti 14 paveiksle.

14 pav. **Pagrindiniai informacijos šaltiniai iš kurių gaunama informacija apie bendravimą su vaiku nepažeidžiant jo teisių žaislų parduotuvėje (%) (N= 80)**

Dažniausiai suaugusieji informacijos ieško knygose 68,9%. Galima teigti, kad jiems svarbu tinkamai auklėti savo vaiką, todėl žinias gilina atitinkamose knygose. Dalis tėvų informacijos ieško internete (55,4%). Tačiau, tokia pati dalis tėvų teigia (55,4%), kad specialiai nesidomi šiuo klausimu ir bendrauja su vaiku taip, kaip išeina. Tikėtina, kad toks jų bendravimas gali iššaukti ir kai kuriuos vaiko teisių pažeidimus. Nedidelė dalis tėvų yra susipažinusi su Vaiko teisių konvencija, o kaip atskleidė statistinė duomenų analizė *amžiaus aspektu* išryškėjo, kad jauni žmonės (18 – 35) apie ją yra daugiau informuoti ($p < 0,045$). Galima teigti, kad šiuo metu pakankamai dažnai kalbama apie vaikų teises, daug informacijos randama internete. Jauni žmonės turi daugiau galimybių gauti informacijos, todėl jie ir turi daugiau žinių. Be to, išanalizavus šį klausimą *išsilavinimo aspektu* nustatyti reikšmingi skirtumai. Aukštąjį išsilavinimą įgyję tėvai daugiau skaito spaudą, kurioje ieško reikalingos informacijos ($p < 0,004$). Be to, aukštąjį išsilavinimą turintys tėvai turi daugiau žinių apie Vaiko teisių konvenciją ir dažniau stengiasi vadovautis jos skelbiamomis idėjomis ($p < 0,024$). Galima teigti, kad šie tėvai žinių įgyjo besimokydami aukštojoje mokykloje arba tiesiog patys yra daugiau

suinteresuoti vaiko ugdymo, jo gerove, todėl siekia gauti kuo daugiau informacijos, kuri reikalinga auginant vaiką.

Vien tik informacijos apie tinkamą bendravimą su vaiku nepažeidžiant jo teisių neužtenka. Būtina įgytas žinias taikyti praktiškai: kalbėti su vaiku, bendrauti kaip su sau „lygiu“, mokyti ir skatinti jį naudotis ne tik savo teisėmis, bet ir atlikti pareigas. Tačiau labai dažnai tam tikros emocijos ar vaiko elgesys priverčia pamiršti tai daryti.

Prieš keliaujant su vaiku į svečius, kitą viešą vietą, šiuo atveju ir į žaislų parduotuvę, būtina aptarti vaiko elgesį, nustatyti jo normas. Labai svarbu, kad jas nustačius jų būtų ir laikomasi. Todėl toliau siekėme išsiaiškinti kaip elgiasi tėvai ruošdamiesi keliauti į žaislų parduotuvę (žr. 15 pav.).

15 pav. Tėvų veiksmai prieš keliaujant į parduotuvę (%) (N= 80)

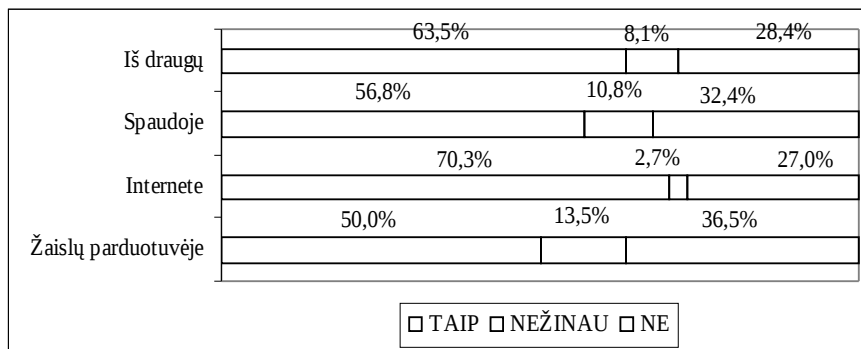
Didžioji dalis tėvų (79,7%) prieš keliaudami į žaislų parduotuvę kalba su vaiku kaip reikia elgtis viešoje vietoje (žaislų parduotuvėje). Vadinasi, daugeliui tėvų svarbi vaiko emocinė būseną, tėvai stengiasi diegti pirmuosius emocinės savireguliacijos įgūdžius derinant galimybes ir poreikius, vaikas mokomas tinkamo elgesio. Tačiau, kaip rodo pardavėjų apklausa, ne visada tas elgesys būna toks, kokio tikisi suaugusieji. Dar vienas žingsnis, kurį atlieka tėvai prieš keliaudami į žaislų parduotuvę - tai susitarimas su vaiku, kiek ir kokį (-ius) žaislą (-us) pirks (79,7%) ir kokių žaislų nepirks (66,2%). Tai labai svarbu siekiant išvengti vaiko pykčio, nepasitenkinimo žaislų

parduotuvėje. Be to, labai svarbu susitarti išklausančiam vaiką, jo nuomonę. Bendraudami su vaiku kaip su asmenybe turinčia savo nuomonę, mokome jį išklaupti kitą žmogų ir galvoti apie savo elgesį. 47,3% tėvų visuomet susitaria už kokią sumą bus perkamas žaislas, tačiau tai galioja tik vyresniems vaikams, kurie jau suvokia pinigų vertę.

Galima daryti prielaidą, kad pagrindiniai veiksmai daugiau ar mažiau susiję su bendravimu. Bendraudami tėvai vaikus moko, kaip reikia elgtis, kartu nusprendžia, ar žaislas yra reikalingas. Bendraudami su vaiku namie, prieš keliaujant į žaislų parduotuvę, tėvai gali išvengti netinkamo vaiko elgesio žaislų parduotuvėje. Bendraudami su vaiku ir atsižvelgdami į jo nuomonę suaugusieji sudaro galimybę vaiko teisių sklaidai, leidžia jam būti tos veiklos dalyviu. Įtraukdami vaiką į šią veiklą mokome jį tapti visuomenės dalimi.

Labai svarbus suaugusiųjų požiūris ir bendravimas su vaiku žaislų parduotuvėje. Labai dažnai vaiko norai nesutampa su suaugusiųjų norais ir galimybėmis, todėl, gali kilti konfliktų. Tyrimo duomenys atskleidė, kad suaugusiesiems dažniausias rūpi žaislo saugumas (63,5%), ar žaislas patiks vaikui (55,4%), kokiam amžiui skirtas žaislas (54,1%). Mažiausiai svarbus žaislo gamintojas (37,5%) ir žaislo funkcijos (21,7%) (žr. 8 Priedas). Perkant/renkantis žaislą kartu su vaiku, svarbu, kad suaugusieji atsižvelgtų į šiuos pagrindinius kriterijus. Žinoma, svarbiausia, kad žaislas būtų saugus, tačiau ne mažiau svarbu ir kiti kriterijai. Saugus žaislas saugo mažylį nuo nusiminimo ir baimės, tačiau vaikui reikalingi žaislai, kurie lavintų ir ugdytų jį. Todėl siekiant parūpinti tinkamų žaislų svarbu, kad žaislas atitiktų vaiko amžių, jo žaidimų pobūdį.

Siekta išsiaiškinti, iš kur tėvai gauna informacijos apie žaislams keliamus saugumo reikalavimus (ž. 16 pav.).

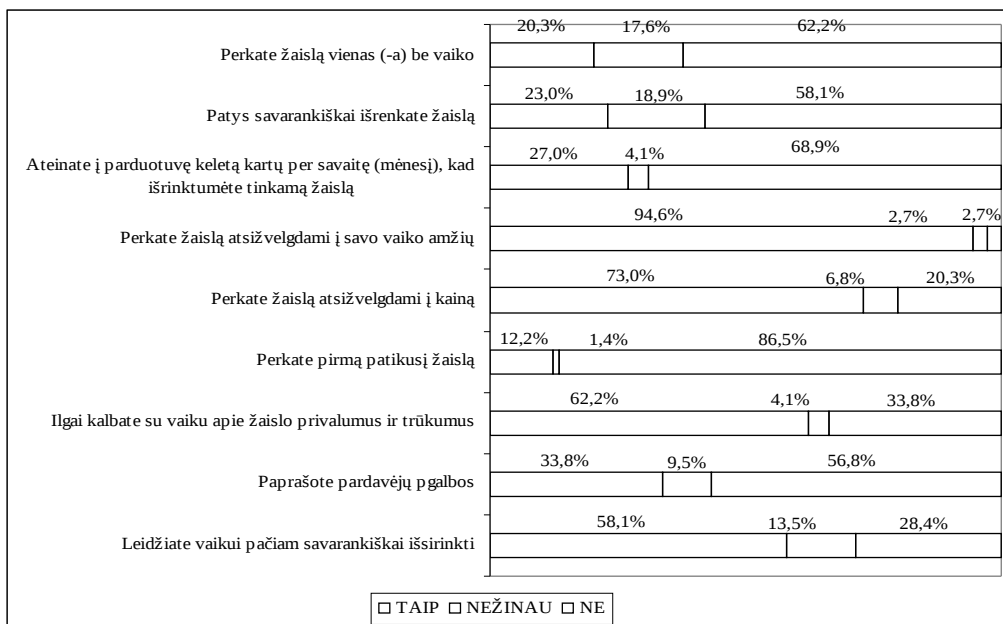

16 pav. **Informacijos šaltiniai apie žaislams keliamus saugumo reikalavimus (%) (N=80)**

Kaip rodo tyrimo duomenys, žaislų parduotuvė nėra pagrindinis informacijos šaltinis, tačiau 50% tėvų informacijos apie saugius žaislus jie ieško būtent čia. Dauguma tėvų jos ieškos internete (70,3%) arba gauna informacijos iš draugų (63,5%) bei spaudoje (56,8%).

Galima daryti prielaidą, kad dauguma apklausoje dalyvavusių tėvų rūpinasi savo vaiko sveikata, ugdymusi, todėl ir ieško informacijos siekdami tai užtikrinti. Labai svarbu, kad tėvai ne tik atsižvelgtų į tam tikrus žaislams keliamus reikalavimus, bet svarbu, kad ir pačiam vaikui leistų dalyvauti žaislo pirkimi ir jaustis pilnateisiu šios veiklos dalyviu.

Tyrimo metu siekėme išsiaiškinti kaip elgiasi tėvai rinkdamiesi žaislą kartu su vaiku (žr. 17 pav.).

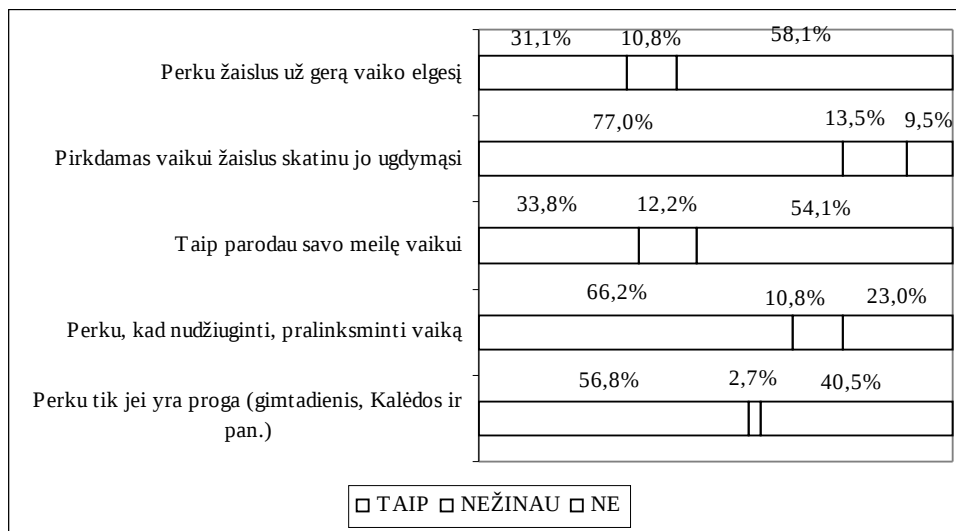
17 pav. **Tėvų veiksmai renkantis žaislą kartu su vaiku (%) (N= 80)**

Tyrimo duomenys rodo, kad 94,6% tėvų perka žaislą atsižvelgdami į vaiko amžiaus ypatumus. Tačiau ne mažiau svarbi ir žaislo kaina (73%). Tai, kad tėvai žaislą perka atsižvelgdami į vaiko amžiaus tarpsnių ypatybes rodo, kad tėvai mokės atitinkamai bendrauti su savo vaiku, nes žinos nuo ko priklauso tam tikras vaiko poelgis (elgesys). O suteikdami teisę vaikui pareikšti savo nuomonę, dalyvauti renkantis/perkant žaislą tėvai ugdys savarankišką asmenybę bei išvengs neigiamos vaiko

reakcijos. Ilgai kalbėdami su vaiku apie žaislo privalumus ir trūkumus (62,2%) tėvai moko vaiką pasirinkti tai kas yra tinkamiau.

58,1% tėvų leidžia vaikui žaislą išsirinkti savarankiškai. Analizuojant tėvų požiūrį jų *amžiaus aspektu* nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp jaunų (18 – 35) ir vyresnio amžiaus tėvų (36 – 50). Jauni tėvai dažniau renka žaislą savarankiškai ($p < 0,024$). Galima teigti, kad jie turi mažiau laiko, todėl dažniausiai žaislą perka vieni be vaiko. Vaikas savarankiškai išsirinkti žaislo negali, nes jis dar per mažas, kad suprastų žaislams keliamus reikalavimus ir pan., tačiau jam turi būti suteikiama galimybė pareikšti savo nuomonę. Vaikas turi išmokyti bendradarbiauti, t.y. išklausti suaugusiojo nuomonę ir tuomet kartu nuspręsti. Bendradarbiavimas skatina teigiamą bendravimą ir moko vaiką būti asmenybe, kuri sugeba išklausti, gerbti kitą. Klausimo analizavimas *išsilavinimo aspektu* atskleidė, kad aukštąjį išsilavinimą turintys tėvai dažniau kreipiasi pagalbos į pardavėjas ($p < 0,027$). Tai rodo, kad tėvai žino, kokią informaciją turi suteikti pardavėjos ir galbūt, siekia išsirinkti žaislą atsižvelgiant į pardavėjų kriterijus žaislui.

Atliekant tyrimą tapo svarbu išsiaiškinti, koku tikslu tėvai perka vaikui žaislus (žr. 18 pav.).

18 pav. Tikslas, dėl kurio perkamas žaislas (%) (N= 80)

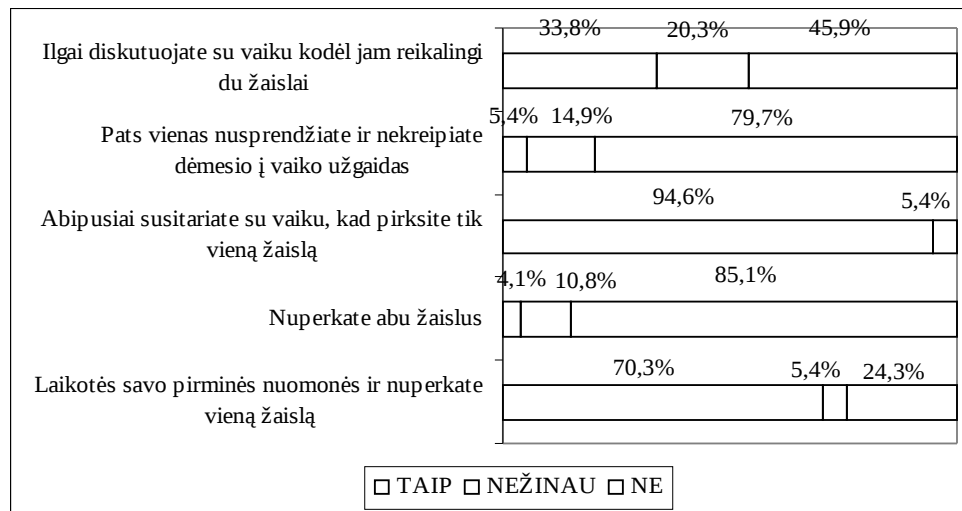
Didžioji dauguma apklaustųjų tėvų (77%) teigė, kad žaislą savo vaikui perka, nes taip skatina jo vystymąsi. Žaislo įtaka vaikui – didžiulė. Jis vaiko veiksmus padaro realiais ir ugdo vaiką tiek dvasiškai, tiek fiziškai. Labai svarbu, kad žaislas tinkamai ugdytų vaiką. Todėl būtina, kad tėvai žinotų žaislams keliamus reikalavimus. 66,2% tėvų perka žaislą, kad nudžiugintų vaiką,

pralinksmintų, tačiau galima daryti prielaidą, kad vaikui pralinksminti ne visada reikėtų pirkti žaislus. tačiau dažnai tėvai vaikui prižada nupirksią žaislą, jei jis gerai elgsis. Toks tėvų elgesys netinkamas, žaislas turi būti perkamas ne tada, kai vaikas tiesiog jo užsinori. Žaislas turi būti perkamas, kad lavintų vaiką.

Šiek tiek daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių tėvų (56,8%), žaislą perka per šventes. Galima teigti, kad tokie tėvai linkę labiau apmąstyti ar žaislas išties reikalingas. Be to, norimas žaislas mielesnis, kai jo laukiama, o ne kai žaislas perkamas panorėjus. 33,8% tėvų pirkdami žaislą parodo meilę savo vaikui. Galima teigti, kad kitaip meilės parodyti tėvams neišėina arba jie nežino geresnių būdų, nei nupirkti žaislą. 31,1% tėvų perka vaikui žaislą, kad jis gerai elgtųsi. Tėvų požiūris „Nupirksiū žaislą, jeigu...“ visiškai nesuprantamas. Taip sakydami jie nuperka vaikui žaislą, o vaikai mainais jiems parduoda savo paklusnumą.

Savarankiškai sprenddami kokį žaislą reikia pirkti vaikui tėvai neretai gali sulaukti neigiamos vaiko reakcijos į tokį jų sprendimą, todėl buvo labai svarbu išsiaiškinti kaip elgiasi tėvai kai kyla tokie nesutarimai tarp jų ir vaiko (žr.19 pav.).

19 pav. Tėvų veiksmai kylant nesutarimams dėl žaislų pirkimo (%) (N= 80)

Tyrimo duomenys parodė, kad 94,6% tėvų abipusiai susitaria su vaiku, kad pirs tik vieną žaislą, o ne tiek kiek vaikas nori. Tai rodo, kad daugelio tėvų ir vaikų santykiai yra pagrįsti abipusiu bendravimu. Tėvai pripratę kalbėtis su vaiku ir rasti kompromisą, kuris tenkintų abi puses. Galima

teigti, kad tėvai leidžia vaikui pareikšti nuomonę, tačiau ne visuomet į ją yra atsižvelgiama. 70,3% tėvų laikosi savo pirminės nuomonės ir perka tai ką buvo prižadėję vaikui (nei daugiau, nei mažiau). Tai rodo 85,1% suaugusiųjų, kurie teigia, kad neperka abiejų žaislų.

Kiek tenka pastebėti praktikoje, nemaža dalis nesutarimų kyla tada, kai suaugusieji su vaikais tiesiog eina pro žaislų parduotuvę, todėl svarbu išsiaiškinti, kokie tėvų veiksmai sukelia tam tikras vaiko emocijas (žr. 20 pav.).

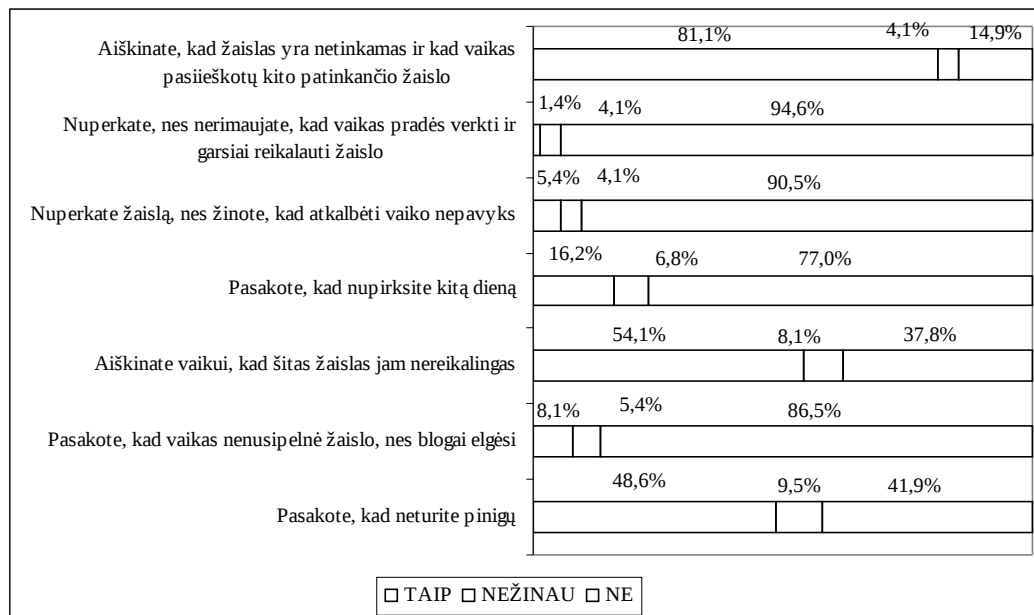
Neinate į žaislų parduotuvę	28,4%	10,8%	60,8%
Pasakote vaikui, kad jei gerai elgsis galės išsirinkti žaislą	10,8%	6,8%	82,4%
Pasakote vaikui, kad einate tik pažiūrėti, bet žaislų nepirksite	73,0%	8,1%	18,9%
☐ TAIP ☐ NEŽINAU ☐ NE			

20 pav. Tėvų veiksmai einant pro žaislų parduotuvę (%) (N= 80)

Pagal gautus tyrimo duomenis matyti, kad 73% tėvų pasako vaikui, kad gali užėiti į žaislų parduotuvę, bet tik pažiūrėti. Tokiu būdu tėvai tarsi bando „apsisaugoti“ nuo vaiko galimų norų. 28,4% tėvų neina į žaislų parduotuvę. Galima teigti, kad tėvai žinodami, kad vaikas vis tiek reikalaus nupirkti jam žaislą, į ją net neina. 10,8% tėvų pasako, kad, jei bus geras, galės išsirinkti žaislą. Toks tėvų elgesys yra netinkamas, ko 82,4% suaugusiųjų ir stengiasi nedaryti. Žaislas neturi būti perkamas siekiant geresnio vaiko elgesio, nes vaikas supras tai kaip atlygį. Ir vėliau gali kelti tėvams vis didesnius reikalavimus.

Svarbu išsiaiškinti, kaip tėvai bendrauja su vaikais, kai jie užsispiria dėl norimo žaislo ir ar toks vaiko užsispyrimas nedaro įtakos suaugusiojo atitinkamų veiksmų vaiko atžvilgiu, t.y. ar

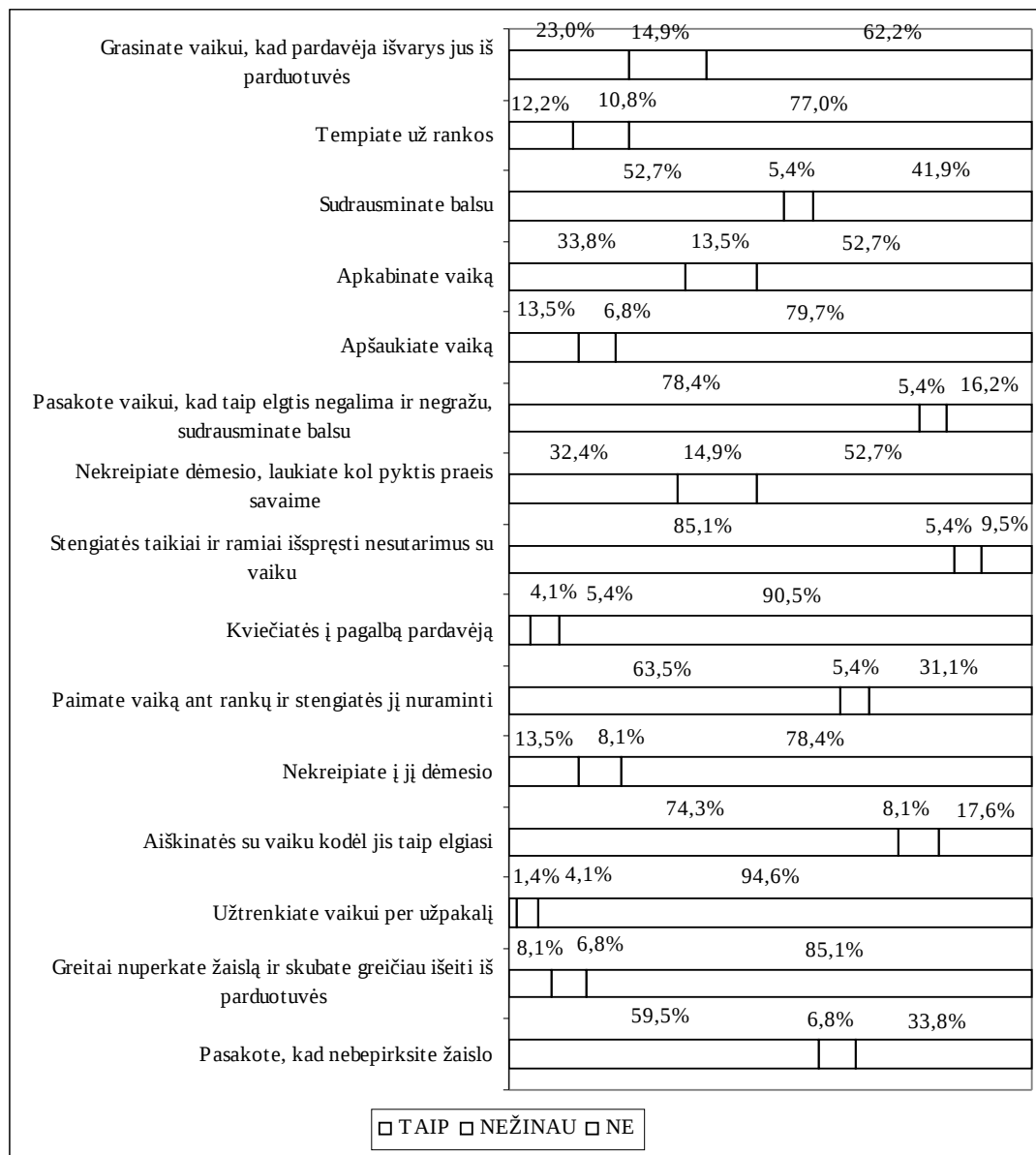
nepažeidžia vaiko teisių. Tyrimu siekta išsiaiškinti, kaip tėvai atkalba vaikus jo nepirkti (žr. 21 pav.).

21 pav. **Pagrindiniai veiksmai siekiant atkalbėti vaiką nepirkti žaislo (%) (N= 80)**

Tyrimo duomenys rodo, kad 81,1% suaugusiųjų aiškina, kad žaislas yra netinkamas ir kad vaikas pasiieškotų kito patinkančio žaislo. Tačiau situacija, kai vaikas mato žaislą ir jo nori, gali būti labai sudėtinga. Labai sunku vaiką perkalbėti, ypač žaislų parduotuvėje. Todėl tai turi būti aptariama dar iki keliavimo į žaislų parduotuvę. 54,1% aiškina vaikui, kad žaislas jam nereikalingas, 48,6% aiškina, kad neturi pinigų. Toks tėvų atsakymas vaikui gali būti visiškai neaiškus. Ypač mažam vaikui, kuris pinigų vertės nesupranta.

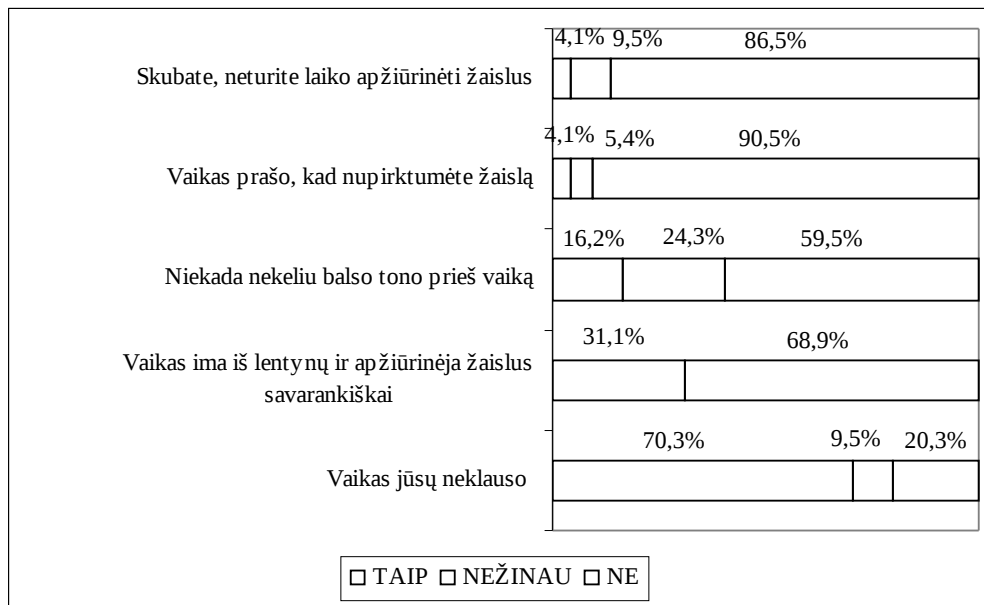
Žaislo nupirkimas vaikui siekiant išvengti jo pykčio, neturėtų būti laikomas tinkama išeitimi iš tokios situacijos. Ir negalima teigti, kad visi tėvai elgiasi būtent taip. Toliau siekta išsiaiškinti, kokių veiksmų imasi tėvai siekdami išvengti vaiko netinkamo elgesio (žr. 22 pav.).

22 pav. Tėvų veiksmai, kai vaikas jų neklauso (%) (N= 80)

Kaip rodo duomenys, didžioji dalis apklaustųjų (85,1%) stengiasi taikiai ir ramiai išspręsti nesutarimus su vaiku. 78,4% pasako vaikui, kad taip elgtis negalima ir negražu, sudrausmina balsu arba aiškinasi su vaiku dėl jo elgesio 74,3%. Yra tėvų, kurie stengiasi nuraminti vaiką paimdami jį ant rankų (63,5%), kai kurie pasako, kad nebepirks žaislo (59,5%). Duomenys rodo, kad tėvai nelinkę naudoti psichologinio, ypatingai fizinio smurto prieš vaikus. Viena grubiausių jų

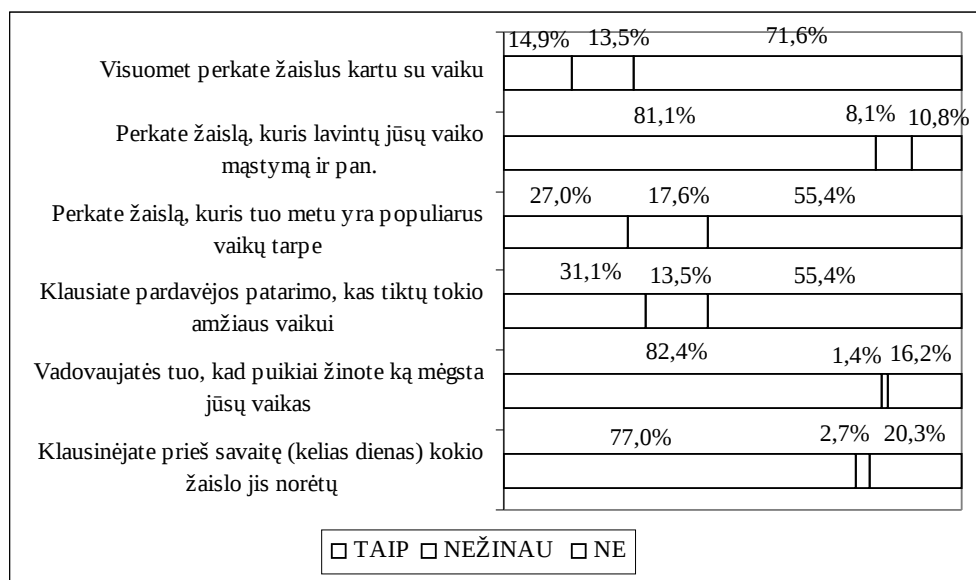
drausminimo priemonių - balso tono pakėlimas. Tyrimu aiškintasi, kokios priežastys verčia tėvus taip elgtis (žr. 23 pav.).

23 pav. Priežastys dėl kurių „pakeliamas“ balso tonas (%) (N= 80)

Dažniausiai tėvai (70,3%) balso toną pakelia, kai vaikas jų neklauso. Galima teigti, kad taip tėvai yra pripratę bendrauti su vaiku ir maloniu tonu paprašę, kad vaikas elgtųsi atitinkamai jo neįtikina. Tačiau 56,5% tėvų teigia, kad balso tono jie niekada nepakelia. 31,1% tėvų pakelia balso toną, kai vaikas ima iš lentynų žaislus ir apžiūrinėja savarankiškai. Galima daryti prielaidą, kad tėvai bijo, kad vaikai sulaužys, sudaužys žaislus. Analizuojant šį klausimą *išsilavinimo aspektu* nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp tėvų turinčių aukštąjį išsilavinimą ir neturinčių jo. Tėvai turintys aukštąjį išsilavinimą dažniau pakelia balso toną, kai vaikas jų neklauso ($p < 0,016$). Galima teigti, kad tik balso tono pakėlimas gali sudrausminti, nuraminti vaiką.

Ne visuomet vaikai dalyvauja žaislų pirkime. Dažnai tėvai patys savarankiškai perka vaikui žaislą dėl įvairių priežasčių. Todėl siekta išsiaiškinti, kaip tėvai išrenka žaislą vaikui, kokiais kriterijais vadovaujasi jį renkanti ir ar atsižvelgia į vaiko poreikius/norus žaislui (žr. 24 pav.).

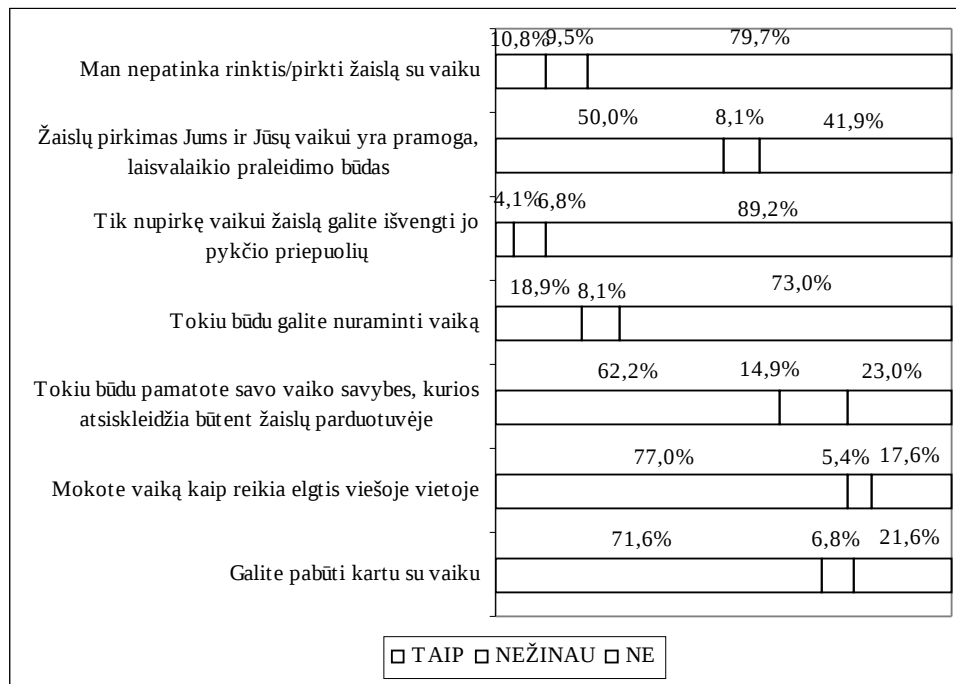
24 pav. Tėvų veiksmai renkant žaislą be vaiko dalyvavimo (%) (N= 80)

Tyrimo duomenys rodo, kad ne visuomet suaugusieji perka žaislą kartu su vaiku (71,6%). 82,4% pirkdami žaislą be vaiko vadovaujasi tuo, kad puikiai žino savo vaiko poreikius. Daugelis tėvų perka žaislą, kuris lavintų vaiko mąstymą ir pan. (81,1%). 77% klausinėja prieš savaitę vaiko, kokio žaislo jis norėtų. Kaip parodė duomenys, nors vaikas ir nevisada dalyvauja perkant žaislą, tačiau tėvai atsižvelgia į pagrindinius kriterijus, kurie reikalingi tam, kad žaislas vaikui patiktų. Kaip parodė šio klausimo analizavimas tėvų *išsilavinimo* aspektu, turintys aukštąjį išsilavinimą tėvai dažniau perka žaislą, kuris tuo metu populiarus vaikų tarpe ($p < 0,007$) ir dažniau perka žaislą, kuris lavintų vaiko mąstymą ($p < 0,024$). Tai įrodo, kad tėvai seka žaislų naujienas, nes jiems svarbu, kad vaikas turėtų populiarių žaislų vaikų tarpe ir, galbūt, iš jų neišsiskirtų. Be to, aukštąjį išsilavinimą turintys tėvai, tikėtina, yra susipažinę su vaiko psichologija, žaidimų ir žaislų įtaka jo vystymuisi, todėl dažniau ieško edukaciškai vertingų žaislų.

Nesivesdami vaiko į žaislų parduotuvę tėvai elgiasi savanaudiškai „atimdami“ galimybę pačiam vaikui dalyvauti žaislo pirkime ir mokytis būti savarankišku. Galima daryti prielaidą, kad nedaugelis tėvų kreipiasi pagalbos į žaislų pardavėjas tikėdamiesi, kad jos reikiamos informacijos nesuteiks arba reikiamos informacijos jie jau yra gavę iš kitų šaltinių.

Tyrimu taip pat siekta išsiaiškinti tam tikrus veiksnius, kurie lemia tai, jog suaugusieji žaislą renkasi/perka vis dėl to kartu su vaiku. Svarbu išsiaiškinti, kokios priežastys juos verčia vestis

vaikus į žaislų parduotuvę, net jei tai gali ir sukelti tam tikrų konfliktų, tarpusavio nesutarimų (žr. 25 pav.).

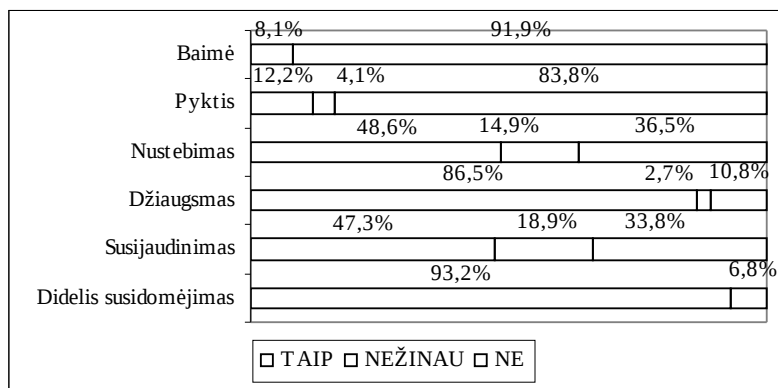

25 pav. **Priežastys, dėl kurių tėvai žaislo pirkimą vykdo kartu su vaiku (%) (N=80)**

Kaip svarbiausią iš pateiktų priežasčių, kodėl žaislo pirkimą vykdo kartu su vaiku, tėvai nurodė, kad taip moko savo vaiką tinkamo elgesio viešoje vietoje (77%). Analizuojant šį klausimą tėvų *amžiaus aspektu* nustatyta, kad jauni tėvai (18 – 35) pirkimą vykdo kartu su vaiku, nes tokiu būdu jie gali nuraminti vaiką ($p < 0,028$). Tačiau, galima teigti, kad jauni tėvai tai daro nežinodami kitokios išeities. 71,6% rinkdamiesi žaislą kartu su vaiku teigia, kad taip gali su juo kartu pabūti, smagiai praleisti laiką. Svarbu tai, kad pakankamai didelė dalis tėvų (62,2%) mano, kad būdami žaislų parduotuvėje su vaiku pamato tas vaikų savybes, kurios atsiskleidžia būtent čia. Tai kaip ir savita veiklos rūšis, padedanti vaikams socializuotis, mokytis būti savarankišku, dalyvauti procese, veikloje tiesiogiai susijusioje su juo.

Mokydami vaiką tinkamai elgtis viešoje vietoje (šiuo atveju žaislų parduotuvėje), tėvai rūpinasi, kad vaikas „pritaaptų“ mūsų visuomenėje ir kad mokytųsi elgesio normų, kurios yra būtinos. Bendraudami su vaiku tėvai ne tik užsitikrina pageidautiną jo elgesį, bet ir suteikia vaikui

teigiamų emocijų. Tyrime siekta išsiaiškinti, kokios visgi emocijos žaislų parduotuvėje vaiką aplanko dažniausiai (žr. 26 pav.).

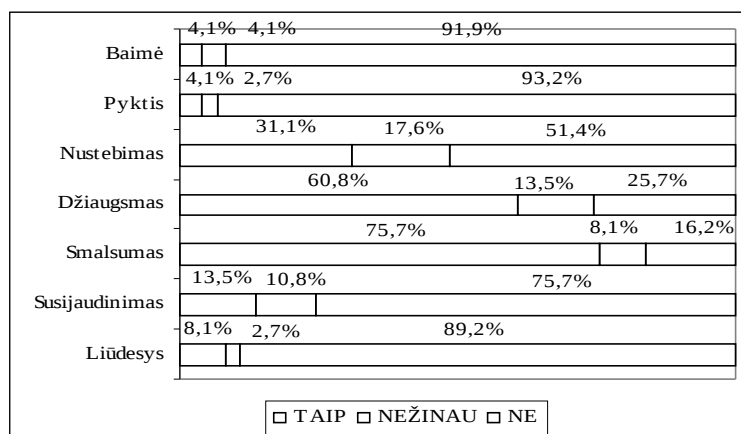

26 pav. Jausmai aplankantys vaiką žaislų parduotuvėje (%) (N= 80)

Didžioji dauguma apklaustųjų, teigia, kad dažniausiai vaiką žaislų parduotuvėje aplanko - didelis susijaudinimas (93,2%) ir džiaugsmas (86,5%). Galima teigti, kad žaislų parduotuvės yra ta vieta, kuri vaikui teikia džiugių emocijų. Tačiau vaiko jausmai keičiasi labai greitai, todėl džiaugsmą ir didelį susijaudinimą neretai pakeičia nustebimas (48,6%), susijaudinimas (47,3%). Po tokių jausmų kyla ir pyktis (12,2%). Tėvai turėtų žinoti, kad vaikas jausmus reiškia nuoširdžiai, nevalingai, o svarbiausia – daug audringiau nei suaugusieji. Tėvai turi reaguoti į vaiko emocijas ir mokyti vaiką jas valdyti. Jokiu būdu tėvai negali naudoti smurto ar kitokio elgesio, kuris veiktų vaiką netinkamai.

Žaislų parduotuvėje vaiko emocijoms įtakos turi ir suaugusiųjų nuotaika atėjus į žaislų parduotuvę. Todėl buvo išaiškintos tokios suaugusiųjų emocinės būsenos (žr. 27 pav.).

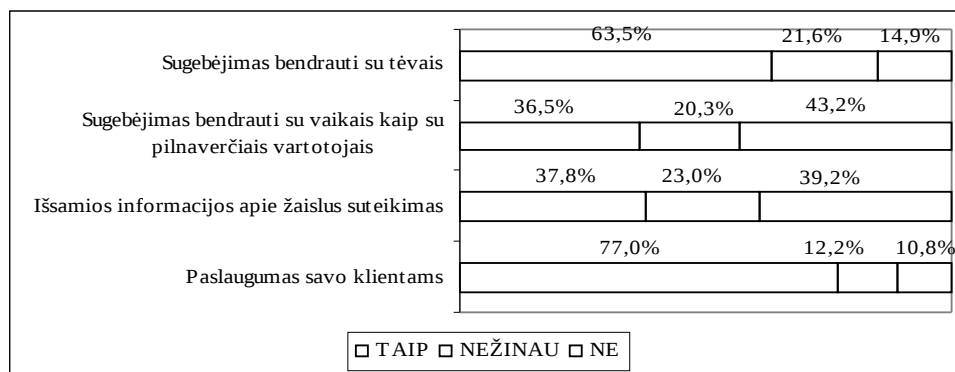

27 pav. Suaugusiųjų nuotaika atėjus į žaislų parduotuvę (%) (N=80)

Suaugusiųjų nuotaika žaislų parduotuvėje dažniausiai būna smalsi (75,7%), džiaugsminga (60,8%). Retai kada apima liūdesys (8,1%), pyktis (4,1%), baimė (4,1%). Galima teigti, kad suaugusiųjų nuotaika dažniausiai būna gera, ir tikriausiai, vaiko neigiamos emocijos jų nuotaikos nedaro įtakos. Nors žaislų pardavėjoms labai dažnai tenka pamatyti nesutarimus tarp suaugusiųjų ir vaiko, tikėtina, kad jie išlieka ramūs ir nuotaika nesikeičia. Analizuojant šį klausimą tėvų *amžiaus aspektu* nustatyta, kad jaunas žmones (18 – 35) smalsumas žaislų parduotuvėse lydi dažniau ($p < 0,023$). Galima teigti, kad būtent jų amžius įtakoja tokią jų būseną.

Žaislų parduotuvėje vyraujančioms emocijoms įtakos turi ir jos darbuotojų, t.y. žaislų pardavėjų atliekamos funkcijos. Jų kokybiškumas lemia suaugusiųjų ir vaiko situaciją. Todėl toliau siekta išsiaiškinti, kaip pardavėjos, tėvų manymu, atlieka savo funkcijas (žr. 28 pav.).

28 pav. Pardavėjų funkcijų įvertinimas (%) (N= 80)

Dauguma tėvų (77%) teigia, kad žaislų parduotuvės pardavėjos yra paslaugios ir sugeba bendrauti su tėvais (63,5%). Žinoma, kad paslaugi pardavėja gali tikėtis parduoti prekę ir pirmiausia ji siūloma tėvams, nes sugebėjimą bendrauti su vaikais kaip su pilnaverčiais vartotojais tėvai įvertino nepakankamai gerai (36,5%). Trečdalis tėvų negauna reikalingos informacijos iš jų.

Galima teigti, kad žaislų pardavėjos nėra tinkamai kvalifikuotos, o tikroju klientu vis dėl to laiko tėvus, ne vaiką. Be to, galima manyti, kad apskritai pardavėjoms bendravimo kokybė nėra pats svarbiausias sėkmingos prekybos garantas. O juk neretai laikomasi paprastos logikos – jei patiksi ir įtiksi vaikui, tai tėvai taip pat palankiai tave vertins. Svarbiausia tai, kad žaislų parduotuvės yra skirtos vaikams, todėl jie turėtų būti laikomi pagrindiniais klientais ir jiems turėtų būti skirtas atitinkamas bendravimas, bei atitinkamos sąlygos žaislų parduotuvėje.

Atliekant tyrimą buvo svarbu sužinoti ar tėvams užtenka informacijos, kurią jie gali gauti žaislų parduotuvėje. Svarbu sužinoti ką tėvai siūlytų žaislų parduotuvėms siekiant gerinti aplinką (žr. 29 pav.).

	21,6%	36,5%	41,9%
Žaislų parduotuvėje man viskas patinka			
Parduotuvėje turėtų būti įrengta speciali vieta, kur būtų galima susipažinti su informacija apie žaislus, bendravimą su vaiku, jo teises ir pan.	52,7%	21,6%	25,7%
Parduotuvėje reikalingi lankstinukai, kiti informaciniai leidiniai	56,8%	21,6%	21,6%
Pardavėjos turėtų turėti daugiau kompetencijų bei bendradarbiavimo įgūdžių bendravimui su vaikais	71,6%	17,6%	10,8%
Reikalingi papildomi darbuotojai, kurie galėtų bendrauti, žaisti su vaikais	39,2%	23,0%	37,8%
Parduotuvėse galėtų būti įrengtos specialios žaidimų vietos	75,7%	8,1%	16,2%

TAIP   NEŽINAU   NE

29 pav. **Požiūris į informacijos ir kitų galimų priemonių/paslaugų pateikimą žaislų parduotuvėje (%) (N= 80)**

Tyrimo duomenys rodo, kad mažiau nei ketvirtadaliui (21,6%) apklausoje dalyvavusių tėvų žaislų parduotuvėje viskas patinka. 36,5% nežino ar viskas patinka. Galima daryti prielaidą, kad jie neturi užsienio šalių patirties ir nežino, kokios sąlygos sudaromos tų šalių žaislų parduotuvėse. Tyrimo duomenys taip pat rodo, kad dauguma tėvų norėtų gauti daugiau informacijos ne tik žaislų klausimais. 75,7% pageidautų ir norėtų, kad parduotuvėse būtų įrengtos specialios žaidimų vietos, kad pardavėjos turėtų daugiau kompetencijų bei bendradarbiavimo įgūdžių bendravimui su vaikais (71,6%). Tėvai pageidautų ir lankstinukų, informacinių leidinių (56,8%), bei specialios vietos, kur būtų galima susipažinti su pateikta informacija (52,7%). Analizuojant šį klausimą tėvų *amžiaus aspektu* nustatyta, kad jauni tėvai (18 – 35) išreiškė didesnę poreikį lankstinukams ir kitiems informaciniams leidiniams, kurie galėtų būti pateikti žaislų parduotuvėse ($p < 0,029$).

Apibendrinant, tėvų požiūrio rezultatus, galima teigti, kad tėvai elgiasi su vaikais tinkamai. Kadangi nemaža dalis apklaustųjų yra įgyję pedagoginį išsilavinimą, tikėtina, kad jie žino kaip reikia elgtis su vaikais, kad nebūtų pažeidžiamos jų teisės. Dauguma tėvų, kaip jie teigia, stengiasi geranoriškai derinti vaiko poreikius ir galimybes būnant žaislų parduotuvėje. Tėvai juos išklauso, stengiasi bendrauti ir moko vaiką elgesio normų. Be to, jie ieško informacijos knygoje, internete, tačiau yra ir tokių, kurie nesidomi vaikų ugdymo klausimais papildomai, o bendrauja kaip išeina. Tėvų poreikis informacijai yra labai aiškus. Jį gali lemti tai, kad konkrečių situacijų metu jie vis tik kartais elgiasi ne taip, kaip reikėtų (pardavėjų apklausos duomenimis), o tai leidžia manyti, kad tėvams trūksta konkrečių elgesio pavyzdžių, praktinių patarimų.

Tėvai kaip ir žaislų pardavėjos išreiškė savo pastebėjimus ir pasiūlymus. Jie pabrėžė, kad visur akcentuojamos tik vaiko teisės, o apie pareigas kalbama mažai. Tačiau, kaip teigiama dokumentuose, reglamentuojančiuose vaiko teises ir pareigas, pirmiausia, tėvai ir turi auklėti vaiką, mokyti jį ne tik teisių, bet ir pareigų. Vaikas jau nuo mažumės turi būti mokomas pareigų, visų pirma šeimoje, o vėliau ir kitoje aplinkoje. Be to, tėvai pastebėjo, kad labai dažnai jų santykį su savo vaikais lemia aplinkiniai („kas ką pasakys“), todėl tokia įtampa neretai neleidžia pabūti tik su vaiku žaislų parduotuvėje. Tai parodo, kokį požiūrį yra susiformavę tėvai.

Siekiant pagerinti esamą situaciją, būtina, kad tėvai elgtųsi su vaikais kaip su pilnateisiais visuomenės nariais. Nors jie maži ir kai kurių sprendimų dar negali priimti dėl savo nebrandumo, tėvai visgi turi leisti vaikui bandyti tai padaryti. Tik bandydamas vaikas gali mokytis. Labai svarbu,

kad ir žaislų parduotuvėje tėvai sudarytų galimybes vaiko teisių sklaidai, leistų jam: išsakyti savo nuomonę, dalyvauti perkant žaislą, bendradarbiauti su suaugusiais ir jaustis svarbiu.

IŠVADOS

Teorinės literatūros analizė parodė, kad:

1. Vaikų teisės išsamiai apibrėžtos dokumentuose ir teisės aktuose, kuriuose jos yra užtikrinamos ir ginamos, tačiau teorinis jų teigimas ne visada užtikrina vaiko teisių gerbimą praktikoje.
2. Suaugusieji sunkiai įsisamonina, kad ypatingai ikimokyklinio amžiaus vaikai turi savo teises, todėl vaiko teisių įgyvendinimo srityje (bent jau ankstyvosios vaikystės laikotarpiu) vyrauja paternalistinis/stereotipinis požiūris į vaiko teises, gerovę, lūkesčius, poreikius ir kt. (Kairienė B., Žiemiene R., 2007, Nr. 6(2)). Suaugusiųjų primetamas požiūris, sunkina vaiko teisių sklaidą ir žaislų parduotuvėse.
3. Žaislų parduotuvėse žaislo pasirinkimas/pirkimas neretai yra lydimas stiprių emocinių išgyvenimų, todėl tikėtina, kad emociniais išgyvenimais patirtas bendravimas ilgam išlieka vaiko sąmonėje, o tai gali turėti didelės reikšmės ir vėlesniam vaiko elgesiui, gebėjimui valdyti savo emocijas, bendrauti su kitais žmonėmis ir naudotis savo teisėmis. Be to, suaugusieji nežinodami vaiko, kaip specifinio visuomenės nario psichofizinių, kultūros ypatumų, dažnai gali daug sunkiau suprasti vaiko poreikius ir jo elgesio modelius, todėl dažnai, tai gali turėti įtakos ir vaiko teisių sklaidai žaislų parduotuvėse.
4. Vaiko teisių konvencinių pažeidimų prevencinės galimybės žaislų parduotuvėse šiuo metu yra ribotos. Nėra inicijuojamos švietimo programos žaislų parduotuvės darbuotojams, kuriose būtų mokoma pozityvaus, tarpusavio pagarba paremto, bendravimo/bendradarbiavimo užtikrinant vaiko, kaip specifinio, bet kartu ir pagrindinio kliento, teises. Be to, mažas dėmesys skiriamas ir tėvų švietimui, vaiko auklėjimo bei jo teisių klausimais.

Empirinis tyrimas parodė, kad:

5. Žaislų parduotuvių pardavėjoms neteko pastebėti grubių vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimų. Tačiau, gana dažnai joms tenka pamatyti nesutarimų ir

konfliktinių situacijų tarp suaugusiųjų ir vaikų, kurių metu dažnai ribojamos kai kurios vaiko teisės: teisė turėti ir reikšti savo nuomonę, dalyvauti, sprendžiant su juo susijusius klausimus. Vaiko teisių įgyvendinimas žaislų parduotuvėse kartais ribojamas tam tikromis bausmėmis: vaikas kartais būna apšaukiamas, baramas, kartais jam ir grasinama. Grubiausia tėvų drausminimo priemonė žaislų parduotuvėse – balso tono pakėlimas.

6. Išanalizavus tėvų požiūrį į vaiko konvencines teises, išryškėjo, kad vaiko konvencinių teisių gerbimas ir jų įgyvendinimas žaislų parduotuvėse dažnai priklauso nuo tėvų amžiaus ir jų išsilavinimo.
7. Tiek parduotuvių savininkai tiek pardavėjos dar nesuvokia vaikų kaip išskirtinės klientų grupės ir kad suaugusiems taikomi bendravimo ir aptarnavimo šablonai nėra tinkami bendraujant su vaikais. Todėl nėra organizuojami kursai, kurių metu būtų kalbama apie vaiką, kaip pagrindinį klientą. Be to tėvai nurodė, kad atitinkamą jų santykį su vaiku lemia aplinkiniai, šiuo atveju ir žaislų parduotuvės pardavėjai.
8. Pardavėjos menkai žino apie vaiko konvencines teises ir tik maža dalis jų teigia, kad naudojasi jomis. Kaip ir tėvai, pardavėjos *labai svarbiomis* laiko šias vaiko teises: fizinę vaiko saugumą, teisingą suaugusiųjų elgesį vaiko atžvilgiu ir emocinį vaiko saugumą.
9. Žaislų parduotuvių dar negalime apibūdinti kaip aplinkos, kuri galėtų būti kaip savita veiklos rūšis, padedanti vaikams socializuotis ir mokytis tinkamo elgesio bei galimybės realizuoti savo teises. Vaikams retai suteikiama galimybė išsakyti savo nuomonę, išbandyti žaislus, jaustis saugiu ir pilnateisiu.
10. Tiek tėvai, tiek žaislų pardavėjos pageidautų, kad parduotuvėje būtų įrengtos specialios žaidimų aikštelės. Nors tėvai ir pageidautų daugiau informacijos iš pardavėjų (daugiau kompetencijų, įgūdžių bendraujant su vaikais), jos poreikį išreiškia tik kursams susijusiems su klientų aptarnavimu, o ne bendravimo, bendradarbiavimo gerinimo su vaikais. Informacijos apie vaiko teises jos norėtų gauti mažiausiai.

11. Tyrimo hipotezė pasitvirtino, nes vaiko teisių suvaržymas žaislų parduotuvėse formuoja neigiamą vaiko bendravimo su suaugusiais kultūrą ir pažeidžia vaiko interesus.

REKOMENDACIJOS

Tėvams:

1. Nesivadovauti stereotipiniu, paternalistiniu požiūriu, kuris orientuotas į savotišką vaiko socialinį neįgalumą (kad jis mažas ir nežino, kas jam naudinga ir ko gali norėti). Bendrauti su vaiku kaip su visaverčiu, savo teises turinčiu žmogumi.
2. Daugiau laiko praleisti su vaiku žaidžiant ir stebėti vaiko polinkius, siekti jį daugiau pažinti, mokyti vaiką ne tik teisių, bet ir pareigų, o savo praktinį pažinimą praturtinti skaitant specialią literatūrą.
3. Daugiau pasitikėti pardavėjomis, kurios, gal būt dar negali patarti bendravimo su vaikais klausimais, bet gali padėti renkantis žaislą jį įvertinant saugumo, gamintojo ir pan., techninio pobūdžio klausimais. Tokiu būdu didinti jų pasitikėjimą savo jėgomis ir skatinti tobulėti.

Žaislų parduotuvių pardavėjoms, savininkams:

1. Reikalauti darbdavių, kad būtų organizuojami kursai padėsiantys pagerinti bendravimą ne tik su suaugusiais, bet ir su specifine grupe – vaikais. Aktyviau pačioms domėtis šiais klausimais.
2. Parduotuvių savininkams rekomenduojama vaikus vertinti kaip pagrindinius klientus ir didesnę dėmesį skirti būtent jų aptarnavimo kokybei. Priimant darbuotojus kaip kriterijų įsivesti ir pasirengimą dirbti su vaikais, pritaikyti žaislų parduotuvę vaiko teisių sklaidos galimybei, remiantis užsienio šalių patirtimi.
3. Skirti lėšų lankstinukų, naujienlaiškių parengimui ir platinimui apie jų parduotuvėje parduodamus žaislus ją praturtinant pedagogų, psichologų konkrečiais patarimais kaip suaugusiems (tėvams, seneliams, pardavėjoms) elgtis tam tikrose situacijose, pateikiant patarimų tarpusavio sąveikai, pozityviam bendravimui nepažeidiant vaiko teisių.

Aukštųjų mokyklų specialistams, rengiantiems pedagoginio profilio programas ar perkvalifikavimo studijas:

1. Siūlyti specialias tėvų švietimo programas, orientuotas į suaugusių ir vaikų santykių derinant poreikius ir galimybes išsamesnį pažinimą, žaislų ir žaidimų su vaikais svarbos suvokimą, bei vaikų teisių sklaidą jį tiesiogiai liečiančiais klausimais.
2. Siūlyti specialias pardavėjų švietimo programas, orientuotas į vaikų, kaip specifinės vartotojų grupės ypatybių pažinimą, bendravimo su vaikais ir jais lydinčiais asmenimis ypatybių analizę, vaiko teisių užtikrinimą ir įgyvendinimą žaislų parduotuvėse ir t.t.

LITERATŪRA

1. Adaškevičienė E.(1999). Vaikų sveikatos ugdymas: pedagoginiu aspektu. Vilnius.
2. Aramavičiūtė V. (1978). Vaikas ir šeima. Kaunas. Šviesa.
3. Archard D. (1993). Children. Rights and childhood. London and New York.
4. Babachinaitė G. (1996). Vaikų teisės ir jų įgyvendinimo garantijos. Vilnius: Lietuvos teisininkų draugija, LR Seimo leidykla.
5. Baltijos aplinkos forumas (2005). Žaislai. Cheminės medžiagos mus supančioje aplinkoje – nuo supratimo prie veiksmų. [žiūrėta. 2012-01-17]. Prieiga per internetą: <http://www.bef.lt/chemines_medziagos/cheminis_kokteilis.php?&m=1153487711>.
6. Bitinas B. (2000). Ugdymo filosofija. Vilnius.
7. Blatman E. (2000). Vaikų žaidimai. Žaidimai ir žaislai: patarimai, kaip gyventi sveikam ir susirgus. Vilnius.
8. Bubelienė D., Sakalauskaitė T.(2007). Pedagogų požiūris į vaiko teises mokykloje. *Socialinis ugdymas: Vaiko ir šeimos teisių apsauga*, IV, p. 4 – 11.
9. Convention on the Rights of the Child [žiūrėta 2012 – 03 – 14]. Prieiga per internetą:<<http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>>.
10. Dodge D. T., Colker L. J., Heroman C. (2007). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Presvika.
11. Edenhammar K., Wahlund C. (1997). Be žaidimų nėra vystymosi. Vilnius.
12. ES žaislų saugos direktyva (2011). [žiūrėta 2012 – 01 – 10]. Prieiga per internetą: <<http://www.zaisuva.lt/lt/aisl-sauga.html>>.
13. Filipčiuk H. (1991). Pažink savo vaiką. Kaunas.
14. Friel J. C., Friel L. D. (2000). Septynios didžiausios tėvų klaidos. Vilnius.
15. Gauthier L. (2001). Trečiojo tūkstantmečio vaikai. Vilnius, Presvika.
16. Ginevičienė N. (2004). Vaiko vidinių savybių įtaka žaidybinių gebėjimų plėtrai: savimonės ir saviugdos aspektas. Pasaulis vaikui: ugdymo realijos ir perspektyvos. Tarptautinė mokslo konferencija. Vilnius.
17. Grinevičienė N. (1999). Mažylių žaidimai. Kaunas.
18. Grinevičienė N. (2007). Vaikų žaidybinių gebėjimų ugdymas. Klaipėda.

19. Gučas A. (1990). Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas.
20. Gučas A. (1994). Vaikų darželio pedagogika. Kaunas.
21. Herm S. (2004). Sunkūs vaikai. Praktiniai patarimai auklėtojoms ir vaikams. Leidykla Alma littera.
22. Hodgkin R., Newell P. (2002). Juntinių Tautų Vaiko teisių konvencijos Įgyvendinimo vadovas. Juntinių Tautų vaikų fondas, UNICEF.
23. Juodaitytė A. (2003). Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vilnius.
24. Kairienė B., Žiemienė R. (2007). Vaiko teisių įgyvendinimo ypatumai šeimoje. *Socialinis darbas*, Nr. 6(2), p. 50 – 56.
25. Karmaza E. (2010). Vaikas nuolat reikalauja žaislų. Ką daryti? [žiūrėta 2011-01-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.augink.lt/index.php?page=vaikas-nuolat-reikalauja-zaislu-ka-daryti>>.
26. Kerulienė I. (2008). Vaiko teisės: tėvų požiūris į jas ir elgesys su vaiku. *Pedagogika*, Nr. 92, p. 116 – 123.
27. Kokšta V. (2010). Vaikų psichologija – kaip rasti su jais bendrą kalbą? [žiūrėta 2011-10-06]. Prieiga per internetą: <http://www.mususeima.lt/lt/straipsniai/auginame_vaikus/auklejame_vaikus/vaiku_psichologija_kaip_rasti_su_jais_bendra_kalba/>.
28. Kubik V. (1997). Today's Toys: Child's Play or Something Else? The good news. [žiūrėta 2010-04-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.gnmagazine.org/issues/gn13/todaystoy.htm>>.
29. Lamontagne Y. (1999). Būti tėvais pamišusiame pasaulyje. Vilnius.
30. Landsbergienės A. (2010). Vaiko lepinimas. [žiūrėta. 2012-01-19]. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/blogas/austejalandsbergiene/2010/01/09/xxia-klausimas-myliu-ar-lepinu/#more-488>>.
31. Lietuvos higienos norma. (1999).
32. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (2011). [žiūrėta 2012 – 01 – 27]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400334&p_query=&p_tr2=2>.

33. Lietuvos Respublikos Konstitucija. (1992). [žiūrėta 2011 – 12 – 03]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>>.
34. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. [žiūrėta 2012 – 05 – 12]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/pls/inter/vaikai>>.
35. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996).[žiūrėta 2012 -01-20]. Prieiga per internetą: <http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Liet_teis_aktai/LR_vaiko%20teisiu_apsaugos_pagrinduistatymas.htm>.
36. Martinkutė A. (2008). Šiuolaikinių vaikų elgesio ir emociniai sunkumai. Vilnius.
37. Maslow A. H. (2006). Motyvacija ir asmenybė. Vilnius.
38. Navaitis G. (1998). Psichologinė parama vaikams. Vilnius.
39. Nekrasova Z., Nekrasova N. (2008). Liaukitės vaikus auklėti – padėkite jiems augti. Kaunas.
40. Nitsch C., Schelling C. (1999). Kaip nustatyti vaikams leistinio elgesio ribas. Vilnius.
41. Norvilė N. (2009). Edukaciniai žaislai mūsų mažiesiems. [žiūrėta 2012-12-17]. Prieiga per internetą: <<http://mama.balsas.lt/show-article/3131/Edukaciniai-zaislai-musu-maziesiems>>.
42. Parents‘ and children‘ s rights [žiūrėta 2012 – 03 – 14]. Prieiga per internetą:<<http://www.direct.gov.uk/en/parents/parentsrights/index.htm>>.
43. Perecas M., Minzel B., Vimeris H. (1990). Ką turėtų žinoti tėvai. Vilnius.
44. Pikūnas J., Palujanskienė A. (2001). Asmenybės vystymasis kelias į savęs atradimą. Kaunas.
45. Pileckaitė – Markovienė M., Nasvytienė D., Bumblytė D. (2004). Vystymosi psichologija: vaikystė. Vilnius.
46. Ruzgienė A., Andriekienė R. (2001). Ankstyvosios vaikystės pedagogika: studijų knyga. Klaipėdos universiteto leidykla.
47. Sagatys G. (2006). Vaiko teisė į šeimos ryšius. Vilnius.
48. Sakalauskas G. (2000). Vaiko teisių apsauga Lietuvoje. Vilnius.
49. Socialinis darbas ir vaiko teisės. (2008). Kaunas. VDU leidykla.
50. *Tarptautinis žodžių žodynas* (2005). Vilnius.
51. Ušėckienė L. (2003). XX a. pedagogikos kryptys ir švietimo sistemos. Šiaulių universiteto leidykla.

52. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija (2003). [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą:
<http://www.istatymas.lt/istatymai/vaiko_geroves_valstybes_politikos_koncepcija.htm>.
53. Vaiko teisių konvencija (2000). Vilnius.
54. Vaitkevičius J. (1995). Socialinės pedagogikos pagrindai. Egalda.
55. Valstybinė ne maisto produktų inspekcija [žiūrėta 2012 – 01 – 27]. Prieiga per internetą: <
<http://www.inspekcija.lt/>>.
56. Why Do Children Have Rights [žiūrėta 2012 – 03 – 14]. Prieiga per internetą:<
<http://www.childrensrightscentre.co.za/pages/20682>>.
57. Winnicott D. W. (2000). Vaikas, šeima ir išorinis pasaulis. Vilnius.
58. Žukauskienė R. (2002). Raidos psichologija. Vilnius.
59. Žvirdauskas D. (2010). Į vaiką orientuotas ugdymas ir praktika [žiūrėta 2012 – 04 – 27].
Prieiga per internetą:<<http://www.upc.smm.lt/projektai/pletra/Konferencija/I%20darbo%20grupe/1gr.1.%20Dainius%20Zvirdauskas.pdf>>.

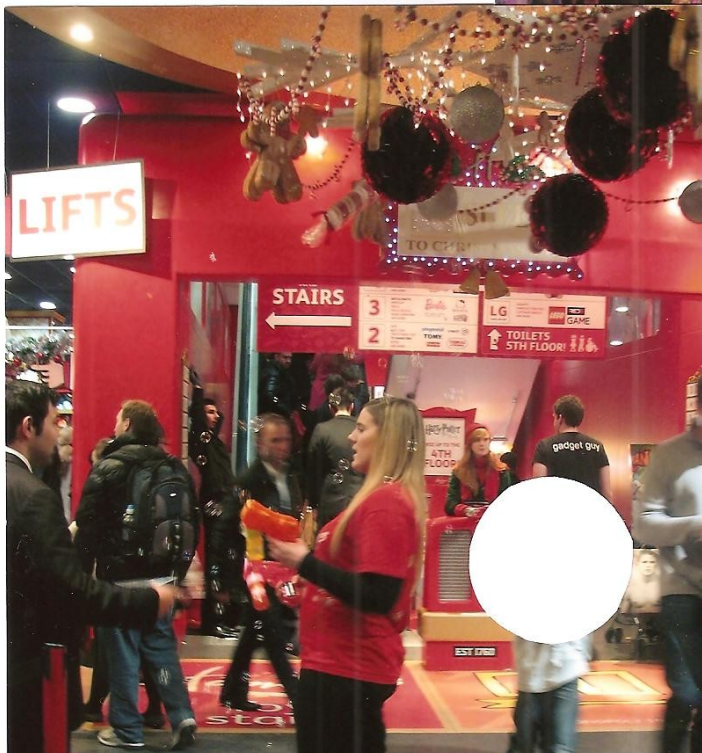
PRIEDAI

1 PRIEDAS

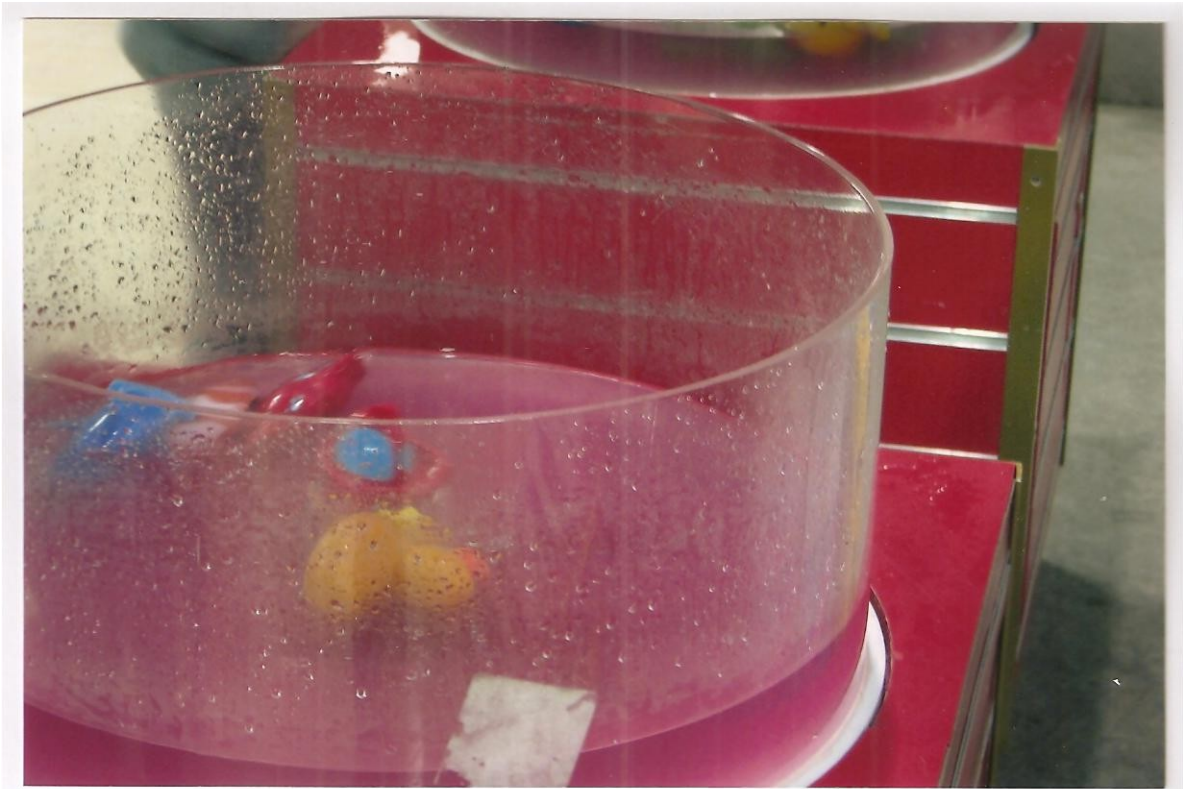

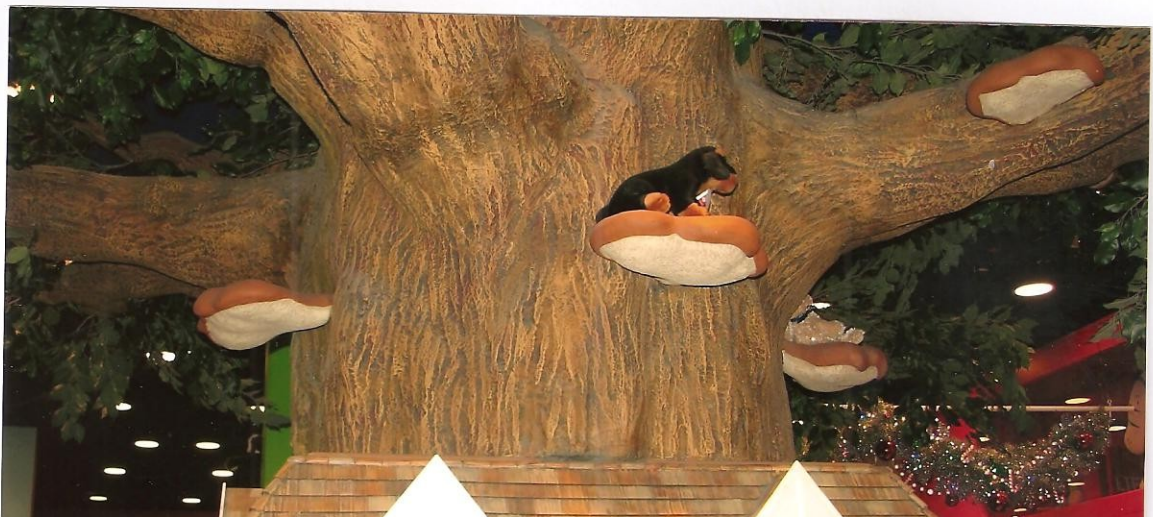

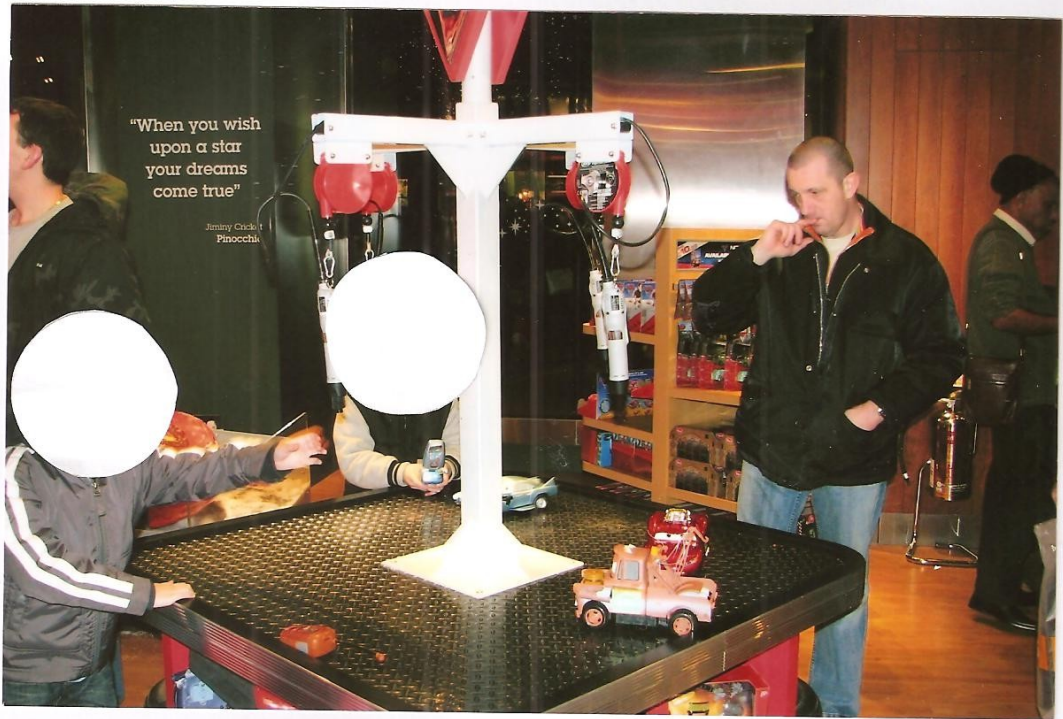

GERBIAMI ŽAISLŲ PARDUOTUVĖS PARDAVĖJAI,

Šiandieninėje visuomenėje vaikai įgavo daug teisių, tačiau dažnai pamirštama su jais elgtis kaip su savo teises turinčiais piliečiais, vartotojais. Bakalauro darbe nagrinėjant vaikų ir suaugusiųjų bendravimo ypatumus žaislų parduotuvėje buvo pastebėta nedidelių vaikų ir suaugusiųjų susierzinimo faktų, kurie neišvengiamai įtakoja ir vaikų teisių pažeidimus. Todėl šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti kokia vaiko teisių situacija šiandien yra JŪSŲ žaislų parduotuvėje, kaip vyksta vaikų ir suaugusiųjų bendravimas, bendradarbiavimas užtikrinant vaiko teises.

Tikimės, kad tyrimo rezultatai padės išsiaiškinti vaiko teisių situaciją žaislų parduotuvėje bei numatyti prevencines galimybes.

Garantuojame atsakymų konfidencialumą. Prašome pažymėti Jūsų nuomonę labiausiai atitinkantį atsakymo variantą (pažymėkite x) arba įrašyti savo atsakymą¹.

Nuoširdžiai dėkoju už bendradarbiavimą.

INFORMACIJA APIE JUS**Jūs dirbate?**

- didmiestis (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys);
- miestas;
- miestelis;
- gyvenvietė.

Parduotuvė, kurioje Jūs dirbate įsikūrusi:

- dideliame prekybos centre;
- kaip atskira parduotuvė mieste, miesto centre;
- kita (įrašykite).....

Jūsų lytis:

- moteris
- vyras

Jūsų amžius (įrašykite):

.....

Jūsų išsilavinimas:

- Pradinis (4 klasės)
- Pagrindinis (10 klasių)
- Vidurinis (11/12 klasių)
- Profesinis/spec. vidurinis
- Aukštesnysis ne universitetinis (technikumas, kolegija)

¹ Tyrimą atlieka Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Vaiko teisių apsaugos vadybos studijų magistrntė Roberta Jankauskaitė

– Aukštasis universitetinis

Kokia Jūsų specialybė? (įrašykite)

.....

Kiek laiko dirbate vaikų žaislų parduotuvėje?

- 1, 2 metus
- 3, 4 metus
- 5 ir daugiau

Ar žinote kas yra Vaiko teisių konvencija?

- Taip
- Ne
- Esu tik girdėjusi (-ęs)

Jei atsakėte taip, ar savo darbe vadovaujate (stengiatės vadovautis) šios Konvencijos skelbiamomis idėjomis?

- Taip
- Ne
- Kartais

Pagal svarbumą Jums, įvertinkite kiekvieną iš žemiau nurodytų vaiko teisių:

TEIGINIAI	Labai svarbu	Svarbu	Gana svarbu	Nesvarbu	Visai nesvarbu
Teisingas suaugusiųjų elgesys vaiko atžvilgiu	☐	☐	☐	☐	☐
Pagarba vaiko nuomonei	☐	☐	☐	☐	☐
Fizinis saugumas	☐	☐	☐	☐	☐
Emocinis (jausmų) saugumas	☐	☐	☐	☐	☐
Teisė į laisvalaikį, poilsį ir žaidimus	☐	☐	☐	☐	☐
Teisė gauti atitinkamą informaciją	☐	☐	☐	☐	☐

Ar jūsų parduotuvėje galima gauti informacijos apie žaislams keliamus saugumo reikalavimus, žaislų atitikimą vaiko amžiaus tarpsniams ir pan.?

- Taip, šią informaciją suteikiame mes;
- Taip, ši informacija pateikta lankstinukuose, kuriuos galima rasti žaislų parduotuvėje;
- Taip, ši informacija pateikiama ant žaislo pakuotės;
- Ne, tokios informacijos mes neteikiame.

INFORMACIJA APIE PARDUOTUVĖS APLINKĄ IR ŽAISLUS

1. Kaip įvertintumėte savo žaislų parduotuvės aplinkos saugumą vaikams?

- pakankamai saugi,
  - iš dalies pakankamai,
  - nepakankamai saugi,
  - neturiu nuomonės,
  - kita
- (įrašykite).....

2. Jūsų parduotuvėje pirkdami/rinkdami žaislą suaugusieji ir vaikai:

TEIGINIAI	VISADA	RETAI	KARTAIS	DAŽNAI
Gali būti visiškai ramūs dėl žaislų saugumo	☐	☐	☐	☐
Gali išbandyti žaislus	☐	☐	☐	☐
Gali savarankiškai imti ir apžiūrinėti žaislus iš lentynų	☐	☐	☐	☐
Gauti visą, juos dominančią informaciją	☐	☐	☐	☐

VEIKSNIAI TURINTYS ĮTAKOS VAIKO TEISIŲ PAŽEIDIMAMS ŽAISLŲ PARDUOTUVĖJE

3. Kas dažniausiai lydi vaiką į žaislų parduotuvę?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Mama	☐	☐	☐
Tėtis	☐	☐	☐
Brolis	☐	☐	☐
Sesuo	☐	☐	☐
Močiutė	☐	☐	☐
Senelis	☐	☐	☐
Kitas asmuo (įrašykite)			

4. Ar esate pastebėjusi (-ęs) suaugusiųjų ir vaikų barnių (vaikų isterijos priepuolių)?

- Taip
- Nežinau
- Ne

5. Kas dažniausiai domina suaugusiuosius žaislų parduotuvėje? (kokius klausimus dažniausiai Jums užduoda?) (Įrašykite):

1.
2.
3.

6. Kaip elgiasi suaugusieji su vaikais, pirkdami/rinkdami žaislą?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Leidžia vaikui žaislą išsirinkti savarankiškai	☐	☐	☐
Paprašo Jūsų pagalbos	☐	☐	☐
Ilgai kalbasi su vaiku, svarsto ar pirkti šį žaislą	☐	☐	☐
Perka pirmą vaikui patikusį žaislą	☐	☐	☐
Perka žaislą atsižvelgdami į savo vaiko amžiaus ypatumus	☐	☐	☐
Ateina į parduotuvę keletą kartų, kol išsirenka žaislą	☐	☐	☐
Patys suaugusieji išrenka žaislą	☐	☐	☐
Perka pigiausią žaislą	☐	☐	☐
Perka brangiausią žaislą	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

7. Kokia būna suaugusiųjų nuotaika atėjus į žaislų parduotuvę?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
-----------	------	---------	----

Pakili	☐	☐	☐
Irzli, susierzinusi	☐	☐	☐
Abejinga	☐	☐	☐
Linksma	☐	☐	☐
Nuotaikinga	☐	☐	☐
Liūdna	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

8. Jūsų nuomone, kada vaikai nebesiklauso ką jiems sako suaugusieji ir pradeda reikšti niegiamas emocijas?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Kai tėvai neperka patinkančio žaislo	☐	☐	☐
Nuperka ne tą žaislą, kurio norėjo	☐	☐	☐
Neleidžia jam rinktis savarankiškai	☐	☐	☐
Neleidžia apžiūrėti/išbandyti žaislą	☐	☐	☐
Kai tėvai nesiklauso ir nežiūri ką jiems rodo/sako vaikai	☐	☐	☐
Neleidžia ilgiau vaikui pabūti žaislą parduotuvėje	☐	☐	☐
Neatsako į vaikui rūpimus klausimus	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

9. Suaugusieji staigiai reaguoja ir pildo vaiko norus (nuperka žaislą), nes:

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Vaikas elgiasi ne kultūringai ir garsiai reikalauja, kad tėvai pirktų jam žaislą	☐	☐	☐
Vaikas tiesiog prašo naujo žaislo	☐	☐	☐
Tėvai bijo aplinkinių reakcijos, bijo pasirodyti šykštūs savo vaikams	☐	☐	☐
Tėvams gaila verkiančio vaiko	☐	☐	☐
Jie galvoja, kad taip parodo savo meilę vaikui	☐	☐	☐
Taip siekia kompensuoti dėmesio stoką	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

10. Suaugusieji naudoja „pakeltą“ balso toną, kai:

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Vaikas jų neklauso	☐	☐	☐
Vaikas ima iš lentynų žaislus ir savarankiškai juos apžiūrinėja	☐	☐	☐
Prašo, kad nupirktų kokį nors žaislą	☐	☐	☐
Kai suaugusieji skuba, neturi laiko apžiūrinėti visus vaikui patinkančius žaislus	☐	☐	☐
Nesu mačiusi tokio tėvų elgesio	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

11. Kaip elgiasi suaugusieji, kai vaikas žaislų parduotuvėje elgiasi netinkamai?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Nekreipia į jį dėmesio, laukia kol jo pyktis praeis savaime	☐	☐	☐
Pasako vaikui, kad taip elgtis negalima ir negražu, sudrausmina balsu	☐	☐	☐
Apšaukia vaiką	☐	☐	☐
Išsiveda vaiką iš parduotuvės	☐	☐	☐
Paima vaiką už rankos ir pasako, kad taip elgtis negalima	☐	☐	☐
Apkabina vaiką	☐	☐	☐
Sudrausmina balsu	☐	☐	☐
Tempia už rankos	☐	☐	☐
Grasina vaikui, kad pardavėja išvarys juos iš parduotuvės	☐	☐	☐
Užtrenkia vaikui per užpakalį	☐	☐	☐
Kita(įrašykite)			

12. Jei matote, kad tėvai sunkiai susikalba su vaiku, pykstasi, Jūs:

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Skubate į pagalbą, nes nuo to kiek parduosite priklauso Jūsų algos dydis	☐	☐	☐
Pasiteiraujate ar reikia pagalbos	☐	☐	☐
Padedate, nes Jums malonu	☐	☐	☐
Padedate, nes tai Jūsų kaip pardavėjos pareiga	☐	☐	☐
Nesikišate į pokalbį	☐	☐	☐
Apsimetate, kad nieko nematote	☐	☐	☐
Paprašote jų išeiti iš parduotuvės, nes jie trukdo kitiems klientams („atbaido“ juos)	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

13. Kaip elgiatės Jūs, kai vaikas žaislų parduotuvėje elgiasi netinkamai?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Nekreipiate dėmesio	☐	☐	☐
Pasakote vaikui, kad taip elgtis negalima ir negražu, sudrausminate vaiką balsu	☐	☐	☐
Paprašote tėvų, kad jie nuramintų vaiką	☐	☐	☐
Paimate vaiką už rankos ir pasakote, kad taip elgtis negalima	☐	☐	☐
Stengiatės nuraminti vaiką	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

ŽAISLŲ PARDUOTUVĖS DARBUOTOJŲ ŠVIETIMAS/KVALIFIKACIJOS KĖLIMAS

14. Ar dalyvaujate specialiuose mokymuose, kursuose, seminaruose, organizuojamose jūsų darbovietės, vadovų?

- Taip, teko dalyvauti vieną kartą
- Taip, teko dalyvauti daugiau nei vieną kartą
- Ne, neteko dalyvauti.

15. Kur ieškote informacijos reikalingos dirbant žaislų parduotuvėje? (žaislų saugumo klausimai, vaiko psichologija ir pan.):

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Spaudoje	☐	☐	☐
Internetė	☐	☐	☐
Darbo vietoje	☐	☐	☐
Darbovietės organizuojamų kursų metu	☐	☐	☐
Skaitydama (-as) literatūrą savarankiškai	☐	☐	☐
Naudojuosi tik savo darbo praktika	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

16. Kaip manote, kokios pagalbos Jums, kaip vaikų žaislų pardavėjai (-ui) reikėtų, kad būtų gerinama situacija tarp tėvų, vaikų ir Jūsų bendravimo žaislų parduotuvėje, kad vaikas jaustųsi pilnateisis vartotojas?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Darbuotojams reikalingi kursai, padėsiantys spręsti parduotuvėje kilusius konfliktus	☐	☐	☐
Parduotuvėje reikalingi iškabinti plakatai, lankstinukai ar kitos informacijos priemonės aiškinančios kaip gerinti bendravimą	☐	☐	☐
Reikalingas papildomas darbuotojas, kuris atliktų psichologo vaidmenį, kai tėvai nesutaria su vaikais	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

17. Apie ką Jūs labiausiai norėtumėte būti nuolat informuojami (įvertinkite teiginius nuo 1 iki 6) : 1 – labai svarbi informacija, 2 – ne taip svarbu, ... 6 – mažiausiai svarbi informacija):

Informacija apie:	Svarbumas nuo 1 iki 6
Bendravimą su vaikais	
Bendravimą su suaugusiais	
Konfliktinių situacijų sprendimą	
Žaislams keliamų saugumo reikalavimų klausimai	
Vaiko teises	
Klientų aptarnavimą	
Kita (įrašykite)	

18. Kaip Jūs manote:

TEIGINIAI	Taip, pakankamai	Taip, bet ne pakankamai	Sunku pasakyti	Ne
Ar Jums reikalinga informacija apie vaikų teises?	☐	☐	☐	☐
Ar vaiko teisių išmanymas padėtų Jums geriau bendrauti su vaikais ir suaugusiais?	☐	☐	☐	☐
Ar Jums būtų reikalingos vaikų teisių apsaugos specialisto rekomendacijos vaikų teisių klausimais?	☐	☐	☐	☐
Ar svarbu, kad vaikui būtų suteikiama daugiau savarankiškumo žaislų parduotuvėje?	☐	☐	☐	☐
Ar būtų naudinga įkurti žaidimo aikšteles žaislų parduotuvėje, kur vaikai galėtų išbandyti žaislus?	☐	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)				

NUOŠIRDŽIAI DĖKOJU UŽ JŪSŲ ATSAKYMUS.

Jeigu turite kokių nors pastebėjimų ar Jums rūpimų klausimų, kurie nebuvo pateikti klausimyne, prašyčiau juos išdėstyti čia.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3 PRIEDAS

GERBIAMI TĖVELIAI,

Šiandieninėje visuomenėje vaikai įgavo daug teisių, tačiau dažnai pamirštama su jais elgtis kaip su savo teises turinčiais piliečiais, vartotojais. Bakalauro darbe nagrinėjant vaikų ir suaugusiųjų bendravimo ypatumus žaislų parduotuvėje buvo pastebėta nedidelių vaikų ir suaugusiųjų susierzinimo faktų, kurie neišvengiamai įtakoja ir vaikų teisių pažeidimus. Žaislų parduotuvė yra ta vieta kur vaikai gali pradėti neklausti, nes yra sujaudinti daugybės teigiamų įspūdžių ir negali nusiraminti. Be to, jei tai pirmą kartą lankoma vieta, jie, aišku, norės išbandyti ribas ir gal net pasirodyti prieš kitus vaikus. Šios ir kitos priežastys gali įtakoti atitinkamą Jūsų reakciją ir elgesį. Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti kokia vaiko teisių situacija šiandien yra žaislų parduotuvėje, kaip vyksta vaiko ir Jūsų bendravimas, bendradarbiavimas stengiantis užtikrinti vaiko teises.

Tikimės, kad tyrimo rezultatai padės išsiaiškinti vaiko teisių situaciją žaislų parduotuvėje bei numatyti prevencines galimybes.

Garantuojame atsakymų konfidencialumą. Prašome pažymėti Jūsų nuomonę labiausiai atitinkantį atsakymo variantą (pažymėkite x) arba įrašyti savo atsakymą².

Dėkoju už atvirus Jūsų atsakymus.

INFORMACIJA APIE JUS

Jūsų lytis:

– moteris   – vyras

Jūsų amžius (įrašykite):

.....

Jūsų vaiko amžius:

– 1 – 3 m.
 – 3 – 5 m.
 – 5 – 7 m.

Jūsų išsilavinimas:

– Pradinis (4 klasės);
 – Pagrindinis (10 klasių);
 – Vidurinis (11/12 klasių);
(įrašykite).....
 – Profesinis/spec. vidurinis;
 – Aukštesnysis ne universitetinis (technikumas, kolegija);
 – Aukštasis universitetinis.

Jūsų socialinis statusas:

– dirbantis;
 – bedarbis;
 – kita

Kokia Jūsų specialybė? (įrašykite)

---

² Tyrimą atlieka Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Vaiko teisių apsaugos vadybos studijų magistrantė Roberta Jančauskaitė

.....

**INFORMACIJA APIE SUAUGUSIŲJŲ POŽIŪRĮ Į VAIKO TEISES IR JŲ ELGESĮ SU
VAIKAIS ŽAISLŲ PARDUOTUVĖJE**

1. Pagal svarbumą Jums, įvertinkite kiekvieną iš žemiau nurodytų vaiko teisių:

TEIGINIAI	Labai svarbu	Svarbu	Gana svarbu	Nesvarbu	Visai nesvarbu
Teisingas (vaiko poreikius ir interesus užtikrinantis) suaugusiųjų elgesys vaiko atžvilgiu	☐	☐	☐	☐	☐
Pagarba vaiko nuomonei	☐	☐	☐	☐	☐
Fizinis saugumas (saugi aplinka, apsauga nuo bet kokio smurto)	☐	☐	☐	☐	☐
Emocinis (jausmų, vaiko kaip asmenybės priėmimas) saugumas	☐	☐	☐	☐	☐
Teisė į laisvalaikį, poilsį ir žaidimus	☐	☐	☐	☐	☐
Teisė gauti atitinkamą informaciją apie vaiką	☐	☐	☐	☐	☐
Vaiko dalyvavimas sprendžiant klausimus susijusius su vaiku, jo nuomonės išklausymas ir pan.	☐	☐	☐	☐	☐

2. Iš kur žinote kaip reikia bendrauti su savo vaiku, kad nebūtų pažeidžiamos jo teisės:

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Apie tai daug skaičiau spaudoje (informaciniuose leidiniuose)	☐	☐	☐
Apie tai skaičiau internete	☐	☐	☐
Skaitau daug knygų šia tema	☐	☐	☐
Bendrauju su vaiku taip, kaip su manimi bendravo tėvai	☐	☐	☐
Specialiai nesidomiu šiuo klausimu, bedrauju kaip išeina	☐	☐	☐
Esu susipažinusi su Vaiko teisių konvencija, todėl stengiuosi vadovautis jos skelbiamomis teisėmis	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

3. Ruošdamiesi su vaiku keliauti į žaislų parduotuvę, Jūs:

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Kalbate su vaiku kaip reikia elgtis viešoje vietoje (žaislų parduotuvėje)	☐	☐	☐
Visada susitariate kiek ir koki (-ius) žaislą(-us) pirksite	☐	☐	☐
Specialiai nekalbate su vaiku apie jo elgesį ir žaislus	☐	☐	☐
Visuomet susitariate už kokią sumą pirksite žaislą	☐	☐	☐
Susitariate kokių žaislų nepirksite	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

4. Pirkdami/rinkdamiesi žaislą kartu su vaiku, Jūs:

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Leidžiate vaikui pačiam savarankiškai išsirinkti	☐	☐	☐
Paprašote pardavėjų pagalbos	☐	☐	☐
Ilgai kalbate su vaiku apie žaislo privalumus ir trūkumus	☐	☐	☐
Perkate pirmą vaikui patikusį žaislą	☐	☐	☐
Perkate žaislą atsižvelgdami į kainą	☐	☐	☐
Perkate žaislą atsižvelgdami į savo vaiko amžiaus ypatumus	☐	☐	☐
Ateinate į parduotuvę keletą kartų per savaitę (mėnesį),	☐	☐	☐

kad išrinktumėte tinkamą žaislą			
Patys savarankiškai išrenkate vaikui žaislą	☐	☐	☐
Perkate žaislą vienas (-a) be vaiko	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

5. Kokių tikslų perkate vaikui žaislą (- us)?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Perku tik jei yra proga (gimtadienis, Kalėdos ir pan.)	☐	☐	☐
Perku, kad nudžiuginti, pralinksminti vaiką	☐	☐	☐
Taip parodau savo meilę vaikui	☐	☐	☐
Pirkdamas vaikui žaislus skatinu jo ugdymąsi	☐	☐	☐
Perku žaislus už gerą vaiko elgesį	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

6. Pirkdami žaislą vaikui pirmiausia atsižvelgiate (sunumeruokite pagal svarbumą: 1 – labai svarbu, 2 – ne taip svarbu, ... 5 – mažiausiai svarbu):

TEIGINIAI	VERTINIMAS BALAIS
Ar žaislas yra saugus?	
Ar žaislas patiks vaikui?	
Kokiam amžiui skirtas žaislas?	
Kokios yra žaislo ugdomosios savybės?	
Kokia yra žaislo kaina?	
Kas žaislo gamintojas (kokia firma)?	
Iš kokios medžiagos pagamintas žaislas?	
Ar žaislas yra kokybiškas?	
Ar žaislas turi daugiau nei vieną funkciją?	

7. Eidami į parduotuvę su vaiku nusprendžiate, kad pirksite vieną žaislą, tačiau pamatę gausybę žaislų vaikas užsimano dar vieno, Jūs:

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Laikotės savo pirminės nuomonės ir nuperkate vieną žaislą	☐	☐	☐
Nuperkate abu žaislus	☐	☐	☐
Abipusiai susitariate su vaiku, kad pirksite tik vieną žaislą	☐	☐	☐
Pats vienas nusprendžiate ir nekreipiate dėmesio į vaiko užgaidas	☐	☐	☐
Ilgai diskutuojate su vaiku kodėl jam reikalingi du žaislai	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

8. Einate su vaiku pro žaislų parduotuvę. Vaikas prašo jūsų užėti į ją, Jūs:

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Pasakote vaikui, kad einate tik pažiūrėti, bet žaislų nepirksite	☐	☐	☐
Pasakote vaikui, kad jei gerai elgsis galės išsirinkti žaislą	☐	☐	☐
Neinate į žaislų parduotuvę	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

9. Jei žaislas, jūsų nuomone, netinka vaikui, kaip dažniausiai atkalbate vaiką nepirkti žaislo?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Pasakote, kad neturite pinigų	☐	☐	☐
Pasakote, kad vaikas nenusipelnė žaislo, nes blogai elgėsi	☐	☐	☐
Aiškinate vaikui, kad šitas žaislas jam nereikalingas	☐	☐	☐
Pasakote, kad nupirksite kitą dieną	☐	☐	☐
Nuperkate žaislą, nes žinote, kad atkalbėti vaiko nepavyks	☐	☐	☐
Nuperkate, nes nerimaujate, kad vaikas pradės verkti ir garsiai reikalauti žaislo	☐	☐	☐
Aiškinate, kad žaislas yra netinkamas ir kad vaikas pasiieškotų kito patinkančio žaislo	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

10. Kai, esant žaislų parduotuvėje, vaikas Jūsų nesiklauso/neklauso, elgiasi netinkamai (pyksta, ima žaislus iš lentynų neatsiklausęs, isterikuoja ir pan), Jūs:

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Pasakote, kad nebepirksite žaislo	☐	☐	☐
Greitai nuperkate žaislą ir skubate greičiau išeiti iš parduotuvės	☐	☐	☐
Užtrenkiate jam per užpakalį	☐	☐	☐
Aiškinatės su vaiku, kodėl jis taip elgiasi	☐	☐	☐
Nekreipiate į jį dėmesio	☐	☐	☐
Paimate vaiką ant rankų ir stengiatės jį nuraminti	☐	☐	☐
Kviečiatės į pagalbą pardavėją	☐	☐	☐
Stengiatės taikiai ir ramiai išspręsti nesutarimus su vaiku	☐	☐	☐
Nekreipiate dėmesio, laukiate kol pyktis praeis savaime	☐	☐	☐
Pasakote vaikui, kad taip elgtis negalima ir negražu, sudrausminate balsu	☐	☐	☐
Apšaukiate vaiką	☐	☐	☐
Apkabiniate vaiką	☐	☐	☐
Sudrausminate balsu	☐	☐	☐
Tempiate už rankos	☐	☐	☐
Grasinate vaikui, kad pardavėja išvarys jus iš parduotuvės	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

11. Žaislų parduotuvėje pakeliate balso toną prieš vaiką, kai:

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Vaikas jūsų neklauso	☐	☐	☐
Vaikas ima iš lentynų ir apžiūrinėja žaislus savarankiškai	☐	☐	☐
Niekada nepakeliu balso tono prieš vaiką	☐	☐	☐
Vaikas prašo, kad nupirktumėte žaislą	☐	☐	☐
Skubate, neturite laiko apžiūrinėti žaislus	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

12. Kaip renkate žaislą be paties vaiko dalyvavimo (parduotuvėje esate be vaiko) ?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Klausinėjate vaiko prieš savaitę (kelias dienas) kokio žaislo jis norėtų	☐	☐	☐
Vadovaujatės tuo, kad puikiai žinote ką mėgsta jūsų vaikas	☐	☐	☐
Klausiame pardavėjos patarimo, kas tiktų tokio amžiaus vaikui	☐	☐	☐
Perkate žaislą, kuris tuo metu yra populiarius vaikų tarpe	☐	☐	☐
Perkate žaislą, kuris lavintų jūsų vaiko mąstymą ir pan.	☐	☐	☐
Visuomet perkate žaislus kartu su vaiku	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

13. Jums patinka rinkti žaislus kartu su vaikais, nes:

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Galite pabūti kartu su vaiku	☐	☐	☐
Mokote vaiką kaip reikia elgtis viešojoje vietoje	☐	☐	☐
Tokiu būdu pamatote savo vaiko savybes, kurios atsiskleidžia būtent žaislų parduotuvėje	☐	☐	☐
Tokiu būdu galite nuraminti vaiką	☐	☐	☐
Tik nupirkę vaikui žaislą galite išvengti jo pykčio priepuolių	☐	☐	☐
Žaislų pirkimas Jums ir Jūsų vaikui yra pramoga, laisvalaikio praleidimo būdas	☐	☐	☐
Man nepatinka rinktis/pirkti žaislų su vaiku	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

14. Kokie jausmai „aplanko“ Jūsų vaiką žaislų parduotuvėje?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Didelis susidomėjimas	☐	☐	☐
Susijaudinimas	☐	☐	☐
Džiaugsmas	☐	☐	☐
Nustebimas	☐	☐	☐
Pyktis	☐	☐	☐
Baimė	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

15. Kokie jausmai aplanko Jus žaislų parduotuvėje?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Liūdesys	☐	☐	☐
Susijaudinimas	☐	☐	☐
Smalsumas	☐	☐	☐
Džiaugsmas	☐	☐	☐
Nustebimas	☐	☐	☐
Pyktis	☐	☐	☐
Baimė	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

16. Iš kur gaunate informacijos apie žaislams keliamus saugumo reikalavimus?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Žaislų parduotuvėje	☐	☐	☐
Internetu	☐	☐	☐
Spaudoje (informaciniuose leidiniuose)	☐	☐	☐
Iš draugų	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

17. Kaip manote ar pardavėjos gerai atlieka šias funkcijas:

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Paslaugumas savo klientams	☐	☐	☐
Išsamios informacijos apie žaislus suteikimas	☐	☐	☐
Sugebėjimas bendrauti su vaikais kaip su pilnaverčiais vartotojais	☐	☐	☐
Sugebėjimas bendrauti su tėvais	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

TĖVŲ ŠVIETIMAS

18. Kokių, žaislų parduotuvės teikiamų paslaugų Jūs pageidautumėte, kad žaislų apsipirkimas būtų lydimas tik gerų emocijų? Kad tai būtų smagi pramoga ne tik Jums, bet ir jūsų vaikams?

TEIGINIAI	TAIP	NEŽINAU	NE
Parduotuvėse galėtų būti įrengtos specialios žaidimų vietos	☐	☐	☐
Reikalingi papildomi darbuotojai, kurie galėtų bendrauti, žaisti su vaikais	☐	☐	☐
Pardavėjos turėtų turėti daugiau kompetencijų bei bendradarbiavimo įgūdžių bendravimui su vaikais	☐	☐	☐
Parduotuvėje reikalingi lankstinukai, kiti informaciniai leidiniai	☐	☐	☐
Parduotuvėje turėtų būti įrengta speciali vieta, kur būtų galima susipažinti su informacija apie žaislus, bendravimą su vaiku ir pan.	☐	☐	☐

Žaislų parduotuvėse man viskas patinka	☐	☐	☐
Kita (įrašykite)			

19. Ar pageidautumėte žaislų parduotuvėje gauti informacinių leidinių, kuriuose būtų analizuojamos temos, susijusios su vaikų ugdymu, vaiko teisėmis (vaiko vystymuisi reikalingų žaislų rekomendacijos)?

– Taip

– Nežinau

- Ne

NUOŠIRDŽIAI DĖKOJU UŽ JŪSŲ ATSAKYMUS.

Jeigu turite kokių nors pastebėjimų ar Jums rūpimų klausimų, kurie nebuvo pateikti klausimyne, prašyčiau juos išdėstyti čia.

.....

.....

.....

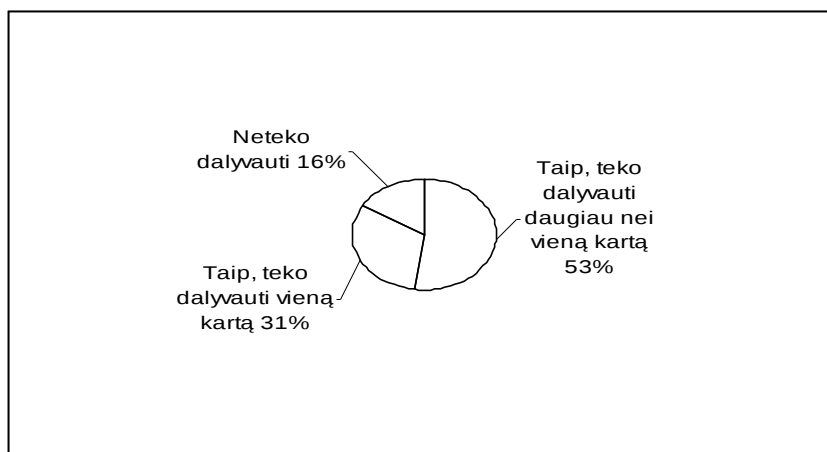
.....

.....

.....

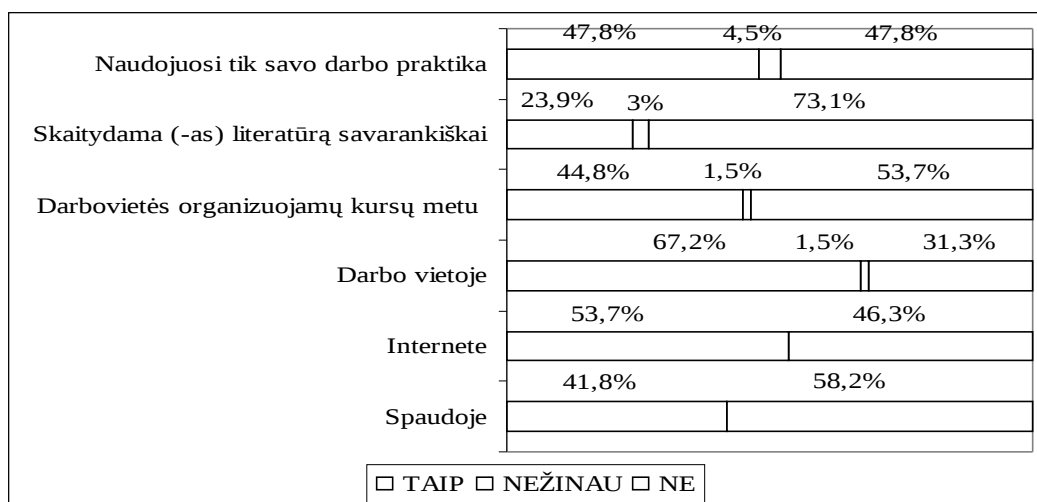
.....

4 PRIEDAS

Žaislų pardavėjų dalyvavimas kursuose (%) (N=67)

5 PRIEDAS

Informacijos, reikalingos dirbant žaislų parduotuvėje, šaltiniai (%) (N=67)

6 PRIEDAS

Kategorija	Kategoriją iliustruojantys teiginiai	
1. Žaislo kokybė ir žaislo gamintojas	Kokybė	Gamintojas
	<p>Kokie žaislai kokybiškiausi? Kokia žaislų kokybė? Kokia žaislo kokybė? Kokia jo kokybė? Kokia žaislo kokybė? Ar žaislai pagaminti iš kokybiškos medžiagos? Ar kokybiška prekė? Kokia kokybė? Ar atitinka kokybės reikalavimus? Iš kokių medžiagų pagaminti? Ar kokybiškas žaislas? Iš kokių medžiagų jie pagaminti? Kokia žaislo kokybė? Ar kokybiškas? Kokia jo kokybė?</p>	<p>Kas žaislų gamintojai? Kur pagamintas žaislas? Kokioje šalyje pagamintas žaislas? Kokia kilmės šalis? Kas žaislo gamintojas? Kas gamintojas? Kur pagamintas? Žaislo kilmės šalis? Kur pagamintas? Kas gamintojas? Kas gamintojas? Kur pagamintas? Kur pagamintas žaislas?</p>
2. Žaislo saugumas	<p>Ar žaislas nepakenks vaiko sveikatai? Ar saugus žaislas vaikui? Ar žaislas saugus? Ar žaislas nekenksmingas? Ar jis yra saugus vaikui? Ar saugus? Ar saugus? Ar jis yra saugus? Ar saugus vaikui? Ar saugus? Ar žaislas nekenksmingas? Ar saugu žaisti? Ar saugus žaislas? Ar saugus? Ar žaislas yra saugus? Ar pasirinktas žaislas yra saugus? Ar saugi prekė iki 3 m. vaikui? Ar jis yra saugus? Ar greitai galima sulaužyti? Ar greitai nesuluš? Ar vaikas žaislo iškart nesulaužys? Ar vaikas neprarys? Ar yra smulkių detalių?</p>	
3. Atitiktis vaiko amžiui	<p>Kokią prekę būtų galima nupirkti pvz. 3 m. vaikui? Kokio amžiaus vaikui šis žaislas tinka? Kokio amžiaus vaikui skirtas žaislas? Kokio amžiaus vaikui tinka pasirinktas žaislas? Kas patitū/tiktū tam tikro amžiaus vaikui? Kokio amžiaus vaikams tam tikras žaislas yra tinkamas? Kokio amžiaus vaikui skirtas žaislas? Kokiam amžiui skirtas žaislas? Kokiais žaislais domisi tam tikro amžiaus vaikai? Ar žaislas tinkamas pagal vaiko amžių? Ar atitinka vaiko amžių? Kokiai amžiaus grupei tinka žaislas? Kokiam amžiui skirtas žaislas? Kokio amžiaus vaikams tinka? Kokio amžiaus vaikams tinka? Kokio amžiaus vaikams tinka? Kokio amžiaus vaikui tinka šis žaislas? Kokiam amžiui skirtas? Kokiam amžiui tinka žaislas?</p>	
4. Žaislo kaina	<p>Kokios akcijos vyksta? Kokia kaina? Kokia kaina? Kokios vyksta akcijos, nuolaidos? Ar yra nuolaidų? Kokios vyksta akcijos ir nuolaidos? Kokios vyksta akcijos? Kodėl tokia kaina? Kokia žaislo kaina? Ar yra nuolaidų? Kokios akcijos pas jus taikomos? Kokia kaina? Kokia kaina? Kokia kaina? Kokia kaina? Kokia kaina? Kokia kaina? Žaislo kaina? Ar galės pakeisti žaislą į kitą? Ar galioja garantija?</p>	
5. Ugdomoji vertė	<p>Ar bus pakankamai įdomus, kad sudominti vaiką? Kokie yra žaislo veiksmi ir funkcijos? Kokia žaislo funkcija? Kokia žaislo funkcija?</p>	

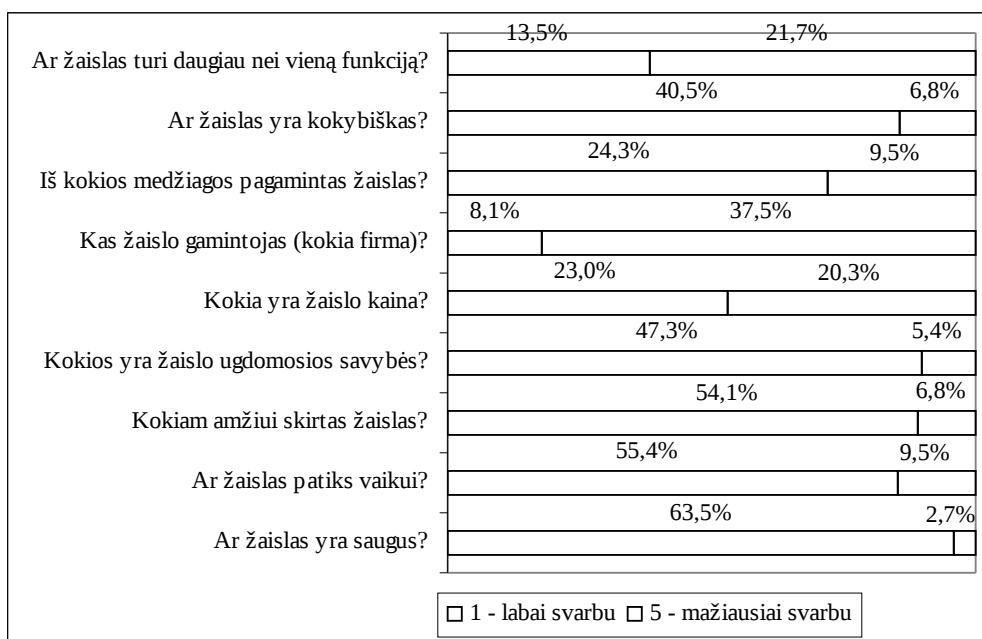
Dažniausiai užduodami suaugusiųjų klausimai (Dažnis) (D)

7 PRIEDAS

	32,8%		28,4%		9%	11,9%	7,5%	10,4%
Bendravimas su vaikais								
Žaislams keliamų saugumo reikalavimų klausimai	41,8%		13,4%		9%	14,9%	7,5%	13,4%
Bendravimas su suaugusiais	20,9%	34,3%	13,4%	10,4%	10,4%	10,4%		
Konfliktinių situacijų sprendimas	28,4%		19,4%	16,4%	9%	11,9%	14,9%	
Vaiko teisės	10,4%	25,4%	13,4%	10,4%	13,4%		26,9%	
Klientų aptarnavimas	53,7%		14,9%		9%	10,4%	5%	7,5%
☐ labai svarbu ☐ -2 ☐ -3 ☐ -4 ☐ -5 ☐ 6 - visiškai nesvarbu								

Reikalingiausia informacija žaislų pardavėjoms (%) (N=67)

8 PRIEDAS

Svarbiausia informacija suaugusiesiems (%) (N=80)

